

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IX ■ Nr. 11 (96) ■ Noiembrie 2018

Monumentul din Cimitirul Eroilor, Caracal

Din sumar:

Horia Bădescu: Și a fost ziua întâi

Mihaela Malea Stroe: #*Miorița*..., pleiada și gașca (II)

Gabriela Pană Dindelegan: Miracolul limbii române

Dragoș Vaida: Căutând adevărata Europă, Românie, Americă (II)

Sorin Buliga: Istoricul Căii Eroilor din Târgu-Jiu

Maria Vaida: Ciorogariu (Romul) Roman

Raia Rogac: Mitropolitul Gurie Grosu, binecuvântătorul Unirii

Florian Copcea: Mihai Eminescu sau noua ipostază a Geniului

Elis Râpeanu: Ștefan Cazimir. Profesorul, scriitorul, politicianul

Florea Firan: Recuperarea diasporei. Ștefan Baciu

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
(prin intermediul Centrului de Cultură și Arte),
Trustului de Presă „Argeș Expres"
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș".

State, instituții, ONG-uri

Gheorghe PĂUN

În autobiografia sa, apărută în norvegiană în 2000 și în românește în 2015 (*Johan fără țară. Străbătând lumea pe drumul păcii,* Tiparg, 2015, nr. 4 în „Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeș",* traducere de Gabriela Căluțiu Sonnenberg), Johan Galtung vorbește undeva despre creșterea influenței ONG-urilor. Vorbește de bine, ca despre un simptom al întăririi democrației. Nu știu ce mai crede acum despre *oengism* (încă un ism!...), „mundologul" pe care, după ce l-am cunoscut și citit, l-am inclus pe lista scurtă a oamenilor deștepți pe care i-am întâlnit, dar, în *satul global* tot mai globalizat (în care și „lupta antiglobalizare" este globalizată…), lucrurile cred că sunt mult mai nuanțate (în stilul lui, stilul zen: există bine în rău și rău în bine, ba chiar bine în răul din bine și... etc. etc.).

În ultimele decenii auzim tot mai des despre „mișcări" (unele devin apoi partide), „maidane", „primăveri", multe dintre acestea din urmă având în spate, la vedere sau doar bănuite, organizații neguvernamentale. În contrast, auzim tot mai rar despre ONU (parcă a rămas mai mult UNESCO din el, în acord cu *Manifestul UNESCO* din 1949 (semnat de J. Huxley, ținut secret pentru o vreme), care pleda agresiv pentru nivelare culturală și națională, în ciuda N-ului pe care-l poartă în acronim), despre dreptul internațional, suveranitatea național-statală.

S-a spus că statul a fost cea mai importantă creație a istoriei umanității, pentru că a reglat relațiile între persoane și între comunități, în raport cu norme etice, religioase, juridice, a înlocuit „dreptul forței", cel natural-primitiv-animalic, cu „forța dreptului", a garantat drepturi și libertăți, a ajutat omul în momente dificile, de exemplu, în fața unor cataclisme, s-a ocupat de organizarea educației, sistemului de sănătate – și câte și mai câte, până la ce vedem azi în jurul nostru. Statul, național prin definiție, chiar dacă nu exclusiv, a apărat de-a lungul vremii granițele de care era delimitat. Legătura cu biserica este organică și evidentă, începând de la „tablele cu porunci" și ajungând la înscăunarea domnitorilor ca „unși ai lui Dumnezeu".

Dar… Pe la 1882, Nietzsche anunța moartea lui Dumnezeu, în 1947 Alexandr Kozev prezicea sfârșitul statelor naționale europene (și propunea constituirea unui „imperiu latin" condus de Franța…). S-au înșelat și ei și alții, dar, prin simplul gest al enunțului, au avut felul lor de dreptate. Aproximau, de fapt, poziția omenirii față de Cel de Pretutindeni și față de istoria Europei. Nu insist, vreau sa ajung la lucruri mult mai simple și mai concrete, rezumate de fraza „statul tradițional este sub asediu", instituțiile tradiționale ale statului sunt sub asediu. (Și dreptul internațional la fel. O spune chiar Putin, la Soci, în 2014, dând vina pe Statele Unite, dar nu comentez, iar m-aș îndepărta...) Asediatorul (vizibil) fiind *oengismul.*

Statul (român, cel de azi) este un mare și complex sistem, format din multe subsisteme, interconectate mai ceva decât organele unui organism. Le numesc instituții, la un nivel generic, pentru a include tot, de la Parlament la școli, de la Guvern și ministerele lui la… Eminescu, instituția *românului absolut,* de la Academie și BOR la partide și de la toate acestea la ONG-uri. Am mai spus-o și altădată, partidele sunt *transversale* pe societate, au ca principal scop buna lor creștere (Simone Weil), în consecință, este inevitabil să încerce parazitarea celorlalte subsisteme, una dintre cele mai nocive urmări fiind deprofesionalizarea acestora. Au partidele ca scop și crearea de pasiuni colective – mai spunea Simone Weil, prin anii '40. Aici, lucrurile s-au complicat. ONG-urile plus mijloacele tot mai performante de manipulare (a maselor, a fiecăruia dintre noi!) fac o puternică „concurență" partidelor, spre mai multă democrație sugera Galtung, spre orice, impredictibil, zic eu – observăm asta în jur și în lume.

Evident, am aici în vedere nu ONG-urile culturale, ecologice, umanitare, asociațiile și fundațiile cu obiective precis delimitate, ci pe cele „militante", le-aș numi chiar „otrăvite", create mai totdeauna de o „mamă-ONG" externă sau afiliate uneia, cu măcar o parte din finanțare venind de afară, având de a face cu democrația, participarea, drepturile minorităților, maidanezii, discriminarea, egalitatea de șanse, corectitudinea politică, educația parentală sau sexuală și alte subiecte, unele având noimă, altele fiind bazaconii patente, dar la modă, mai toate componente ale unei globalizări parcă scăpate de sub control. De la bunele intenții formulate în statutul acestor ONG-uri la mercenariat în slujba unor „comanditari" cu interese nu totdeauna oneste sau favorabile statului-gazdă este un pas foarte mic. De aici și starea continuă de „supraîncălzire" a acestor ONG-uri, vehemența, agresivitatea, sentimentul de iluminare, disperarea și ridicolul, de aici conflictul cu instituțiile statului, la care se ajunge rapid (în unele țări, până la interzicerea ONG-urilor cu finanțare externă – dar nu e deloc simplu, pentru că reacția „mamei-ONG" poate veni printr-o „soră/frate", un „mega-ONG" precum Consiliul Europei, greu de ignorat).

Să sperăm că *cea mai importantă creație a omenirii* va supraviețui, spre binele umanității, să credem în instituțiile sale și să i le întărim. Aici este, cred, una dintre „cheile" nocivului zgomot care ne înconjoară, în conflictul dintre instituții și *oengism* – una dintre formele de manifestare a tensiunii dintre globalism și statele naționale.

Toate-s vechi și nouă toate...

Am publicat în no. de la 2 decembrie al *Timpului* răspunsul prezentat de d. Maiorescu la mesajul tronului în numele minorității conservatoare a Camerei.

Acest răspuns cuprinde un program aproape complet de organizare interioară și vine în momentul cel mai priincios spre a chema activitatea Corpurilor legiuitoare asupra cestiunilor celor mai importante ce ar trebui să le preocupe.

Adevărul este că în lupta ei seculară pentru a-și redobândi independența, România a negles prea mult această parte a activității publice.

Nu e vorba, legi de organizare interioară avem destule, ba încă avem prea multe; dar bărbații noștri de stat, preocupați cum au fost până acum de ideea cea mare a emancipării naționale, n-au avut nici timpul, nici liniștea de spirit necesare ca să creeze un sistem de organizare care să izvorască din studiul profund și conștiincios al trebuințelor noastre locale și care să fie potrivit cu puterile intelectuale și cu mijloacele de avuție ale populațiunilor noastre.

Și de aceea până acum mai mult am copiat legi de organizare străină, căutând a le localiza pe alocurea.

Și două neajunsuri însemnate au izvorât din această organizațiune prea complicată: de o parte, multe legi nu se pot aplica decât foarte rău; iar, de altă parte, această organizațiune este prea costisitoare.

Acum însă când preocuparea cea mare a românilor s-a terminat, din fericire, prin intrarea României în concertul european, este timpul să ne ocupăm mai serios de cestiunile cele grave ce ridică organizarea noastră din întru.

Și, de aceea, încă din ziua proclamării regatului, partidul conservator a cugetat să puie în vedere țării un program complet de organizare interioară care să proceadă din nevoile noastre, să răspunză la trebuințele noastre și să fie în raport atât cu datinele și cultura noastră cât și cu mijloacele noastre de aplicațiune. Și un articol publicat în coloanele acestui ziar (la 21 martie 1881, nr. 64), îndată după proclamarea regatului, a căutat să demonstre necesitatea unui program complet de organizare în noul stadiu în care intra România. (...)

În adevăr, partidul conservator a susținut totdeauna că orice sistem de organizare interioară în țara noastră trebuie să ia ca punct de plecare Constituțiunea noastră însăși, Constituțiunea în întregul ei.

Va să zică, de o parte monarhia constituțională și egalitatea tuturor înaintea legii, democrația în sensul cel adevărat al cuvântului; iar de alta, reprezentațiunea țării prin patru colegii electorale, care însemnează predomnirea inteligenței în afacerile politice și dreapta cumpănire a tuturor intereselor în Corpurile legiuitoare.

Acesta a fost și este punctul nostru de plecare.

Și ținta noastră a fost totdeauna conservarea elementului național și ocrotirea acestui element contra concurenței excesive și a propriei lui neprevederi. Fiece zi care trece ne convinge mai mult că aceasta trebuie să fie ținta supremă nu numai a oricărui conservator, dar a oricărui român care vrea să aibă o țară românească. Conservarea mai cu seamă a proprietății mici în mâna proprietarului român, conservarea meseriilor în mâna meseriașilor români. Vom discuta dar împreună cu toți acei ce primesc aceste idei eminamente conservatoare mijloacele practice de a ajunge la scopul dorit, dintre care mai întâi pe cele propuse în proiectul de răspuns al d-lui Maiorescu.

Ca să poată elementul nostru românesc să iasă învingător din lupta cea mare pentru existența națională ce ni se impune, mijloacele protectoare nu sunt fără îndoială decât un ajutor vremelnic: ridicarea nivelului intelectual și dezvoltarea activității și a bogăției sunt mijloacele fundamentale.

De aceea am cerut totdeauna simplificarea mecanismului nostru administrativ și credem că e bine să se împuțineze mai ales atribuțiunile comunei rurale, ca să poată să îndeplinească bine pe cele esențiale: biserica, școala și căile de comunicațiune.

Și de aceea încă demult partidul conservator s-a ridicat contra direcțiunii ce se dă tinerimii în școalele noastre, care a creat și creează pe fiecare zi un fel de proletariat al condeiului, o adevărată plagă socială, și a propus ca instrucțiunea publică să îndrepteze forțele vii ale națiunii către ocupațiunile, așa de bogate și așa de necesare în organizarea societăților moderne, ale industriei și comerțului.

Nu mai puțin partidul conservator a semnalat totdeauna răul ce-l aduc fluctuațiunile politice în buna administrare a țării și a cerut ca funcționarii administrativi să prezinte garanții serioase de aptitudine la intrarea lor în funcțiune, dar, odată intrați, a cerut stabilitatea pentru toți. În special în ce privește magistratura, formula în care d. Maiorescu a rezumat credințele partidului conservator este cea mai nimerită și o adoptăm fără nicio adăogire și fără nicio restricțiune.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeș

Acestea fiind ideile fundamentale ce se exprimă în documentul de care vorbim, noi credem că este un bun început pentru activitatea parlamentară a acestei sesiuni.

El va avea îndoitul folos de a chema atențiunea publică asupra cestiunilor de îndreptare interioară, de la care am fost distrași prin evenimentele exterioare și de a lămuri ideile partidelor și a împrăștia nedumeririle care au fost și sunt sprijinul principal al partidului liberal, așa de abil în a tulbura apa și în a calomnia pe adversarii săi.

Dar, pe lângă aceste idei de organizare interioară, credem că e bine să aducem aminte acestui Parlament care își începe lucrările sale ceea ce zicem în programul partidului conservator în 1880, că adică *trebuie să înfrânăm deocamdată orice dorințe de îmbunătățiri și întreprinderi costisitoare, deoarece sporirea impozitelor a ajuns să atingă chiar forțele productive ale țării și asemeni dorințe se traduc neapărat prin noi sarcine.*

Nu mai puțin credem că este de datoria minorității din Cameră și Senat, acum când are ocaziunea de a vorbi în mod solemn cu regele, să aducă la picioarele tronului plângerile ce se ridică din toate părțile țării contra administrațiunii guvernului de astăzi.

Lumea este scandalizată de îmbogățirea așa de repede a câtorva din cei ce au mai multă acțiune asupra guvernului țării! Abuzurile și deșănțarea au fost denunțate în public chiar de către președintele Consiliului de Miniștri și de președintele Camerei legiuitoare. Și cu toate acestea demoralizarea își urmează cursul, oameni înfierați de opinia publică stau în capul departamentelor și în capul județelor și exemplul dat de sus s-a întins repede până în cele din urmă strate ale societății.

Cerând dar o bună organizare în întru nu trebuie să pierdem din vedere că legile cele mai bune nu pot da decât rezultate rele în mâini deprinse a le viola și că, mai mult decât cele mai bune legi, o economie înțeleaptă și o administrație onestă pot ajuta la înălțarea claselor muncitoare și la ocrotirea lor.

(*Timpul*, 6 decembrie 1881)

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeș.
Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești (www.tiparg.ro)

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face prin Poșta Română (revista apare în Catalogul publicațiilor la poziția 19.178).

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale „Curtea de Argeș”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Și a fost ziua întâi

Horia BĂDESCU

Am avut șansa să trăiesc nu doar „călare pe două veacuri", după vorba lui Sextil Pușcariu, ci pe două milenii. Am avut șansa care se arată unui muritor la o mie de ani! Ce spectacol! Ce lunecări pe treptele istoriei! „Multe o să mai vedem, dragă Horia, până la sfârșitul acestui veac!" (al două-zecilea), îmi spunea bunul meu prieten Michel Camus, acum rătăcitor printre stele. Și am văzut. Și le vedem și pe cele multe ale începutului de alt veac, de alt mileniu, care poate lui nu-i mai sunt deslușite.

Am avut șansa, noi, generațiile de români trăitori acum, să fim prezenți la Centenarul zilei întâlnirii fratelui cu frate: ziua dintâi a *României dodoloațe,* cum i-au zis ardelenii. E un dar pe care mulți dintre cei ce și-au dorit să-l primească nu l-au mai apucat și pe care atâția mulți alții nu-l merită. Niciunul dintre noi, cei de astăzi nu va mai fi prezent la Bicentenar. Am fost, suntem pregătiți pentru acest moment, unic pentru noi, cum unic a fost și a rămas în istoria noastră cel de acum un veac? Cum am spus-o de atâtea ori, aici și nu doar aici, nici pe departe. Nu voi relua argumentele, probate și răs-probate de realitatea viețuirii noastre în acest an. Nu voi spune din nou: Să ne fie rușine! Aș dori doar să vă așez dinainte oglinda moștenirii lăsate nouă, „datoria vieții noastre", cum o numea Sextil Pușcariu, înscrisă în două discursuri istorice rostite de Vasile Goldiș și Iuliu Maniu la Marea Adunare de la Alba Iulia, în ziua dintâi a României Mari.

Mărită Adunare Națională,

Zămislit din necesitatea Imperiului Roman de a așeza o sentinelă puternică în Carpații sud-estici și coborâșurile lor împotriva semințiilor barbare de la Miază-noapte și Răsărit, care amenințau cultura umană creată prin geniul latin, neamul românesc de la început și până astăzi a îndurat soarta aspră rezervată oricărei sentinele credincioase: loviturile dușmane și statornica răbdare. [...] Veacuri de-a rândul poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pământului, ce fusese odată Dacia romană, a fost socotit străin și slab pe pământul său strămoșesc. Iar când, după suferințe de secole, din depărtatul Apus, de la dulcea soră latină, care pășește în fruntea ginților spre lumina desăvârșirii, a sosit și în munții noștri duhul libertății, egalității și frățietății, lumea nouă, vechii noștri oprimatori s-au înfrățit cu Împăratul, pe care ei îl detronaseră, cu Împăratul, pentru care noi vărsasem sângele nostru cu credință, și aceste două puteri ne-au robit din nou. Umbra îndurerată a regelui munților, a scumpului nostru Iancu, rămâne pentru vecie clasica dovadă a legendarei ingratitudini Habsburgice. Împotriva voinței noastre a unit Ardealul nostru cu Țara-Ungurească și printr-un constituționalism fals și mincinos ne-au luat libertatea culturii, ne-au desființat politicește, bisericile noastre le-au aservit tendinței lor de opresiune și ne-au făcut imposibil progresul economic, prin care am fi putut să ne apărăm împotriva năvălirii hoardelor străine pe pământul părinților noștri.

Într-acestea priveam cu iubire duioasă la frații noștri de la Răsărit, cari începuseră a se reculege din urgiile vremilor barbare. Resimțiră obârșie comună și, la razele luminii primite de la Apus, conștiința națională săvârși la 1859 unirea principatelor române sub bunul și luminatul Cuza-Vodă, iar sângele vărsat din nou cu atâta vitejie împotriva păgânilor la 1877 scutură și cele de pe urmă zale ale lanțului care lega România de Constantinopol și la 10 mai 1881 Carol de Hohenzollern așeză pe capul său coroana de rege al României libere și independente. Noi însă ne făceam datoria de cetățeni ai Ungariei și supuși credincioși ai dinastiei de Habsburg-Lotharingia. Am crezut că îndelunga noastră răbdare și credința noastră pentru patrie și tron în cele din urmă totuși va muia inimile celor puternici și ni se va oferit chiar în interesul monarhiei putința unei vieți naționale și condițiunile progresului cultural și economic.

Așteptările noastre au fost zadarnice. Oprimarea se întețește. Oprimatorii mărturisesc acum pe față că scopul lor este un stat unitar național maghiar și că, prin urmare, noi naționalicește trebuie să ne desființăm. A pornit opera de extirpare și războiul mondial, care acum s-a sfârșit, în gândul opresorilor noștri a avut chemarea să încoroneze opul. Sute de mii de Români și-au vărsat și acum sângele lor pentru patrie și tron, iar patria și tronul au târât în urgia internării pe părinții și frații acestor luptători: patria și tronul au decretat moartea școlii românești, au trimis sbirii lor în adunările noastre bisericești, au pregătit proiectele pentru nimicirea noastră politică, au început ruinarea noastră economică, au aruncat în temniți zeci de mii de Români, ne-au sugrumat libertatea presei și a cuvântului, patria și tronul s-au conjurat împotriva noastră și ne pregăteau mormântul.

Dar zadarnică este lupta omenească împotriva adevărului și a dreptății. Legea tainică a firii cu necesitate de fier îndrumă întâmplările omenești pe cărarea civilizațiunii ce duce spre desăvârșire. Omenirea instinctiv urmează acestei legi. Ea a ajuns la recunoașterea necesității de a sintetiza libertatea individuală și libertatea națională într-o unire superioară a societății omenești. Sinteza aceasta e condiționată însă de desăvârșirea celor două libertăți: individuală și națională. Dacă însă aproape în toate statele civilizate libertatea individuală este desăvârșită ori pe calea desăvârșirii, în unele dintre aceste state libertatea națională era încătușată. Războiul mondial s-a făcut pentru descătușarea acestei libertăți. Națiunile trebuie să fie libere, ca astfel între egale drepturi și condițiuni să poată încheia acea mare unire a popoarelor, care va fi chemată să reprezinte o concepțiune superioară pe scara civilizațiunei și să sporească astfel fericirea omenească pe pământ. Toate capetele luminate ale Apusului au mărturisit crezul lor: Războiul acesta este războiul pentru libertatea națiunilor, nu de dragul acestor națiuni, ci pentru interesul lumii, pentru interesul omenimei, care numai în chipul acesta e capabil a păși un pas înainte pe calea fericirii sale. Ideile acestea le-a copt istoria și apostolul care le vestește este Wilson. (Trăiască Wilson, ovații entuziaste și îndelung repetate.) [...]

Pentru învingerea acestor idei au intrat în luptă puterile aliate ale Apusului. Românii de pretutindeni s-au aliat acestor puteri, noi cu sufletul, frații liberi cu armele. Românii și-au făcut și de data asta datoria lor de sentinelă a civilizației împotriva brutalității.

Unirea tuturor Românilor într-un singur Stat numai atunci va fi statornică și garantată prin istoria viitoare a lumii, dacă va răspunde tuturor îndatoririlor impuse prin noua concepție a vieții, prin duhul vremurilor noi. Această nouă concepție a civilizațiunii ne va inspira datoria să nu pedepsim progenitura pentru păcatele părinților și ca urmare va trebui să asigurăm tuturor neamurilor și tuturor indivizilor conlocuitori pe pământul românesc aceleași drepturi și aceleași îndatoriri. Civilizațiunea care ne-a eliberat pretinde de la noi respectul pentru dânsa și ne obligă să prăbușim în noul Stat orice privilegiu și să statornicim ca fundament al acestui Stat munca și răsplata ei întreagă.

Înaintașii noștri pe Câmpul Libertății în 1848 au hotărât așa: „Națiunea depune jurământul de credință către Împăratul, către patrie și către națiunea română". Împăratul ne-a înșelat (așa-i), patria ne-a ferecat și ne-am trezit că numai credința în noi înșine, în neamul românesc ne poate mântui. Să jurăm credință de aci înainte numai națiunii române, dar tot atunci să jurăm credință și civilizațiunei umane. Câtă vreme vom păstra aceste credinți, neamul nostru va trăi, se va întări și ferici vor fi urmașii noștri până la sfârșitul veacurilor.

La lumina celor spuse până aci, din încredințarea și în numele Marelui Sfat al națiunii române din Ungaria, Banat și Transilvania, rog Mărita Adunare Națională să binevoiască a primi și a enunța ca ale sale următoarele hotărâri:

(Vasile Goldiș citește apoi proiectul de rezoluție a Unirii.)

În sfârșit, vă rog să le primiți aceste rezoluțiuni și închei cu aceea că legătura sfântă a celor 14 milioane de Români ne îndreptățește azi a zice: „Trăiască România Mare!" (Aplauze nesfârșite.)

Vasile Goldiș

Onorată Adunare Națională,

Dacă privim șirul nesfârșit al suferințelor grele pe care le-a indurat Neamul Românesc timp de veacuri, dacă ne aducem aminte de sutele de mii de martiri, care și-au jertfit viața pentru acest neam, precum și de durerile sufletești, care sute de ani au amărât viața strămoșilor noștri – nu știm cu ce să mulțumim noi, generația de azi, că suntem învredniciți de soartă să ajungem tocmai noi ziua sfântă de azi și, după atâtea suferințe ale înaintașilor noștri, tocmai noi să fim împărtășiți de o atât de mare înălțare sufletească. [...]

Fiii poporului nostru au trăit până acum ca orbii în întunericul negru, lipsit de orice mângâiere, și azi, prin o bunăvoința dumnezeiască și prin vrednicia proprie li s-au deschis vederea ochilor și au văzut lumina sfântă a dreptății și a libertății popoarelor. Înainte de ce, inspirați de această lumină, am aduce hotărârile noastre, trebuie întâi să ne închinăm cu smerenie în fața acelora care au făcut să putem străbate întunericul întărit de veacuri și să ne plecăm genunchii în fața sutelor de mii de frați vitregi, care prin suferințele lor îngrozitoare au despicat norii grei, ce închideau dinaintea noastră razele luminii: înaintea scumpilor noștri frați, neînvinși soldați ai armatei române. (Aplauze îndelungate: Trăiască armata română! Trăiască soldații români!) Cuvântul cel dintâi al meu este cel al dorinței să ne închinăm adânc înaintea marilor umbre ale soldaților români, morți pentru desrobirea noastră, și înaintea soldaților români, care și azi luptă pentru a înfăptui unirea tuturor Românilor, și înaintea marelui și gloriosului ei Căpitan Majestatea Sa Regele Ferdinand și întregii Sale Dinastii. (Prelungite aplauze. Întreaga adunare se ridică în picioare și aclamă timp îndelungat: Trăiască Regele Ferdinand! Trăiască Regele României Mari! Trăiască Regina Maria!)

Onorată Adunare Națională! Istoria ne-a învățat să credem în adevărul cuvintelor, că n-ai să aștepți nimic de la împărați străini, nici de la fiii altor neamuri. Bine poți să aștepți singur numai de la propriile tale puteri. Dovedindu-ni-se acest adevăr peste orice îndoială, datoria noastră nu poate fi alta, decât să cercetăm, cu cea mai mare grijă, unde găsim întreaga forță proprie, care ne poate menține în viitor și ne poate garanta mărirea și gloria Neamului pentru totdeauna.

Ce aș mai putea spune, Onorată Adunare Națională, după cele auzite până acum pentru a arăta că în unitatea Neamului Românesc de pretutindeni zace această putere, (vii aplauze) și ce aș mai putea adăuga, ca să întăresc dovezile impugnabile ale raportorului nostru antevorbitor pentru a dovedi că această unitate politică este consecința logică a trecutului nostru istoric și este o absolută necesitate atât pentru noi, cât și pentru întreg Neamul Românesc?

→

#*Miorița*..., pleiada și gașca (II)

Mihaela MALEA STROE

Fatalism sau credință?

Trecând la miezul problemei, o întrebare care se impune firesc se referă la diferența dintre fatalism și credință. Ce înseamnă fiecare? În definițiile de dicționar ale celor doi termeni există parțiale suprapuneri, totuși se poate stabili o linie de demarcație destul de fermă. Pentru farmecul limbii, am ales definițiile din Scriban:

fatalízm n., pl. *e* (d. *fatal;* fr. *-isme*). Doctrină filosofică după care toate întâmplările îs hotărâte irevocabil dinainte de o putere unică și supranaturală (Dumnezeu). – Fatalizmu e unu din caracterele spiritului musulmanilor, care, cu el, se consolează de cele mai mari nenorociri. Și Românii îs cam fataliști, după cum se vede din proverbu: *Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus.* [...] (Scriban, 1939)

credínță f., pl. *e* (d. *cred*). Deplină convingere, opiniune: *credință politică, religioasă.* Fidelitate: *credință în Dumnezeu, credință către* (sau *pentru*) *stăpân.* Încredere: *credință în Dumnezeu*). Păhăruțu cel dintâi pe care-l oferea domnului paharnicu. [...] *Simbolu credinței*, crezu. (Scriban, 1939)

Dacă termenii ar fi sinonimi, ar însemna, implicit, că milioanele sau miliardele de credincioși de pe mapamond (indiferent de religie) sunt fataliști. Deci, după logica alambicată și în viziunea (postmodernă? și/sau politiza(n)tă?) a celor care îl învinuiesc pe baciul moldovean de smintirea neamului românesc prin exemplul fatalist pe care îl oferă, toți credincioșii lumii ar fi de blamat ca fataliști și numai adepții materialismului dialect și istoric sunt demni de laudă. Or, cum nu e vorba de sinonimie, baciul are o credință, fără să fie fatalist. E un fel de credincios genuin, nu în accepțiune dogmatică (balada nu oferă indicii în acest sens), crede într-o instanță superioară, într-o divinitate nenumită sau într-o „rânduială” cosmică, naturală, care, fără să-i decidă integral destinul, ca în tragediile antice, fără să-și limiteze liberul-arbitru, poate *interveni* atunci când traseul lui terestru pare amenințat sau pecetluit.

Atitudinea ciobănașului nu este guvernată de pasivitatea lui „ce-o fi, o fi”, ci de meditativ-reflexivul (semn al înțelepciunii) „de-o fi”, din versul care decodifică înțelesurile subtile: „Și *de*-o fi să mor”.

Altfel spus, atitudinea lui este determinată de un condițional: dacă instanța superioară, în existența căreia crede, va îngădui sau nu înfăptuirea planului ucigaș al celorlalți doi baci, invidioși, nevolnici sufletește și hrăpăreți.

El *discerne* (apanajul înțelepților!) între *moarte ca posibilitate/probabilitate* (eventuală consecință a complotului de care află de la mioara năzdrăvană, moarte care ar putea, eventual, avea un timp prestabilit și cunoscut: chiar în acea zi, „la apus de soare”) și *moarte ca certitudine absolută, ca imanentă,* ca episod existențial fulgurant (nu și final!) intrinsec condiției umane, episod al cărui minut îi rămâne, ca fiecărui muritor, necunoscut. Funcție de această distincție, baciul are cel puțin două opțiuni:

1. Să dea ascultare sfaturilor mioarei, să cheme câinii, să se pregătească de luptă, să-și apere cu îndârjire viața și avuția, bunurile pământene, să cheltuiască energie pentru a evita moartea plănuită de complotiști, moarte care, oricum, rămâne incertă, în sfera posibilului/probabilului (nu zăbovesc aici asupra nuanțelor semantice ale celor doi termeni, oricum nu se poate stabili în ce procent *moartea posibilă* este și *probabilă*).

2. Să se îngrijească de ceea ce se cuvine în perspectiva (mai apropiată ori mai îndepărtată, dar absolut certă) a *morții imanente,* căreia este absurd și inutil, așadar total neînțelept, să i te opui, întrucât ar însemna să te opui nu unor dușmani – ei înșiși vulnerabili, muritori, trecători –, ci propriei condiții, deja conștientizate și asumate ca atare.

Avertismentul primit de la mioară și faptul că planează, fie și numai ca idee, moartea *imediată* (azi, „la apus de soare”) funcționează aidoma unui *memento mori* care declanșează confruntarea, cel puțin mentală și emoțională, cu perspectiva morții certe, reale, de... *cândva.* În fond, nici nu contează dacă planul agresorilor reușește sau eșuează, contează că s-a produs și s-a statornicit limpezirea lăuntrică, s-a esențializat cunoașterea, s-au stabilit prioritățile și reperele valide, neperisabile, ale traseului existențial. În acest context, păstorul *alege* să-și facă testamentul – evident, un testament de natură spirituală, adică cel mai important. Gestul vine din firescul lucrurilor, dintr-o „rânduială” atemporală și aspațială a unei întregi umanități normale, armonioase, echilibrate, nu doar a unui neam, așa cum arată și Mircea Platon: „Ciobanul moldovean are grijă de ce ar putea lăsa în urmă. E ceea ce făcea orice om din societățile patriarhale, țărănești-aristocratice, fie el cavaler, răzeș sau samurai. Ceasul morții e parte a unei vieți trăite cum-se-cade. Omul care trăiește după rânduială nu vrea să moară în ne-orânduială. Nu e nimic fatalist aici, ci doar realist, responsabil și iubitor.” (*Ce-a mai rămas de apărat*, p. 213) Spuneam că păstorul are cel puțin două opțiuni și *alege liber* să-și facă testamentul. Liberul-arbitru funcționează, nu-l refuză nimeni și nu i se refuză nimănui. Mihail Neamțu (și el, ca orice antimioritic, nedumerit și consternat de atitudinea baciului, după cum afirmă într-un articol al cărui ton, recunosc, este civilizat comparativ cu al articolelor altor autori) poate să renunțe la întrebările duioase, de amvon politic, precum „De ce refuzăm liberul-arbitru?” „De ce oare acceptarea morții e atât de rapidă (până în punctul în care liberul-arbitru pare să fi dispărut)? [...] Care e rațiunea pentru care un tânăr înzestrat cu atâtea daruri nu vrea să lupte? [...] Nu înseamnă resemnarea și o complacere cu arbitrariul, violența sau nedreptatea flagrantă? În ce fel a marcat *Miorița* imaginarul colectiv al românilor de pretutindeni?”

După acest bocet retoric (pastișă de... *Istorie ieroglifică?*), sunt eu însămi nedumerită și consternată, dar din alt motiv. Cum se face că, pentru un filosof și teolog (cu doctorat!), a rămas total neînțeleasă problematica subtilă a morții și a alegerii libere pe care o face păstorul din baladă? Să deducem că un intelectual, dublu licențiat chiar în domeniu, cum este Mihail Neamțu, doar se *preface* că nu înțelege, trădându-și sinele autentic din motive de... *politically?!*

Încă o dată „nimic nou sub soare”, vorba Ecclesiastului. Compromisuri și incongruențe similare s-au mai văzut pe plaiurile noastre, într-o istorie nu prea îndepărtată, în căutarea, pe-atunci, a unor guri de... paradis bolșevic. Și Sadoveanu a semnat pactul cu diavolul. A trădat *Baltagul,* i-a trădat pe *Frații Jderi* și *Neamul Șoimăreștilor,* a trădat *Țara de dincolo de negură,* și-a trădat talentul, s-a înfrățit cu *Mitrea Cocor,* s-a aliniat la directivele politice ale momentului. Beniuc la fel. Și alții... Colocvial spus, „și-au dat cu firma-n cap”, s-au ticălosit, că mare e, oricând, ispita unui trai îmbelșugat, a puterii de-o clipă și a măririi terestre. În fine, să te trădezi sau nu pe tine însuți, până la urmă ține tot de liberul-arbitru.

Ciobănașul moldovean nu vrea să lupte? Poate că vrea, fără s-o și spună. Pentru cititorul atent la indiciile din text, devine limpede că mioara îl avertizează pe baci asupra unei *intenții* criminale („*Vor* să mi te-omoare”), nu îi servește o certitudine („*O* să mi te-omoare”). Iar din clipa rostirii replicii „Și *de*-o fi să mor”, conjuncția care introduce condiționala își extinde amprenta asupra a tot ce urmează, totul intră sub incidența ipoteticului. Balada rămâne o veritabilă operă modernă, din categoria *opera aperta,* cu deznodământ necunoscut: nu ni se spune – așadar, nu știm! – dacă ciobanii pizmuitori l-au atacat sau nu pe cel moldovean, nu știm dacă el s-a apărat sau nu, nu știm dacă a fost ucis sau nu. Cel puțin din varianta consacrată a baladei, singura care – fiind cea studiată la școală – face obiectul acestei discuții, nu aflăm concret absolut nimic din ce s-ar mai fi putut întâmpla din momentul rostirii testamentului până „la apus de soare”.

→

Este de ajuns să pun în vederea Onoratei Adunării Naționale că unirea tuturor Românilor într-un singur regat și într-un nedespărțit Stat este nu numai un ideal sfânt, izvorât din trecutul nostru și din Comoara vieții noastre sufletești, ci este și un drept indiscutabil al nostru, în baza ființei noastre naționale unitare. Noi, fiii Națiunii Române de pretutindeni suntem de aceeași obârșie, de aceeași fire, cu o singură și unitară limbă și cultură și suntem încălziți de aceleași tradiții sfinte și de aceleași aspirații mărețe. (Aplauze îndelungate.) Când toate acestea sunt unitare, poate încerca cineva să împiedice manifestarea acestei unități și în ce privește viața politică, sufletește de mult înfăptuită?

Neamurile unitare în viața lor sufletească și unitare în manifestarea conștiinței lor de națiune distinctă sunt recunoscute în știința modernă și de toată lumea civilizată ca subiecte de drept, înzestrate cu toate atributele unei personalități distincte, cu scopul propriu și de sine stătător. Astfel stând lucrul, cine ar putea contesta acestei ființe naționale dreptul de a-și putea însăși croi soarta, de a se conduce ea singură în mod unitar și integral și de a se compune într-un singur trup, precum sufletul îi este unul singur și întreg. (Aplauze îndelungate.)

Dar, îndeosebi, noi Românii din Transilvania, Banat și Ungaria suntem în drept și avem datoria să pretindem această unire, pentru că aici a fost leagănul românismului. Nu se poate ca o crudă barbarie să ne forțeze, ca însăși Vatra Neamului românesc, leagănul aspirațiilor românești, să fie despărțit de trupul întregii națiuni deja unite!

Noi nu ne putem închipui viața mai departe fără a fi împreună cu întreg neamul românesc și mai bine voim moartea, decât o viață de sclav umilit, despărțit de frații săi. (Lungi și furtunoase aprobări.)

E evident deci, Onorată Adunare Națională, că toate argumentele științei, stabilite de mintea omenească, ne dau dreptate în hotărârea noastră de a contribui și noi prin alăturarea noastră la înfăptuirea Marelui Regat Român. (Trăiască România Mare! Urale frenetice.) [...]

Credem a da prin urmare expresiune gândului întreg Neamului Românesc, când propunem în proiectul de rezoluțiune să trimiteți acestor popoare liberate salutul nostru și admirația noastră, dorindu-le acum, ca unor popoare libere, deplină mărire. (Aplauze frenetice.)

Să nu uităm că dacă azi suntem în situația de a ne spune liber cuvântul și de a ne pronunța neîmpiedicați dorința sufletului nostru, avem să mulțumim armatelor victorioase ale puterilor aliate și diplomației strălucite ale acestor puteri. De aceea credem că trebuie să ne închinăm înaintea geniului națiunilor liberatoare și în urmare propunem să se trimită din această adunare salutul nostru armatei glorioase a Antantei și conducătorilor ei. (Aplauze frenetice.)

Din aceste considerații rog Onorata Adunare Națională să primească proiectul nostru de rezoluție (Primim, primim! Urale îndelungate.), pentru a întemeia pentru vecie România unită și mare și a înstăpâni pentru totdeauna o adevărată democrație și deplină dreptate socială! (Urale nesfârșite. Primim unanim! Trăiască România Mare! Aplauze frenetice.)

Iuliu Maniu

Și a fost ziua întâi!!

Homo sapiens

Cei care afirmă tendențios că baciul moldovean nu se împotrivește morții și atacatorilor își întemeiază teoria pe speculații, distorsionând interpretarea în sensul dorit de ei: ca să pună în evidență pasivitatea, resemnarea, fatalismul, toate relele epidemice (unii le consideră și „endemice") care, zic ei, i-au contaminat pe români pornind de la pacientul zero – ciobănașul. N-au auzit, se pare, de „limitele interpretării" stabilite de Umberto Eco. Inventează, speculează, falsifică doar ca să-și atingă scopul incriminatoriu. Aplicând aceeași metodă, a speculației, ne-am putea imagina și că personajul învinovățit de antimioritici *întâi* și-a făcut testamentul, preventiv, procedând ca orice om cu mintea întreagă într-o astfel de împrejurare, *apoi* s-a pregătit de luptă și... chiar a biruit. Dacă e să fabulăm pe lângă text, cum fac detractorii baladei, se poate fabula oricât, în ambele sensuri! Oricum, întocmirea testamentului nu presupune, automat, renunțarea la luptă, iar faptul că ciobănașul *nu declară* că o să lupte nu înseamnă, obligatoriu, că va sta încremenit în așteptarea loviturii fatale. Pur și simplu, nu știm ce va face.

De ce falsificatorii au ales să speculeze în sens negativ imaginea ciobănașului mioritic și să-l acuze de influențe nefaste asupra neamului din care se trage n-are rost să ne mai întrebăm, pentru că răspunsul ține de evidență. Au găsit și ei un... acar Păun, care nici măcar nu le poate da personal o replică pe limba și pe înțelesul lor. Ia să fi sălășluit în baladă un cioban vârtos, cu frunte-ngustă, care, aflând de complot, s-ar fi pus mintenaș în fruntea turmei și, în loc să-și facă, blestematul, un testament atât de subtil și de filosofic, ar fi pus mâna pe ciomag și, în pas hotărât, ar fi început să cânte mobilizator „Hai la lupta cea mare! Rob cu rob să ne unim!" Ce lecție zdravănă de bravură și ce model incendiar ar fi dat el norodului! Și ce norod am fi avut noi acum!!! Întru totul pe placul antimioriticilor... Sau nu?! Păi nu, pentru că primii luați în vizorul bâtei revoltate, neresemnate și nefataliste, care nu cugetă la rânduieli cosmice și la testamente de natură spirituală, ci reacționează rapid și ferm împotriva nedreptății și a dușmanilor, primii trași la răspundere ar fi fost chiar... antimioriticii îmbrăcați, ca lupul moralist, în piei de oaie, cu disprețul și calomniile lor la adresa... turmei.

Ar mai fi și alte întrebări pentru ei: toate persoanele (credincioase ori atee, indiferent de situarea lor geografică pe glob, indiferent de neam, rang ori convingeri politice) care își fac testamentul din timp, în virtutea aceluiași „de-o fi să mor" (azi, mâine, peste *n* ani...), sunt fataliste?! Le-o fi smintit și pe acelea tot ciobănașul nostru?!

Ori asta e măsura firească, luată de orice persoană lucidă care își conștientizează, înțelept, finitudinea și se preocupă de *cui* și *ce* lasă în urmă ca valori (îndeobște materiale, dar nu numai)?

Se pare că, pentru belicoșii supărați cronic pe ciobănaș (unii se războiesc, caraghios, până și cu oaia, pe modelul personajelor din epopeea lui Ion Budai-Deleanu care se bat cu bivolii), sunt greu de înțeles simbolurile, alegoriile, personificările și sugestiile din baladă. Pesemne și mai greu, spre imposibil, le-ar fi să priceapă valențele inițiatice ale experienței morții, subliniate de Petru Ursache în amplul său studiu despre *Miorița:* „Moartea mai poate fi adevărată și reală când îndeplinește un rost; spre deosebire de moartea banală, comună. Omul ales, eroul tragic, «știe» să moară, experimentând propria-i existență dramatică, în sens inițiatic și în circumstanțe misterice, așa cum i-a fost dat, prin tradiție, și păstorului carpatic" (*Miorița – dosarul mitologic al unei capodopere,* p. 173). Iar dacă le înțeleg (pentru că nu poți fi literat sau specialist-filolog autentic fără să înțelegi măcar faptul că un text beletristic de valoarea *Mioriței* merită să fie studiat onest, nu să fie transformat în muniție anticulturală) și, înțelegându-le, totuși se exprimă atât de rudimentar, scopul lor real... este și mai limpede.

Seninătatea în fața morții, clișeu sau realitate?

Chiar dacă se vor zvârcoli din nou în lungi insomnii pseudoculturale cititorii „revoluționari" și „reformatori" ai *Mioriței*, o să revin la ceea ce ei consideră a fi unul dintre clișeele hermeneutice expirate: seninătatea, liniștea, calmul pe care le manifestă ciobănașul în fața morții. Mai propriu spus – în proximitatea morții ca posibilitate și/sau ca imanență.

De regulă, această seninătate o dobândesc doar înțelepții și bine-credincioșii autentici (oricare ar fi religia lor). Ea nu înseamnă, nici pe departe, resemnare, lașitate sau fatalism. Pesemne, dacă Michelet ar fi avut acces anticipat la descoperirile psihologiei moderne, n-ar mai fi citit *Miorița* în cheia „resemnării prea ușoare".

Concret, deși, după dicționar, verbele „a (te) resemna" și „a accepta" par sinonime, din punctul de vedere al psihologiei, termenii se diferențiază substanțial. Iar atunci când analizăm o atitudine, un comportament – în speță, atitudinea ciobănașului – interesează, desigur, mai mult substratul psihologic. Din această perspectivă, specialiștii în domeniu susțin că „Omul resemnat a renunțat să mai joace un anumit rol, fiind cu atenția orientată spre trecut. [...] Când te resemnezi, te supui unei probleme care știi că există, însă consideri că nu mai ai forța necesară pentru a mai face ceva. Emoția predominantă este de tristețe." Cine *acceptă*, „are atenția orientată la timpul prezent și vine dintr-o stare de pace. În acest caz, nu ești supus problemelor, ci te armonizezi cu ele, descoperind resurse în interiorul tău. [...] Rămâi prezent și atent la ceea ce se întâmplă în tine și-n jurul tău, iar din acest spațiu, de aici și acum, faci acțiunile necesare." (Raluca Mureșan, http://entuziasm.ro/ dezvoltare-personala/ complacere-sau-resemnare-versus-acceptare/)

Baciul moldovean nici nu este trist, nici nu are atenția orientată spre trecut, nici nu consideră că nu mai are forță să acționeze, așadar, *nu* este un resemnat! Starea lui de pace, de seninătate, se explică (iată, inclusiv științific!) prin faptul că s-a „armonizat" cu problema morții imanente (o „problemă" insolubilă, comună, de altfel, tuturor viețuitorilor pământeni), a conștientizat-o și acționează în consecință – își face, simplu, firesc, testamentul, fără să dramatizeze, fără să se lamenteze, fără să se revolte, fără întrebări inutile și liber de orice resentimente față de prezumtivii ucigași. Această detașare totală de ceea ce Petru Ursache numește „emoție păguboasă" asigură un triumf de altă natură decât afectiv-biologică: „statutul de om cultural este salvat, umanitatea se poate reorganiza cu chibzuință, în condițiile în care viețuiește și pe care și le asumă curajos" (*Miorița – dosarul mitologic al unei capodopere,* p. 125). Totuși, baciul păstrează ceea ce aș numi emoția altruistă, izvorâtă din dragoste și manifestată prin grija de a-și ocroti mama de durerea pierderii fiului, motiv pentru care îi cere mioarei – sub incidența aceluiași condițional/ipotetic „de-o fi să mor" – să-i spună măicuței de nuntă, dar să-i ascundă detaliul stelei căzătoare – indiciul trecerii lui ireversibile din lumea de aici în lumea de dincolo. La asta se adaugă dorința lui de a fi îngropat în apropierea turmei pe care a păstorit-o cu pricepere, cu vrednicie și cu drag („În strunga de oi/ Să fiu tot cu voi") și a câinilor care l-au slujit cu fidelitate. Deși discuția aici nu se poartă din perspectiva apartenenței la o religie anume, ci din aceea a credinței cumva intrinseci firii umane, simbolistica păstorului care are grijă de turmă este creștină, iar dorința lui de a rămâne în vecinătatea turmei și de dincolo de moarte îmi amintește o scurtă notă din *Jurnalul fericirii:* „«Locul păstorului e lângă turma sa» – cuvinte săpate pe mormântul monseniorului Affre la Catedrala Notre Dame".

Despre acceptarea morții vorbește, în alți termeni, și Mircea Eliade: „Cât privește acceptarea morții, doar dintr-o perspectivă raționalistă poate fi considerată ca o probă de pasivitate sau de resemnare. În universul valorilor folclorice, atitudinea păstorului exprimă o decizie existențială mai profundă: «nu te poți apăra împotriva destinului cum nu te aperi împotriva dușmanului»; nu poți decât să impui o nouă semnificație consecințelor ineluctabile ale unui destin gata să se împlinească. Nu este vorba de un «fatalism», pentru că un fatalist nici măcar nu se crede capabil de a schimba semnificația a ceea ce i-a fost predestinat" (cf: https://ro.wikipedia.org/ wiki/ Fatalismul_mioritic).

Și iată că explicațiile științifice din psihologie se pot întâlni fericit cu semnificațiile relevate prin hermeneutica onestă a textului literar. Împreună combat teoria – cel puțin bizară, dacă nu chiar deșucheată, menită să confuzioneze și să manipuleze „reformator" – conform căreia, chipurile, din cauza modelului comportamental din baladă și ca urmare a faptului că s-a studiat *Miorița* la școală – poporul român ar fi (devenit) fatalist.

„Acceptarea nu înseamnă să refuzi schimbarea, ci să fii atent și prezent la viața ta și, din această stare de conștiință, să acționezi. Să acționezi, nu să reacționezi la ce ți se întâmplă!", mai spune, în articolul ei, psihologul Raluca Mureșan.

Or, tocmai asta și face baciul: nu doar că nu refuză schimbarea, o înfăptuiește. Având credință în justețea deciziei (oricare ar fi ea) instanței superioare, el acționează și conferă alte semnificații evenimentului, într-o împrejurare în care alții ar re-acționa (asmuțind câinii, punând mâna pe bâtă, lovindu-și agresorii). Părintele Nicolae Steinhardt notează în *Jurnalul fericirii* (2005, p. 365) tocmai această înfăptuire a schimbării, cu referire *întâi* la poporul român și abia *apoi* la baciul moldovean: „Poporul român e înzestrat cu o putere transfiguratorie ce-i permite să preschimbe întregul univers și să pătrundă în cosmosul liturgic (să participe la celebrarea liturghiei cosmice ar spune Maxim Mărturisitorul). [...] Ciobanul săvârșește o transmutație – *le grand oeuvre* al denigratților alchimiști –, își transformă nenorocirea în taină mistică. Înfrânge soarta. Dă un sens fast nefericirii, asumând-o nu ca eveniment istoric, personal, ci ca taină. Impune un sens atât absurdului vieții, cât și teroarei istoriei." Ordinea referirilor nu este deloc întâmplătoare: doar dintr-un neam deja capabil de transmutații esențiale (de neînchipuit pentru cine a rămas captiv în clișeele – rigide și restrictive – de gândire materialist-dialectică, fie ea și cosmetizată), a putut să sublimeze ciobănașul, nicidecum invers, cum se canonesc să răstălmăcească și să pervertească înțelesurile antimioriticii! Conținutul baladei dovedește asta cu prisosință (desigur, dovada este accesibilă cui știe cu adevărat să citească, în niciun caz analfabeților funcțional produși, mai nou, de învățământul nostru „reformat"), fie și dacă ar fi să (re)discutăm numai taina nunții de proporții cosmice în care este transfigurată/ transmutată *moartea imanentă*. Seninătatea și pacea se înstăpânesc și din aceea că ființează în cugetul ciobănașului credința profundă (străină ateilor marxiști) că moartea „ca dat existențial" (în expresia lui Petru Ursache) nu înseamnă sfârșit, ci deschidere spre alte dimensiuni și (a)percepții.

Apoi, întrucât ideea specificului național (veche, romantică, dar nu total perimată) e adesea invocată în relație cu *Miorița* și îi enervează foarte tare pe adversarii baladei, îi asigur că liniștea aceasta nu este „specific național" și le ofer un calmant, o pastilă culturală anti-stres, citându-l pe părintele Nicolae Steinhardt: „Liniștea dată creștinului este și ea întemeiată pe *cunoaștere,* întru nimic mai puțin decât cea dobândită prin budismul indian ori zen" (*Jurnalul fericirii,* 2005, p. 155).

În aceste condiții, să fii *anti Miorița* echivalează cu a fi un ins anticultural, înseamnă să fii – conștient sau nu, deliberat sau nu, la comandă sau nu – un fel de descendent jdanovist.

Nimic mai inadecvat și mai eronat decât a-l considera pe ciobănașul moldovean un model moral și comportamental care prejudiciază, contaminează, „paralizează" o nație întreagă, un „formator de opinie" (via manualele școlare) care trebuie exilat, anihilat, exorcizat... etc. Dimpotrivă, la o lectură atentă, onestă și obiectivă, personajul se relevă ca fiind *exemplar* prin structura sufletească, prin suma calităților lui, dintre care cea mai de preț este înțelepciunea.

→

Unda și „realitatea originară”

Marian NENCESCU

În 1862, filosoful și psihologul englez Herbert Spencer (1820-1903) publica lucrarea sa *Primele principii* (tradusă și în limba franceză, în 1871, sub titlul *Les premières principes*), în fapt, o finalizare a studiilor începute odată cu *Principiile psihologiei* (1855), în care expunea teoria sa evoluționistă privind *mișcările ritmice,* pornind de la principiul că, în natură, *toate forțele sunt indestructibile și permanente*. În opinia sa, evoluționismul este un proces continuu prin care materia se rafinează și ia o formă complexă și coerentă. Majoritatea exegeților au apreciat în special primul capitol al cărții, intitulat *Ritmul mișcării,* unde Spencer afirma că toate mișcările perceptibile au o anumită *ritmicitate,* neîndoielnică, determinată, în esență, de forța cu care inerția unui corp material rezistă la mișcare/frecare. O adiere de vânt atinge o frunză, scoțând-o din nemișcare. Din această întâlnire rezultă, în opinia lui Spencer, *mișcarea ritmică* a frunzei în bătaia vântului. Același lucru se întâmplă, la altă scară, peste tot în univers, de la căderea unei pietre în apă la mișcarea astrelor. Toate aceste mișcări sunt ritmice, naturale și sunt produse de factori antagoniști ce interacționează cu o periodicitate mai mult sau mai puțin evidentă.

Surprinzător, această teorie și-a găsit curând nu doar o haină românească, dar și un temei metafizic original, într-o lucrare publicată inițial în serial, în *Convorbiri literare* (în intervalul iunie 1876 – noiembrie 1877), republicată ulterior în volum, la Iași, de frații Șaraga (fără dată), se pare cu lipsuri și omisiuni grave, și intrată definitiv în spațiul public prin versiunea franceză, din 1895 (Paris, Edition Alcan), cu titlul *Premières principes composant le onde* (traducere în franceză de Rosetti-Tescanu). Este vorba de *Teoria Ondulației Universale,* de Vasile Conta (n. 15 noiembrie 1845, Ghindăoani, jud. Neamț – d. 21 aprilie 1882, București), „un luptător puternic și plin de talent pe terenul filosofiei moderne”, cum îl numește exegetul său, G.D. Scraba, într-o lucrare din 1938 (*Vasile Conta, Studiul filosofic,* Iași, Ed. Fundației Șaraga). Remarcabil în acest caz este faptul că în mintea unui român, contemporan al lui Eminescu, s-au născut premisele unei construcții ideatice originale, menită să ilustreze conceptul de evoluție ondulatorie, respectiv *Teoria Ondulației Universale,* dedusă de Vasile Conta din rațiuni mecanice și biologice, ridicată azi la rangul de doctrină generală, poate cea mai vastă sinteză despre lume imaginată până atunci de un român.

Astăzi, fie că vorbim despre muzică, pictură, poezie ori arhitectură, nu putem să nu ne referim la *ritm,* nimic altceva decât ritmul intern al funcțiilor noastre fizice, biologice și intelectuale. Cu alte cuvinte, atunci când Lucian Blaga se referea, în studiul său *Spațiul mioritic* (1936), la influența spațiului/mediului geofizic asupra diferitelor tipuri de culturi, ilustrând, între altele, modul cum cântecele populare reflectă ritmul de viață al diferitelor popoare, de la *molcomele* balade ale rușilor, la *săltărețele* iodlere ale helveților, până la *tărăgănatele* doine românești, filosoful de la Lancrăm nu făcea decât să ilustreze o formă de *mecanică ondulatorie,* în cazul nostru, succesiunea vale-deal, fără suișuri și coborâșuri abrupte.

Teoria aceasta a stăruit, se pare, pe pământ românesc, mai ales că, așa cum observa și profesorul Alexandru Surdu, „Timpul nu înseamnă nimic față de Eternitatea despre care vorbeau bărbații aceștia” (*La porțile împărăției,* București, Editura Contemporanul, 2016, v. studiul *Ondulațiunea universală și sufletul românesc,* p. 113 și urm.). Incontestabil, scriind *Teoria Ondulației Universale*, Vasile Conta nu a urmărit anume să se îndepărteze de Spencer și de exemplele sale, ci a vrut mai degrabă să descrie o lege a evoluției „altfel decât a fost scrisă până la el” (Scraba, *op. cit.*, p. 35). În spiritul materialismului modern, Conta a imaginat o forță unică, a cărei noțiune echivalează cu mișcarea, „la fel cum toate substanțele nu sunt decât modificările unei singure substanțe” căci, ne spune Conta: „Cine zice forță, zice acțiune”. În cartea sa, prea puțin studiată prin prisma „sufletului românesc”, Vasile Conta afirmă că *ritmicitatea* stă la baza tuturor formelor fizice și biologice ce conduc Universul: „Toate corpurile sunt trecătoare, de aceea parcurg o *undă* în existența lor”. Analizând fenomenul ondulatoriu, putem investiga nu doar universul viu, dar și propriile noastre simțuri. Mergând pe această cale, ne apropiem de ceea ce Constantin Noica numea „realitatea originară”, respectiv „sentimentul românesc al ființei”, ce vibrează ca o *undă.*

În aceste condiții nu ne mai miră că mai toți marii noștri gânditori, de la Heliade-Rădulescu și Conta la Lucian Blaga și Constantin Noica au analizat, în *spiritul locului,* acest fenomen, plasat cândva de L. Blaga în „orizontul spațial al inconștientului”.

În cazul lui Conta, de pildă, se pare că izvorul fundamental al inspirației nu au fost nici Spencer și nici Karl von Baer (1792-1876), ci tot un român, Ion Heliade-Rădulescu (1802-1872), cel care în cartea sa *Echilibru între antiteze* (1859) afirma că „Umanitatea înaintează prin curbe ondulante … și se învârte neîncetat într-un cerc care se învârte în *spiraliu”.* Mișcarea este similară și în planul *ideilor.* „Ideile, afirmă Conta, urmează aceeași evoluțiune”, iar exemplul cel mai concludent îl reprezintă mișcările sociale, „presupunând că timpul unui adevăr oarecare pentru națiune, a sosit”.

Referindu-se la acest aspect, Vasile Conta recunoaște franc: „Nu un mare cugetător este inventatorul adevărului, căruia, de regulă, i se dă numele său”. Creatorul, susține Vasile Conta, permite spiritului nostru, ca o răsplată pentru truda și suferința atâtor oameni, să ridice un colț de voal din misterul ce acoperă Universul și tot Creatorul este cel care dă sens vieții celui trecător, care parcurge o *undă* și apoi dispare.

Aceste *treceri* sub formă ondulatorie, aceste evoluții în *spațiul matrice* numite de Blaga *obârșii,* după frumosul cuvânt al Evangheliei, căci la origine *en arche* (gr.) însemna *de-a pururea,* înscriu neamul nostru în „orizontul spațial al inconștientului”. Energia undei rămâne adesea neștiută, ferecată în conștiința neamului, pentru ca mai apoi *să se facă vădită,* ivindu-se în memorabila sintagmă *sentimentul românesc al ființei.*

Această acțiune, în planul conștiinței, această „vădire”, cum o identifică și academicianul Alexandru Surdu, este evidentă în științe, ca și în creațiile artistice. „Chiar dacă spațiul ondulatoriu nu poate fi caracterizat drept o materializare a undei, ci doar ca imaginea aproximativă a acesteia, el devine onduliform prin prelucrarea sentimentală”, ne previne Al. Surdu (*op. cit.*, p. 119). Atenți la vibrații, la ecouri venite din orizontul inconștientului, dar și din mediul înconjurător, transpunem aceste impulsuri energetice în adevărate expresii ale „ondulațiunii universale” ilustrând parcă ceea ce Noica numea „universalismul ondulațiunii”, vădit în *consonantismul universal* al lui Odobleja, în energia cosmică a lui Rădulescu-Motru ori în *sentimentul participării la Cosmos* al lui Vasile Băncilă.

Pentru a exemplifica aceste impulsuri ideatice, nimic nu este mai semnificativ decât a reaminti de cartea (mai puțin cunoscută) a căpitanului Ștefan Christescu (1864/1863 în B.R.M.) – 1929, acest „genial năstrușnic” cum îl numea Ion Pârâianu, autorul primei *Enciclopedii filosofice* apărute la noi (Craiova, Ed. Ramuri, 1930), unde se face referire și la *Teoria ondulațiunii* a lui Conta), dedicată *Teoriei undelor gândirii* (București, 1926, f. e.). Enciclopedist și fantast, după modelul lui Ștefan Odobleja (1902-1978), el însuși autor de studii cu rezonanțe consonantistice, căpitanul Christescu afirma într-o serie de conferințe publice, susținute la București, dar și în Franța, că undele electromagnetice cerebrale, alimentate de energia primordială, *eteronică* (termenul îi aparține), au un rol fundamental în activitatea spirituală, ele constituind baza energiei creatoare a omului. Mai mult, undele gândirii, ca parte din prima stare a materiei, reprezintă un simț organic, ce poate fi înregistrat, fie de alt creier omenesc, fie de un *aparat,* ce urmează a fi inventat (până la apariția cărții, experimentele privind înregistrările unor comunicări *telepatice*, nu au fost concludente).

Este încă o dovadă că teoria undei nu și-a spus încă ultimul cuvânt. Convins de adevărul spuselor sale, căpitanul Christescu a întemeiat inclusiv o revistă științifică internațională și un muzeu (la București) ambele dedicate *Eteronei,* atrăgându-l de partea sa inclusiv pe generalul Berthelot, la vremea respectivă guvernator al Strassburgului.

Aceste preocupări dovedesc, incontestabil, *universalismul ondulațiunii,* cum îl numea profesorul Al. Surdu, și fac dovada că în Cetatea lui Dumnezeu există o consonanță colectivă, care este *smerenia,* temeiul celor *care vor să fie.*

Iar dacă se pune problema să alegi *între* „comportamentul corect” cerut de general-umana (din păcate rară!) *înțelepciune* și „comportamentul corect” dictat de invariabil sinuoasa, perfida *politică*..., dacă nu ești oportunist, carierist, semidoct, politruc, dacă nu te sucești după cum bate tornada politică, adică dacă ești nesmintit în integritatea ființei tale, alegerea este ușoară: este, clar, de preferat „mioritically”..., comportamentul mioritic înțelept, cumpătat, pașnic.

Făcând un bilanț, se vede cu ochiul liber că toți aceia care au prețuit, cercetat și valorificat cum se cuvine balada/mitul sunt o pleiadă (rezistentă, chiar și în vremi de prigoană comunistă, *prin* cultură). O pleiadă luată acum, ca și în perioada proletcultistă, în răspăr, negată, minimalizată sau voit ignorată de unii..., de o „mână” (misionară?) de indivizi asociați, aliniați, supuși cu temenele trendului, dar foarte agresivi cu cine nu le cântă-n strună, de o gașcă de „pătrățoși”, rezistentă *la* cultură. E (și) aici un *déjà-vu, déjà connu.*

Și, dacă tot se vorbește de manipulare, de agende subliminale, dacă și unii și alții (ne) manipulează, ne rămâne în continuare liberul-arbitru: să ne alegem manipulatorii. Eu, personal, aleg pleiada. Cine dorește, poate să aleagă gașca. Fără nicio supărare. Suntem liberi..., nu?

Bibliografie selectivă

1. Ioana Bot, *A vorbi cu oile, astăzi,* în *Dilema veche*, nr. 686, 13-19 aprilie 2017.
2. *Fatalismul mioritic,* https://ro.wikipedia.org/wiki/Fatalismul_mioritic
3. Mircea Platon, „Miorița, irozii și nerozii”, în *Ce-a mai rămas de apărat,* Editura Eikon, Buc., 2016.
4. Florin Iaru, *Miorița aroganților,* în *Dilema veche,* nr. 686, 13-19 aprilie 2017.
5. Raluca Mureșan, http://entuziasm.ro/dezvoltare-personala/complacere-sau-resemnare-versus-acceptare/
6. Vianu Muresan, *Autoportrete în oglinzile cărților*, Editura Eikon, Buc., 2016.
7. Mihail Neamțu, *Miorița. De ce refuzăm liberul-arbitru?,* https://mihailneamtu.org/2016/11/28/miorita-de-ce-refuzam-liberul-arbitru/
8. Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii,* Editura Mănăstirii Rohia, Rohia, 2005.
9. Petru Ursache, *Miorița – Dosarul mitologic al unei capodopere,* ediție revăzută de autor, Editura Eikon, Buc., 2015.

Homo sapiens

Miracolul limbii române
De ce iubesc cercetătorii străini limba română

Gabriela PANĂ DINDELEGAN

Limba română se bucură, din partea cercetătorilor străini, de un interes ştiinţific extrem de mare. E suficient să dau exemplul recent al Angliei, unde, în centrele universitare Oxford şi Cambridge, se propun numeroase sesiuni ştiinţifice destinate limbii române; se ţin cursuri de limba română; se propun teze de doctorat şi teme de cercetare privind studiul românei; se editează cărţi de largi dimensiuni destinate descrierii limbii române, elaborate de cercetători români, în limbă străină (vezi *The Grammar of Romanian,* Oxford University Press, 2013, 700 p., *The Syntax of Old Romanian,* Oxford University Press, 2016, 700 p., *The Oxford History of Romanian Morphology,* Oxford University Press, în curs de apariţie); se publică volume tematice despre limba română; se redactează capitole consistente asupra limbii române şi a dialectelor ei sud-dunărene în marile sinteze ştiinţifice romanice ale momentului (vezi recenta lucrare Adam Ledgeway, Martin Maiden, eds., *The Oxford Guide to the Romance Languages,* Oxford University Press, 2016, 1100 p.).

De unde vine acest interes special pentru studiul limbii române? Dincolo de poziţia politică, economică, diplomatică, strategică pe care România o ocupă în ansamblul Europei şi care nu este străină de aceste consecinţe, este vorba şi despre altceva: despre interesul (chiar mai mult), despre *fascinaţia* pe care româna o exercită asupra cercetătorilor lingvişti, romanişti şi neromanişti. Există trăsături speciale ale românei care îi asigură, în rândul cercetătorilor, o poziţie privilegiată, iar, sub unele aspecte, o poziţie ştiinţific unică. Mari romanişti ai perioadei noastre, precum Adam Ledgeway (rector şi şeful romanisticii de la Cambridge) şi Martin Maiden (rector şi şeful romanisticii de la Oxford) vorbesc, primul, de „minunile limbii române" (titlu de comunicare şi de articol apărut în 2016), iar al doilea de româna – „un bulgăre de aur", metaforă utilizată adesea pentru caracterizarea românei.

Dar nu sunt singurii lingvişti străini fascinaţi de română (sunt cei mai recenţi!). În cartea cercetătorilor Mioara Avram şi Marius Sala, *Faceţi cunoştinţă cu limba română,* Cluj-Napoca, 2001, pp. 168-188, sunt adunate toate caracterizările speciale ale limbii române venite din partea cercetătorilor străini, caracterizări pline de epitete precum: „miraculos", „extraordinar", „special", „fascinant", „exotic", „straniu", „neaşteptat".

Dintre aceste caracterizări, amintesc una datorată romanistului şi românistului Alf Lombard (1954): „Orice cercetare comparativă care nu ţine seama de latinitatea din est (a românei) [...] te face să te gândeşti la o masă căreia meşterul s-ar fi mulţumit să-i pună trei picioare în loc de patru, lăsând al patrulea colţ al mesei fără sprijin, într-un echilibru puţin sigur".

Aduc în discuţie şi caracterizarea recentă a profesorului Martin Maiden (2016): „Româna este cu certitudine o limbă romanică şi aparţine ferm acestei familii. Sub acest sens, este *familiară* şi *accesibilă.* Totuşi, ea a dezvoltat caracteristici cu totul speciale, care ne pot conduce la noi presupuneri esenţiale despre structura limbajului şi despre teoria limbii. Atracţia pentru română constă tocmai în *juxtapunerea specială dintre familiar şi special/exotic.*"

Cum exemplifică profesorul Maiden această juxtapunere? Este, de exemplu, „familiar" (spune Martin Maiden) faptul că pluralul substantivelor se manifestă desinenţial, cu desinenţele vocalice *-e* şi *-i* moştenite din latină şi care, deşi nu apar în aria vestică a *Romaniei* (teritoriul în care se vorbesc actualele limbi romanice), apar în italiană, dar este „special/ciudat" că româna prezintă o mare impredictibilitate a formelor de plural, existând, în aceleaşi condiţii de gen şi de finală a radicalului, posibilitatea alegerii între *-e* şi *-i* , la plural feminin, şi între *-e* şi *-uri*, la plural neutru:

– plurale feminine precum: *căpşune / căpşuni, cireşe / cireşi, coarde / corzi, coperte / coperţi, râpe / râpi, remarce / remarci, tinde/ tinzi.*

– plurale neutre precum: *amalgame/ amalgamuri. antete/ anteturi, aragaze / aragazuri, cerdace / cerdacuri, chibrite / chibrituri, hamace / hamacuri, debuşee / debuşeuri, esofage / esofaguri, nivele / niveluri, slogane/ sloganuri* etc.

Este „familiar" că pluralul se manifestă desinenţial, dar este „special" că intervin atât de frecvent variaţii alomorfice ale radicalului (alternanţe fonetice), cu multe aspecte predictibile, dar şi multe impredictibile. (De ce alternanţa /a/ ~/ă/ apare la substantiv (*mare – mări*), dar nu apare la adjectiv (*mare – mari*)?; în schimb, /ă/~/e/ apare şi la substantiv, şi la adjectiv (*măr – meri, vânăt – vineţi).*)

Este „familiar" că genitivul şi dativul se pot exprima şi sintetic, desinenţial (ca în latină), şi analitic, prepoziţional (ca în limbile romanice) (*casa fetei,* alături de *casa a trei fete*). Dar este „special" că româna şi-a creat şi mărci proclitice suplimentare (vezi genitivul cu „al" şi Gen-Dat cu „lui": *al elevului, lui Ion*). Este „special" că, în ansamblul romanic, româna este şi cea mai conservatoare (distinge, de exemplu, o formă desinenţială pentru Gen-Dat feminin singular), dar şi cea mai inovatoare (inovează prin tipul nou de mărci proclitice şi prin inventarul mai mare de prepoziţii cu rol de marcare cazuală).

În afară de aceste trăsături speciale de structură, există şi alte *caracteristici generale ale românei,* negăsibile în alte limbi romanice, care o fac cu totul „specială", explicând şi o dinamică aparte a acestei limbi. Dintre ele, mă voi opri la trei trăsături, legate, într-un fel sau altul, între ele. Şi anume:

(a) Prima: Româna a fost caracterizată drept „un limbaj în libertate" (Leo Spitzer, 1956), trăsătură derivând din *permisivitatea excesivă* a unui sistem lipsit până târziu de constrângerile limbii scrise şi de constrângerile instrumentelor normative.

(b) A doua: Româna este caracterizată printr-o *mare ospitalitate* (Mioara Avram, 1993), ceea ce înseamnă capacitatea şi facilitatea limbii române de a prelua, integra şi adapta în sistemul şi în uzul limbii elemente non-româneşti, dar este vorba, în acelaşi timp, de o *ospitalitate constrânsă,* caracterizare care atrage atenţia asupra forţei românei de *a autohtoniza* împrumuturile, ataşându-le „haine morfologice" vechi româneşti. (Încă din Prefaţa la *Gramatica 1828*, Ion Heliade-Rădulescu spunea: „Vorbele străine trebuie să se înfăţişeze în *haine româneşti* şi cu *mască de rumân*".)

De exemplu, româna a acceptat, în toată perioada ei modernă, împrumuturi de origine *franceză,* dar le-a integrat ataşându-le o desinenţă de plural specific românească *-uri: alibiuri, ambienturi, acquis-uri, atuuri, buticuri, clou-uri, consommé-uri, degradeuri, expozeuri, grisaille-uri, halouri, parti-pris-uri, racursiuri, rateuri, tabuuri, tete-a-tete-uri* etc.

Româna a acceptat şi acceptă, în continuare, împrumuturi substantivale de origine *engleză,* dar multe dintre ele sunt constrânse a primi acelaşi tipar flexionar în *-uri: body-uri, boarduri, branduri, briefinguri, brunch-uri, by-passuri, carduri, copyrighturi, derby-uri, dressinguri, dumpinguri, e-mailuri, exit-polluri, fast-fooduri, garden-party-uri, grilluri, granturi, hand-outuri, happy-enduri, harduri, hituri, hobby-uri, knockouturi, livinguri, love-story-uri, minimarketuri, openuri, passing-shoturi, ratinguri, talk-show-uri* etc.

Româna a acceptat şi acceptă, în continuare, multe verbe neologice, pe care însă le integrează, ataşându-le terminaţii (sufixe şi desinenţe) autohtone, în special *-ează: antamează, body-gardează, bricolează, clickează, forwardează, kidnapează, smeciază, upgradează* etc.

(c) A treia trăsătură specială a românei are în vedere *gradul înalt de sinonimie,* altfel spus, capacitatea românei de a accepta forme paralele, cu explicaţii adesea istorice, regăsibile în diverse compartimente ale limbii (în lexic, în formarea cuvintelor, în gramatică). Prezenţa sinonimiei dă o mare bogăţie acestei limbi, asigurând vorbitorilor, pe de o parte, posibilitatea alegerii cu funcţie stilistică şi pragmatică dintre mai multe variante, iar, pe de altă parte, posibilitatea nuanţării lexicale a formelor sinonimice. Iată câteva exemple:

– Româna a păstrat şi varianta neologică în *-ţiune,* şi varianta în *-ţie*, într-un raport de variaţie liberă (*abstracţie/ abstracţiune, aducţie/ aducţiune, dicţie/ dicţiune, direcţie / direcţiune, funcţie / funcţiune, glaciaţie / glaciaţiune*), dar şi într-un raport de concurenţă, impunându-se, în final, fie *-ţiune,* fie *-ţie* (astăzi, s-au impus numai *acţiune, infracţiune, joncţiune, menţiune, naţiune* sau, dimpotrivă, s-au impus *conotaţie, detenţie, evoluţie, lustraţie, situaţie* etc.).

– Româna are şi sufixe lexicale abstracte, ca şi celelalte limbi romanice, dar şi forme gramaticale specializate pentru nominalizări abstracte (infinitiv lung, alături de supin substantivizat), adesea într-un raport de variaţie liberă sau cu uşoare distincţii lexicale, precum: *alergare – alergat, coborâre – coborât, plângere – plânsoare – plâns, strângere – strânsoare – strâns* etc.

– Româna are şi viitor cu auxiliarul *a vrea* (*vrea* + infinitiv), dar şi altul cu auxiliarul *a avea* (*a avea* + conjunctiv) sau cu particula invariabilă *o* (*voi cânta – am să cânt – o să cânt*).

– Româna are şi vocative în *-e*, şi vocative în *-ule*, şi forme de vocativ omonime cu nominativul. (*Prietene! Prietenule! Prieten drag!*)

Şi sunt multe alte exemple de forme paralele sinonimice, ca să nu mai vorbim de sinonimia dintre cuvinte aparţinând stratului lexical moştenit, celui slav şi slavon, celui greco-turcesc, celui neologic francez sau englez. Examinând numai acest din urmă fenomen, natura „specială" a românei este dată de modul de manifestare a fenomenelor lingvistice rezultate din contactul lingvistic sau din evoluţia lingvistică proprie; în română, fenomenele sinonimice apar într-o lumină mult mai complexă şi mai diversificată decât în alte limbi romanice.

În final, ţin să amintesc câteva aspecte de bucurie, de „izbândă" (şi nu sunt vorbe mari!) ale cercetării lingvistice româneşti, care a elaborat, în ultimii ani, lucrări fundamentale destinate limbii române (scrise în română şi în limbă străină). În locul unor lucrări vechi, depăşite ca metodă, ca terminologie şi ca descriere (vezi *Gramatica Academiei,* 1963), s-au scris lucrări fundamentale, aduse, teoretic şi metodologic, la zi, în pas cu preocupările şi cu cercetarea lingvistică a altor limbi ale lumii. „Ieşirea" noastră şi dincolo de graniţele ţării, prin publicarea de cărţi reprezentative la mari edituri europene, a făcut accesibilă intrarea românei în aria de interes a cercetătorilor străini, relevând acestora o limbă *plină de „miracole" şi de surprize ştiinţifice.*

Homo sapiens

Căutând adevărata Europă, Românie, America (II)

Dragoș VAIDA

Gândindu-ne la cele scrise de Tocqueville și privind la ceea ce se întâmplă astăzi, găsim motive să dăm o urmare articolului nostru precedent. Într-adevăr, cu ceva răbdare, găsim teme neașteptat de actuale, sugerate de această apropiere. Nu suntem primii care facem această asociere.

O contribuție de seamă a lui Tocqueville – ne-am ocupat, în articolul precedent, de opera sa *Democrația în America* – este analiza democrației și a factorului politic ca sistem *dinamic*. Sistemul nu este privit *static,* numai ca ansamblu de teze-axiome, ca doctrină și program, ci *în mișcare,* ca sistem care evoluează *în timp.* Acesta nu poate fi judecat numai cu referire la momentul trecut al unor alegeri care ulterior poate fi depășit de fapte. Sunt identificați și analizați factori care, în anumite situații, pot conduce la decăderea sistemului în timp, la *eșec*.

Citindu-l sau recitindu-l azi pe Tocqueville, volumul al doilea, cel din 1840, vedem că autorul se ocupă de anumite *primejdii,* poate neașteptate, implicate de sistemul democratic, de exemplu, de *contradicția* dintre *individualismul* neîncetat animat de *cultul libertății* și *egalitarismul* asociat *cultului democrației.* Exemplu, astăzi constatăm o îngrădire a individualității, vizibilă în *comandamentul corectitudinii politice,* venit „de sus". Corectitudinea recomandată este, în fond, doar un paravan anestezic pentru un conformism dorit, penibil, pentru care ajungem să ne certăm chiar cu cei mai buni prieteni, prea bine *aliniați.* Comunicarea cu ei ajunge să fie, vai, de o mediocritate insuportabilă. Altfel vorbind, autorul nostru identifica un *caracter contradictoriu* al democrației: pe de o parte, încurajarea inițiativei individuale și, pe de altă parte, cultivarea egalitarismului care, în unele cazuri, ajunge să limiteze, chiar să frâneze, individualismul.

Tocqueville conștientizează, deci, primejdiile care apar atunci când dorința de realizare a egalității (azi, mai ales, cenzurarea spiritului prin excluderea posibilităților naturale de discriminare, de *alegere*) tinde să devină o *nouă dogmă,* mai puternică decât aspirația către libertăți și judecată morală. Pe acest făgaș, filosoful reflectează la mecanismele socio-politice și ne face să vedem că, în ciuda celor mai optimiste așteptări, democrația poate totuși aluneca spre *despotism.* Vizitând vreme de un an academic o universitate dintr-o țară stindard al democrației, am resimțit uneori și eu caracterul cazon al democrației, care poate restricționa pe nesimțite libertățile omului.

După mulți observatori, în SUA, dar și în Europa, democrația este primejduită de criza prin care trec unele state privind însăși definiția lor. *Statul providențial* atotfăcător s-a dezvoltat *profitând de democrație.* Treptat, în unele locuri, oferta a devenit o supraofertă și a eșuat în demagogie și suprapopulism. În același timp, însă, se întrevede și o necesitate de reducere a intervenției statului (am fi spus *în paralel,* dacă Euclid nu ar fi devenit metaforă de partid), chiar cu prețul unui vid de putere parțial. Tocqueville ne spune că practicarea reală a democrației ar face bine să se sprijine mai mult pe societatea civilă care este însă insuficient pregătită, deoarece sistemul bazat pe partide tocmai aceasta a făcut, a căutat să elimine din joc tocmai societatea civilă, percepută ca o sursă de „zgomot". Același autor ne spune că *educația, religia, susțin regimul democratic,* îi fac pe cetățeni mai liberi, mai puțin înregimentați. Acolo însă unde societatea civilă a fost deliberat slăbită, chiar distrusă, ce putem să punem în loc? Unde este de găsit punctul de echilibru?

Pentru Tocqueville, soluția ar fi un guvern reprezentativ și descentralizat, singurul în măsură să echilibreze excesele egalitarismului în raport cu tendințele individualismului materialist. Împotriva centralizării exagerate, este propusă ca remediu democrația la nivel local. În cazul Franței, autorul nostru chiar se teme că un gust excesiv pentru egalitarism al cetățeanului poate să favorizeze o restrângere a libertăților. În acest caz, din nou, ar fi de dorit un model mai bun. În toată teoria democratică, străbat, deci, unele întrebări și îndoieli.

Virgil Nemoianu, în articolul sau din *Secolul 21, America de azi și America inițială,* vede situația pe care o trăim astfel. „Da, secolul XX a fost prin excelență un secol american, cu meritele și cu păcatele pe care i le cunoaștem prea bine. Nu știm ce și cum va fi secolul XXI. Unul din scenarii, cel mai fericit după gândirea mea, ar fi cel care, în spiritul și în dorința ascunsă a lui Tocqueville, ne-ar arăta o Americă mai modestă, mai puțin înclinată spre aroganța dominatorie, întoarsă spre sine, căutându-și resursele spirituale și culturale (așa cum o îndemna la vremea sa J.F. Kennedy, dar foarte puțini de la el încoace!), strălucind în acest fel mai curând decât prin victorii exclusiv materiale și utilitare. Potențialul unei Americi exemplare continuă, așadar, să existe." Această referință la o „dorință ascunsă" a lui Tocqueville ne invită să credem că America de acum, ca și lumea noastră, este bună, dar că am avea nevoie să căutăm *America, Europa poate, adevărată,* autentică.

Alexis de Tocqueville, portret de Théodore Chassériau (Wikipedia)

Căutarea, precum cea sugerată în articolul citat, nu apare pe un teren gol. Mai mulți gânditori, exemple Steven Levitsky, Daniel Ziblatt sau William Galston, își pun întrebări, nu de ieri sau de azi, dacă democrația nu este cumva în pericol, putând fi îngrădită sau denaturată, pe alocuri păstrându-se doar aparențele. Un profesor de la Harvard, Yascha Mounk, a scris chiar o carte, cu un titlu „tare", *Le peuple contre la démocratie* (Éditions de l'Observatoire, 2018). Mounk susține că poporul, adică noi, cu frustrările și dezamăgirile noastre, nu odată observate, adăugăm, de foarte multe ori întemeiate, ar fi principalul factor de erodare a democrației (nu vom lăsa uitat cazul țării noastre). Democrațiile liberale occidentale nu sunt veșnice. Ascensiunea partidelor denumite „populiste" n-ar fi întâmplătoare, aceasta ar fi teza principală a lui Yascha Mounk. În zilele noastre, nu cumva vedem cum individualismul sau liberalismul tind să cedeze pasul în fața curentului căruia îi spunem acum populism sau iliberalism și care, după unii oameni de stat, se întinde ca o epidemie? Au conlucrat în această direcție, după autorul citat, aglomerarea în gândirea și evaluarea socială factori precum considerentele de ordin juridic, greu de înțeles, tendința tehnocratică, reflectând prea slab opinia majorității, influența rețelelor sociale de comunicare care au redus rolul mediei tradiționale, distribuirea bunurilor și, nu în ultimul rând, imigrația ca factor puternic perturbator.

Este îndoielnic ca măsurile schițate, poate nici altele, dar de aceeași natură, adică *pur politice,* ar fi suficiente pentru rezolvarea situațiilor conflictuale din ce în ce mai ample. Ceea ce probabil se petrece în realitate este în fond o *deteriorare a calității,* atât a managementului socio-politic, cât și a înțelegerii fenomenelor respective, la nivelul cetățeanului și al intelectualității. Schimbările dorite nu pot rezulta *doar* din diverse manevre și cârpăceli, din târguieli pe numărul de voturi, adică exclusiv din chestiuni *pur cantitative,* politice, fără o *reformă în atitudinile morale,* fără o actualizare și o reinstalare a valorilor și identităților care iau parte la proces, mai cu seamă, a identității naționale și europene.

Așa pare a fi fost istoria noastră modernă, așa s-a format intelectualitatea noastră, din buna și naturala conviețuire a celor *două identități,* în simbioză. Fără clarificarea identității și a valorilor, nu credeți oare, ca și noi, că vom avea mereu lideri din ce în ce mai puțin personalizați/reprezentativi/semnificativi și, în același timp, cetățeni din ce în ce mai dezinformați și mai dezorientați?

Susținem, deci, *întoarcerea la vocația fundamentală a civilizației noastre.* Noi mergem la Paris, Roma sau Berlin, nu ca omul în străinătate, ci ca acela care se regăsește pe sine mai bine. Nu veți găsi la români, cred eu, paginile insuportabile ale lui Dostoievski despre viața în Franța sau ale lui Tolstoi din *Război și pace* privind strategia armatei ruse, în război cu Napoleon.

Lăsând de-o parte exemplele și situațiile cu trimiteri îndepărtate, ce observăm la noi, în actualitatea trăită, în care vrem să descifrăm un *proiect de țară?* Oamenii nu se pot solidariza, o societate nu-și poate găsi o unitate, nu are o *întemeiere culturală, spirituală, o istorie a sa,* fără să facă apel la principii *mai sus* de trebuințele zilnice ale insului sau ale comunității. Menținerea stresului și a unei devastatoare lupte pentru profitul material creează premise favorabile pentru noi dezbinări și îngrădesc dezvoltarea omului și culturii. Multe neajunsuri își au originea chiar în modul în care ne organizăm viața, atunci când ne plasăm existența *la extrema opusă spiritualității și intelectualități veritabile, trăite.* Prin scufundarea în cele materiale, în preocupările economice, elementele de înstrăinare și de opoziție se accentuează.

Sunt necesare criterii de evaluare noi. Sunt în cauză atitudinile noastre privind valorile de ordin cultural, moral și religios sau, spunând puțin mai precis, factorii sufletești, de ordin spiritual.

Un proiect pentru toți trebuie să fie până la urmă o concepție adoptată privind civilizația dorită. Nu este însă posibilă o civilizație fără o spiritualitate care să o susțină, fără implicarea unor factori *deasupra celor materiali.* Cred că este nevoie să ne întoarcem cu mult mai multă luare aminte la soclul civilizației noastre, la valorile tradiționale, la temelia noastră creștină. Câștigăm astfel liniște, înțelegere între noi, mai mult curaj în viață. Desigur, putem spune că nu ne interesează soarta civilizației. Să o spunem atunci fără înconjur, că nu ne interesează decât bunul nostru trai, că sincer vorbind nu ne pasă de soarta copiilor noștri, civilizație însemnând, nu în ultimul rând, ce lăsăm în urma noastră.

Centenarul Marii Uniri

Istoricul Căii Eroilor din Târgu-Jiu

Sorin BULIGA

Introducere

Ansamblul monumental din Târgu-Jiu cuprinde operele realizate de Brâncuşi în perioada 1937-1938 şi a fost menit să preamărească „memoria eroilor gorjeni care s-au jertfit în războiul de întregire” (cf. documente de donaţie). Capodopera lui Brâncuşi constituie o ultimă realizare dintr-un şir de lucrări comemorative, destinate eroilor gorjeni în oraşul Târgu-Jiu, după cum urmează:

1) amplasarea pe podul de peste Jiu a unei plăci comemorative (amintind de ziua de 14 octombrie 1916, când „bătrânii, femeile, cercetaşii şi copiii Gorjului au oprit năvala vrăjmaşe, apărându-şi cu vitejie căminurile”);

2) realizarea unui monument dedicat eroinei Ecaterina Teodoroiu, aşezat în centrul oraşului;

3) ridicarea unei biserici „întru pomenirea eroilor”, pe locul uneia mai vechi, cu hramul Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel (realizată între anii 1927 şi 1937);

4) un proiect de monument (nefinalizat) amplasat în faţa regimentului de artilerie.

Brâncuşi a fost invitat la Târgu-Jiu, să ridice un monument eroilor gorjeni, de către Liga Naţională a Femeilor Gorjene (a cărei preşedintă era Aretia Tătărescu, soţia prim-ministrului liberal Gh. Tătărescu), la sugestia sculptoriţei Miliţa Petraşcu, ucenică a marelui sculptor.

Se pare că sculptorul intenţiona, încă din 1930, să ridice o *Coloană fără sfârşit* în Bucureşti, aşa cum a rămas consemnat în articolul *Maestrul Brâncuşi* (vezi Medianu), publicat în *Curentul literar şi artistic* din acelaşi an.

De asemenea, „Brâncuşi a nădăjduit tot timpul după război – în 1930 încă mai nădăjduia – să poată realiza monumentul pentru eroii de sub pământul Gorjului, la Pestişani, lângă satul său natal, Hobiţa” (Pogorilovschi, p. 194). Aceasta ar putea explica acceptul realizării operei comemorative la Târgu-Jiu, după o lungă aşteptare. În sprijinul acestei idei stă şi textul unei scrisori, trimise de Brâncuşi Miliţei Petraşcu, la 11 februarie 1935, prin care acesta îşi dă consimţământul de principiu în ceea ce priveşte realizarea unui monument dedicat „eroilor de pe Jiu”: „Dragă Madame Pătraşcu/ Am primit scrisoarea Dtră cu multă plăcere şi m-a bucurat foarte mult. Vă rog să mă iertaţi că vă răspund atât de târziu. Fiindcă în loc de răspuns vreau să vă fac o surpriză cu venirea mea însăşi./ Mi-era aşa dor să revăd câmpiile noastre albe cu zăpadă pe care nu le-am văzut din copilărie. / Şi în acelaşi timp vroiam să văd dacă s-ar putea să fac o expoziţie la Bucureşti. Însă, în ultimul moment, m-am îmbolnăvit şi o sumă de încurcături m-au împiedicat în urmă să viu./ Acum sunt hotărât să viu în luna lui mai şi nu vă pot spune cât de fericit as fi să pot face ceva la noi în Ţară./ Vă mulţumesc şi de asemenea doamnei Tătărăscu pentru privilegiul ce vrea să-mi dea. În prezent, toate lucrurile începute de atâta vreme sunt spre sfârşit şi eu sunt ca un ucenic în ajunul de a deveni calfă. Aşa că propunerea nu putea să cadă mai bine./ În aşteptarea de a vă vedea, vă trimit mult drag, de asemenea lui Pătraşcu şi Cocoanei Mari./ Brâncuşi/ Vă trimit catalogul din urma expoziţiei de la New York./ B /” (Biblioteca Academiei Române, cabinetul de manuscrise, carte rară, secţia corespondenţă, Mss 146912. Textul scrisorii este transliterat. Vezi documentul în Buliga, c, pp. 22-23.)

În ceea ce priveşte concepţia originară a lui Brâncuşi asupra operei sale de la Târgu-Jiu, trebuie spus că există inadvertenţe nu numai între exegeţii capodoperei brâncuşiene, dar şi între diversii memorialişti care au discutat, în acest sens, cu artistul român, în perioada respectivă. Astfel, Ştefan Georgescu-Gorjan îşi amintea că, la 7 ianuarie 1935, Brâncuşi i-a povestit că Aretia Tătărescu „îl vizitase la Paris, nu demult (deci în a doua jumătate a anului 1934) şi-l invitase să ridice la Târgu-Jiu o serie de monumente” (Şt. Georgescu-Gorjan, a, p. 134). Dar, conform afirmaţiei Soranei Georgescu-Gorjan, „inginerului nu i-a vorbit însă, atunci, Brâncuşi decât despre Coloană” (informaţie personală de la Sorana Georgescu-Gorjan, fiica inginerului; vezi şi Buliga, a, p. 126).

Etapa de iniţiere a ansamblului monumental

Din relatările Aretiei Tătărescu (citată de V.G. Paleolog), Brâncuşi vine în România în iunie 1937, cu intenţia de a realiza o singură lucrare. Astfel, într-o şedinţă a Comitetului Ligii în satul Poiana, el a prezentat o fotografie şi a spus: „Am hotărât la Paris ca monumentul să fie o coloană fără sfârşit. Iat-o!” Aceeaşi memorialistă menţionează că, tot în iunie-iulie 1937, Brâncuşi a hotărât şi realizarea unui portal de piatră şi a unei străzi drepte: „Proiectul definitiv al Coloanei nesfârşite nu este gata… când el se hotărî să execute un monument – un Portal de piatră. Tot atunci el decide ca acest portal să fie legat

de coloană printr-o stradă ideal dreaptă care să poarte numele de Calea Sufletelor Eroilor” (Georgescu-Paleolog).

În august 1937, Aretia Tătărescu îşi convinge soţul, pe prim-ministrul liberal Gheorghe Tătărescu, să obţină de la Ministerul Lucrărilor Publice suma necesară pentru prelungirea străzii Grigore Săftoiu, între târgul săptămânal numit de Brâncuşi Târgul fânului – unde va fi amplasată *Coloana* – şi bulevardul C.A. Rosetti, care mărginea grădina publică a oraşului. Planul acestei străzi drepte fusese aprobat încă din anul 1900, dar rămăsese neaplicat.

În decizia nr. 108 din 13.09.1937, primarul Târgu-Jiului expune planul ce urma să se desfăşoare: „Proiectul în întregime ar consta dintr-o alee care plecând dela digul Jiului – care este locul de evocare al actelor de vitejie gorjenească, ar trece pe sub un portal, ce în viitor ar marca şi intrarea în grădina publică, pentru ca, continuând spre biserica ce se renovează, să se termine această cale ce va purta chiar şi denumirea de Calea Eroilor, la monumentul recunoştiinţei întruchipată printr-o coloană înaltă de circa 29 metri, înălţându-se fără sfârşit aşa cum trebuie să fie şi recunoştinţa noastră pentru eroii ce sunt temelia României moderne, situat acest monument în mijlocul unui parc ce se va face pe locul fostului târg de vite”. Evident, toate „aceste lucrări vor necesita şi oare cari exproprieri...”

Prin această decizie, în virtutea legii „de expropriaţiune pentru cauză de utilitate publică”, se constată „urgenţa pentru prelungirea str. Gr. Săftoiu” din strada Victoria până în bulevardul C.A. Rosetti şi se declară utilitatea ei publică. Se fixează un preţ pentru terenurile în cauză, se ia act de declaraţiile făcute de expropriaţi (C.V. Cătuţ, G. Cernătoiu, A. Matici, I. Vintilă şi Valeria Bădescu) şi se aprobă plata diferenţelor cerute pentru pagubele cauzate prin expropriere. Se recunoaste, de asemenea, că astfel de exproprieri vor cauza prejudicii „pentru consideraţiunea că se schimbă faţadele caselor şi rostul gospodăriilor”.

În scrisoarea de donaţie a Aretiei Tătărescu către Primăria oraşului Târgu-Jiu (înregistrată cu nr. 6330/20.10.1937) se preciza destinaţia lucrării: „Crearea unei străzi care va purta numele «Calea Eroilor», cale care va porni din preajma Jiului, trecând prin grădina publică, pentru a merge până la actualele căzărmi. Această stradă este de mult prevăzută în planul de sistematizare a oraşului, ea nu s-a putut realiza din lipsă de fonduri. Pentru plata acestor exproprieri, Liga să pună la dispoziţie suma de 750.000 (şapte sute cincizeci de mii). La începutul acestei căi se va aşeza portalul sus-numit, iar pe promontoriul ei lângă cazărmi se va ridica coloana recunoştinţei, legându-se astfel amintirea locurilor pentru care au luptat Eroii gorjeni, cu ideea recunostinţei fără de sfârşit simbolizată prin coloană. Totodată vă aducem la cunoştinţă că realizând mai departe gândul său, Liga Naţională a Femeilor Gorjene a luat pe a sa răspundere construcţia Bisericei Sfinţii Apostoli care se află pe strada destinată Eroilor, contribuind la terminarea unor lucrări de mult părăsite şi dând astfel prin ridicarea acestui sfânt lăcaş, o strălucire mai mare recunoştinţei noastre către cei care s-au jertfit pentru noi” (S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, Dosar 108/1937; fotocopii ale documentelor menţionate în acest articol pot fi găsite în Buliga, Andriţoiu, a).

Consiliul comunal, prin decizia cu nr. 151 din 12 noiembrie 1937, „acceptă donaţiunea ce se face oraşului, în condiţiunile arătate prin această scrisoare. Aprobă ca strada nou creată şi care începe din faţa regimentelor de la intersecţia str. T. Vladimirescu cu str. Unirea, trecând pe la monumentul «Recunoştinţei» şi apoi înconjurând Biserica Sf. Apostoli şi urmând traseul str. Gr. Săftoiu, prelungindu-se pe o porţiune nou creată din str. Victoria până în Bulevardul C.A. Rosetti şi aleea din grădina publică, până la digul Jiului, să poarte denumirea «Calea Eroilor»”.

Realizarea parcurilor care adăpostesc operele brâncuşiene

Justificarea amenajării unei alei în Grădina publică a oraşului, „din Bulevardul C.A. Rosetti până în digul Jiului”, apare în textul dactilografiat al Deciziei nr. 119 din 13 octombrie 1937 şi se bazează pe următoarele motive: aleea „va servi ca intrare principală în grădina publică, de care parcul nostru este lipsit până în prezent...” (se specifică faptul că intrarea este realizată „dupe directivele date de Domnul Prim Ministru Gh. Tătărescu şi planurilor întocmite de către Domnul Arhitect Rebhuhn Directorul parcurilor Capitalei...”; arhitectul peisagist german Friedrich/ Fritz Rebhuhn a întocmit şi planurile amenajării scuarelor din jurul Bisericii Sf. Apostoli, situată pe axa monumentelor.); ea „urmează a fi dotată cu un portal de piatră, opera sculptorului Brâncuş, donaţia Ligii Femeilor Române”; aceasta se găseşte în prelungirea străzii Gr. Săftoiu, aflată în curs de executare şi că astfel „se va putea obţine o perspectivă de vedere de la dig până în noua Biserică Sf. Apostoli...” Lucrările la această alee se vor efectua „pe cale de regie, prin Serviciul Technic Comunal”, cheltuielile fiind suportate din subvenţia de un milion de lei acordată primăriei „după stăruinţa Domnului Prim Ministru Gh. Tătărescu”.

Consiliul comunal, prin Decizia olografă nr. 119 din 13 octombrie 1937, declară „urgenţa” şi aprobă „devizul şi efectuarea lucrărilor de amenajare a aleii din grădina publică, pe cale de regie, prin Serv. Technic...” (care ulterior va fi aprobată de Ministerul Internelor).

După două luni de la primul deviz al lucrărilor aleii, I. Vintilă, şeful Serviciului Tehnic al primăriei, revine cu adresa nr. 360 din 2 noiembrie 1937 către primarul oraşului, prin care înaintează un alt „deviz pentru completarea lucrărilor de amenajare a aleii din grădina publică conform recomandărilor făcute Primăriei Tg-Jiu şi planului întocmit ulterior de Dl. Architect Rebhuhn...”. În antemăsurătoarea şi devizul estimativ pentru completarea lucrărilor respective se face referire la aşezarea în cele două canale din Grădina publică a unui număr mai mare de tuburi de beton şi la o umplutură „pentru completarea terasamentelor la platforma ce se creează la capătul aleii, lângă digul Jiului, conform alăturatului plan întocmit de Dl. Architect peisagist Rebhuhn, cu pietriş neciuruit (balast) transportat din albia Jiului”.

(În fotografie, Brâncuşi cu doamne din Liga Femeilor Gorjene; în centru, Aretia Tătărescu.)

Din factura emisă la data 27 octombrie 1937, aflăm că au fost plătiți „douăzeci bucăți plopi piramidali necesari la plantarea aleii deschisă în grădina publică a Orașului Tg-Jiu în prelungirea str. Săftoiu".

Pe marginile aleii s-au amenajat 10 nișe pentru scaune tip taburet. Din cele 42 de scaune, 12 sunt cu fața rotundă (tip clepsidră) și au fost poziționate în jurul *Mesei Tăcerii,* iar 30 sunt cu fața pătrată și au fost amplasate câte trei, în fiecare din cele 10 nișe.

După I. Alexandrescu, într-o primă variantă, scaunele rotunde au fost grupate două câte două la indicațiile lui Brâncuși, ele fiind mai apropiate de masă (la 0,40 m) decât sunt acum (Alexandrescu, p. 12). Conform opiniei lui Eugen Ciucă, scaunele pătrate au fost inițial „presărate pe marginile acestei alei, unul câte unul, la distanțe egale, până la *Poarta sărutului"* (Ciucă). După Ion Mocioi, în anul 1964 „erau pe alee doar trei grupe a câte 2 x 3 scaune" (Mocioi, p. 36).

Băncile de piatră ce flanchează Poarta Sărutului sunt tot din calcar. Pe ele se pot observa urme de daltă, ceea ce corespunde întocmai indicațiilor de atunci ale sculptorului, pe care le-a auzit I. Alexandrescu: pentru a se vedea „că e mână de om, nu turnată" (*Ibidem,* p. 43). Ele au fost finalizate la 20 iulie 1938.

Conform cioplitorului I. Alexandrescu, care a lucrat cu Brâncuși, sculptorul a dat și „indicații cum să se întretaie aleile principale" din Grădina publică, acestea „având un scop legat de ansamblul lucrării…" De exemplu, „aleea întretăiată în formă de cruce, care duce în dreapta și în stânga prin parc" (cunoscută sub numele de *Aleea Îndrăgostiților*), a fost „executată într-una din zile după una din ideile maestrului Brâncuși" (*Ibidem,* p. 35).

Concomitent cu lucrările de amenajare din Grădina publică se desfășurau și cele din Parcul Coloanei și cele de prelungire a str. Gr. Săftoiu spre est. Astfel, prin adresa nr. 304 din 2 octombrie 1937, Ioan Vintilă înaintează primarului, pentru a supune aprobării Consiliului comunal, un deviz estimativ privind „lucrările de împrejmuire" a parcului (cu o schiță a gardului) unde urma să fie amplasat „monumentul păcii". Adresa și devizul sunt însoțite și de un memoriu în care, pe lângă justificările privind execuția parcului din jurul monumentului, apar și câteva informații noi: Biserica Sf. Apostoli a fost finalizată datorită „ajutorului bănesc al Ligei Naționale a Femeilor Române de sub președenția Doamnei Aretie Tătărescu..."; str. Gr. Săftoiu (împreună cu prelungirile ei) va fi consacrată eroilor căzuți în război și urmează a primi numele de „strada Eroilor"; lucrările de amenajare și de prelungire a străzii s-au efectuat din „fondul de circa 5.000.000 lei, acordat de Direcțiunea Generală a Drumurilor din Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor".

Specific faptul că în adresa cu nr. 304 apare pentru prima oară în documente sintagma „ansamblul de lucrări", cu referire evidentă la Coloană și Poartă. Întrebarea care se pune este dacă lui I. Vintilă i-a parvenit, cumva, de la Brâncuși, cuvântul „ansamblu" (ceea ce este foarte puțin probabil, deoarece marele artist nu a vorbit niciodată de vreun „ansamblu" de-al său la Târgu-Jiu). Este posibil ca noțiunea să se fi impus încă de pe-atunci, în mod natural, desemnând asocierea celor două lucrări poziționate la capetele opuse ale unei străzi drepte.

Ioan Vintilă concepe o adresă cu același subiect (nr. 306 din 2 octombrie 1937), cu deosebirea că ea este mult mai cuprinzătoare decât cea anterioară (adresa cu nr. 304 privind „lucrările de împrejmuire"), fiind vorba, de această dată, despre o amenajare integrală a parcului (estimată la 500.000 lei). Adresa este însoțită de un deviz estimativ, care cuprinde contravaloarea mai multor lucrări și materiale: plata a 40 de muncitori, executarea gropilor pentru arbori (plopi piramidali, hibiscus, pruni, arțari, corn etc.), gazon englezesc și o mare cantitate de nisip. Este de presupus ca devizul respectiv să fi fost realizat pe baza unui plan anterior, executat de arhitectul peisagist F. Rebhuhn, la data de 11.IX.1937 (există și un plan de situație în acest sens).

Din diverse documente oficiale, aparținând primăriei, se pare că inițial (în toamna anului 1937) se dorea aici plantarea a 300 de plopi piramidali și procurarea a 2.000 kg floare de fân, iar mai târziu (în august 1938) s-au cerut „100-120 care cu pământ bun, în care să se poată planta sau semăna flori sau iarbă". Operațiunile ultime de amenajare a parcului nou din jurul *Coloanei* au luat sfârșit la 26 august 1938.

Elaborarea operelor de artă

Construcția Coloanei a început la mijlocul lui august 1937, la Petroșani, și s-a încheiat în noiembrie al aceluiași an, la Târgu-Jiu. Brâncuși însuși a ales fonta ca material de lucru pentru modulele romboedrice și alama în locul bronzului, unul din motive fiind „posibilitatea de a «îmbrăca» acest material, de culoare neatrăgătoare, într-un strat metalic galben-auriu". În urma discuțiilor purtate de Brâncuși cu specialiștii de atunci în metalizare „a rezultat că sârma de alamă de compoziție corespunzătoare, aplicată prin pulverizare, putea să dea suprafeței Coloanei culoarea și strălucirea dorită de artist" (St. Georgescu-Gorjan, b, p. 135). Alămirea s-a executat în lunile iunie-iulie 1938.

Poarta Sărutului a fost asamblată din blocuri de travertin de Banpotoc, în

1

2

octombrie 1937. Anul sculptării sale definitive este 1938, mai exact, de la începutul verii și până la 20 septembrie, când artistul a plecat din Târgu-Jiu la Paris. Se pare că prima intenție a sculptorului a fost aceea de a pune portalul la începutul actualei străzi „Calea Eroilor", adică vizavi de parc (Mocioi, p. 40). După aceea, s-a turnat prima ei fundație la intrarea în parc, dar mai spre exterior, ca, apoi, Brâncuși să se răzgândească, din nou, și să-i ceară Aretiei Tătărescu să facă o nouă fundație, în locul actual.

Cele două alei („târcoale", după cum le numea Brâncuși), care înconjoară *Poarta* și se unesc din nou pe linia axului ansamblului sculptural, nu sunt nici ele întâmplătoare, fiind înfăptuite tot la indicațiile sculptorului.

Data realizării *Mesei Tăcerii* este probabil elementul cel mai controversat din istoria ansamblului. În mod cert, au existat două variante, iar prima dintre ele constituie de fapt obiectul discuțiilor. În esență, se știe că era tot din calcar – dar nu este sigur dacă de Banpotoc – și de dimensiuni ceva mai reduse. Se pare că a fost cioplită sub supravegherea lui Brâncuși, însă nu se poate spune cu precizie când: în vara anului 1937 (vezi dezbaterile pe această temă în Pogorilovschi, p. 243) sau „poate în luna octombrie sau, cel târziu, în prima parte a lunii noiembrie" a anului respectiv (Mocioi, p. 27), ceea ce pare cel mai probabil.

Trebuie specificat faptul că Brâncuși a plecat la Paris pe 2 septembrie 1937 (St. Georgescu-Gorjan, b, p. 92), unde urma să se întâlnească cu maharajahul Yeshwant Rao, în vederea discutării construcției unui templu la Indore. Maharajahul și-a întârziat însă, de două ori, mult anunțata vizită. Pe 15 octombrie 1937, Brâncuși îi scrie lui Șt. Georgescu-Gorjan că prințul urma să sosească la Paris doar pe 19 octombrie (St. Georgescu-Gorjan, c, p. 10).

După cum precizează Șt. Georgescu-Gorjan în cartea sa *Templul din Indor,* sculptorul a avut „o scurtă revenire în România, pe la începutul lui noiembrie 1937" (*Ibidem,* c, p. 10). Cu această ocazie, el a participat la târnosirea Bisericii „Sfinții Apostoli" din Târgu-Jiu, în 7 noiembrie. Se înapoiază la Paris, după care va pleca la Genova, de unde se va îmbarca spre Bombay (s-a îmbarcat pe 18 decembrie și a ajuns la Bombay pe 30 decembrie 1937). Se va întoarce din India tot la Genova, pe 8 februarie 1938.

Această succesiune de evenimente denotă că, după 2 septembrie 1937 și până la revenirea sa în țară din 1938, sculptorul nu a mai putut lucra efectiv la opera sa din Târgu-Jiu, cu excepția unei „scurte reveniri" din toamna lui 1937, în care este probabil să fi urmărit lucrările de realizare a primei variante a *Mesei Tăcerii.*

Amintesc faptul că, încă de la venirea sa în Gorj, Brâncuși a construit o primă masă din bolovani de râu, lângă vila familiei Tătărescu de la Poiana (conform amintirilor Sandei Negropontes Tătărescu), iar ulterior a mai construit și cinci mese din trovanți și pietre de moară și în grădina casei Bălănescu din Târgu-Jiu, unde a locuit în perioada 1937-1938 (vezi detalii în Buliga, b).

Este probabil ca prima masă să fi fost amplasată lângă malul Jiului, într-o zonă neamenajată. Dintr-un „Stat de lucrări cu bucata", din luna octombrie 1937 (S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu", dosarul 93/1937), aflăm că au existat: „Lespezi de piatră calcară transportată din [n.a. - zona muntoasă] Vălari, pentru pavaje și trepte la platforma de lângă digul Jiului" (aici sunt trecute plățile pentru cei trei chirigii care au efectuat transportul). Nu există însă informații ca aceste pavaje și trepte să se fi realizat vreodată, ca de altfel nici cele ce ar fi trebuit amplasate lângă *Coloană,* așa cum apare în schița realizată de I. Alexandrescu, conform indicațiilor lui Brâncuși (vezi Buliga, Andrițoiu, b) – însă rămâne ideea amenajării platformei la această dată, operațiune care s-a încheiat în noiembrie 1937. I. Pogorilovschi presupune că Brâncuși a cioplit prima masă din chiar aceste lespezi de calcar, rămase nefolosite pentru scopul lor inițial (Pogorilovschi, p. 243).

Se pare că Brâncuși a dorit schimbarea primei variante a *Mesei,* datorită faptului că a fost nemulțumit că găsise pe aceasta, la întoarcerea sa din 20 august, „o inscripție săpată și umplută cu plumb, precum și semnătura sa" (Mocioi, p. 28). Astfel, o a doua variantă a *Mesei,* din piatră de Banpotoc, este comandată la Atelierele Pietroasa din Deva, pe 14 iunie 1938 de către Ligă (vezi Pogorilovschi, pp. 243-244). Tot atunci, Liga face comanda la atelierele respective și pentru scaunele de piatră, executate „conform modelului dat".

Primăria Târgu-Jiu preia comanda respectivă și, prin adresa nr. 5768 din 20 august 1938, cere Atelierelor Deva ale Societății „Pietroasa" să trimită o nouă factură pe adresa instituției, ca să „justifice întreaga sumă ce am cheltuit pentru cele două mese și 42 taburele de piatră". Sintagma „cele două mese" face referire, de fapt, la cele două piese de formă cilindrică („piciorul" cu diametrul de 1,75 m și „tăblia" cu diametrul de 2,15 m), componente ale noii variante a *Mesei Tăcerii.*

(Foto 1: Sfințirea Coloanei fără Sfârșit; Foto 2: Sfințirea Porții Sărutului)

→

Centenarul Marii Uniri

În preajma Marii Uniri, povestea oamenilor

Constanţa VAIDA HALIŢĂ

În mijlocul evenimentelor pe care le trăim şi cu dorinţa pe care o avem să participăm, într-un mod mai substanţial, la viaţa europeană, cunoaşterea istoriei noastre şi a valorilor naţionale sunt azi preocupări generale ale specialiştilor în domeniu şi nu numai. Pentru mine însămi, a devenit mai puternică dorinţa de a afla mai multe cu privire la istoria meleagurilor de origine a familiei, a vieţii oamenilor trăitori pe acest teritoriu.

Nu îmi este la îndemână să mă raportez direct, personal, la sărbătorirea Centenarului din acest an. Judecând cum trebuie, adică pomul după roade (Matei 7:15-20), vedem că Marea Unire din 1918 a fost un examen istoric hotărâtor pe care românii l-au trecut cu strălucire. Am devenit atunci, în scurt timp, din păcate însă nu pentru mulţi ani, un stat de drept, o democraţie autentică, cu o cultură şi cu o spiritualitate înfloritoare, în *familia Europa* căreia îi aparţinem. Gândindu-mă cu respect la acestea, cred că este de folos să ne raportăm şi astăzi la ideile exprimate atunci şi la acele împrejurări.

Am cercetat de aceea câteva documente de arhivă privind pregătirea şi participarea la evenimentul Marii Uniri a unor fruntaşi unionişti, printre care şi bunicul meu, preot greco-catolic, vicar de Rodna, Alexandru Haliţă, şi fratele acestuia, unchiul Solomon Haliţă, despre care am scris în această revistă (septembrie 2017). Aşa i-am cunoscut pe dna Cornelia Vlaşin, istoric, director la Arhivele Naţionale ale judeţului Bistriţa-Năsăud, şi pe dl Adrian Onofrei, istoric şi cercetător la aceeaşi instituţie. Prin amabilitatea lor, am reuşit, atât cât timpul îmi permitea, să aflu o parte din datele care mă interesau. Totodată, am primit în dar cartea *Războiul din spatele tranşeelor – contribuţii documentare referitoare la judeţul Bistriţa-Năsăud*, apărută în Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, ediţie îngrijită şi note de Adrian Onofrei şi Cornelia Vlaşin, lucrare la care mă refer în continuare. Volumul, după cum se spune şi în titlu, se ocupă de *cercetarea şi prezentarea documentelor originale inedite* aflate în arhiva judeţului şi în fondurile particulare ale unor familii, şcoli sau biserici.

În ceea ce mă priveşte, fără nicio experienţă în munca de cercetare a arhivelor, cartea mi-a deschis noi perspective în înţelegerea celor întâmplate. Ea se adresează nu numai istoricilor care, evident, sunt în măsură să aprofundeze cunoaşterea acestei zone din arhive, ci şi cititorului de rând, căruia îi oferă o lectură interesantă, instructivă şi *mobilizatoare.* Suntem obişnuiţi ca la sărbătorile naţionale, cele ziditoare de istorie, să vorbim, mai ales – pe drept cuvânt de altfel – de Marea Istorie, de bărbaţii de stat care au ilustrat acele vremuri, poate uitând puţin de vieţile oamenilor care au contribuit, prin sacrificii şi tribut de sânge, la menţinerea neamului românesc pe acest pământ, de-a lungul veacurilor, în multe momente de cumpănă ale istoriei. În spatele Marei Istorii, la temelia acesteia, sunt oameni cu vieţile şi poveştile lor, care merită să fie mai bine cunoscute. Parcurgerea documentelor şi a analizei introductive din cartea citată ne oferă cunoaşterea unei lumi nebănuite pentru unii dintre noi şi ne face să realizăm că Marea Unire, cu tot sprijinul popular de care s-a bucurat, a ieşit din creuzetul Primului Război Mondial cu dramaticele lui evenimente. Aş spune că apariţia volumului merită să fie salutată, în contextul manifestărilor culturale ale Centenarului României Mari, fiind un model de urmat. Am ales câteva exemple din mulţimea celor 260 de documente cuprinse în volum şi m-am concentrat asupra „micii istorii”, care ilustrează direct suferinţa milioanelor de fiinţe omeneşti, târâte fără voia lor într-un război care nu le aparţinea, dar în urma căruia, ca o încununare a sacrificiului, s-a născut România Mare.

Cercetarea se referă la anii 1914, data declanşării Marelui Război, trecând prin 1918, sfârşitul războiului, şi 1920, iunie, data încheierii Tratatului de Pace de la Trianon.

Primul Război Mondial, amintit ca Marele Război, a implicat, aşa cum arată documentele, participarea unei mari comunităţi umane, cuprinzând naţiuni, confesiuni şi culturi diferite, captive între graniţele celor trei mari imperii, Austro-Ungar, Otoman şi Rus, care îşi înaintaseră graniţele *până în mijlocul Europei.*

Am fost obişnuiţi să privim acest teritoriu, împreună cu istoria corespunzătoare, drept *parte a Europei în care trăim azi* şi să observăm evenimentele mai ales din punctul de vedere al relaţiilor internaţionale, politice şi al acţiunilor militare. Cât este însă de justificat acest mod de gândire? Studiul la care fac trimitere are meritul că s-a aplecat asupra unei zone mai puţin cunoscute de publicul actual, pătrunzând în *intimitatea sufletească* a omului de rând, a nevoilor şi suferinţelor celor mulţi, trăitori în acele vremuri marcate de existenţa celor trei imperii. Prin intermediul documentelor prezentate, în special a corespondenţei, acea mulţime tăcută, anonimă timp de sute de ani, îşi spune acum păsurile, gândurile, îşi declară nemulţumirile, îşi exprimă grijile şi neliniştile.

Dialogul dintre cei plecaţi la război, pe diverse fronturi de luptă, în diferite ţări, şi cei rămaşi acasă îl percepem citind această carte. Ceea ce auzim este un cânt de jale, pe fundalul desfăşurării marilor victorii sau înfrângeri, la masa hotărârilor cruciale, luate de comandanţii armatelor beligerante sau de conducătorii politici ai timpului. Dramele care se desfăşoară la nivelul familiilor, micilor comunităţi, al parohiilor locale şi al şcolilor, toate rămase fără apărare şi mijloace de subzistenţă, impresionează, având un puternic impact asupra cititorului. Cuvintele simple, exprimările stângace, rugăminţile disperate, descrierile fără ocolişuri ale unor situaţii dureroase conturează o frescă parcă desprinsă din tragediile clasice.

Cazul regimentelor româneşti, în speţă a celor *grănicereşti,* din cadrul armatei austro-ungare, are particularităţile lui. Soldaţii români de sub steagul imperiului asupritor luptau pentru o cauză străină lor, de multe ori împotriva propriilor fraţi aflaţi de cealaltă parte a Carpaţilor, din Regat. Mult zbucium a avut loc în acest timp, dacă ne amintim doar de personajul-simbol din *Pădurea Spânzuraţilor* a lui Rebreanu, originar din acest teritoriu.

Pe de altă parte, jurământul de credinţă faţă de împăratul ardelenilor înrolaţi în armata austro-ungară le pune multora probleme grave de conştiinţă. Eram la începutul unui nou secol, din care va ieşi Europa noastră de acum, cu zbuciumul pe care noi continuăm să-l trăim, într-o lume care să sperăm că va şti ce să facă, cel puţin de acum încolo, folosind ceea ce *încă* are.

În aceste împrejurări, încă de la declanşarea primelor operaţiuni militare, autorităţile administrative imperiale fac apel la conlucrarea populaţiei cu puterea, în vederea victoriei. Se cer *sacrificii* prin folosirea raţională a alimentelor, se face apel la *lucratul în continuare al pământului* de către familia rămasă acasă. La acest demers sunt chemate, solidar, *biserica şi şcoala,* care au dovedit ascultare şi supunere.

Iată cum sunt ilustrate evenimentele de debut al războiului în scrisoarea lui Dumitru Petre către învăţătorul Ioan Marcu din Sângeorz-Băi privind mobilizarea armatei: „...Mobilizarea în Braşov e foarte mare... Scoalele toate sunt locuinţa soldaţilor şi spitaluri, soldaţii curg ca ploaia, o jale te cuprinde, muierile cu copii în braţe, de-a lungul străzii, plângând toată noaptea, cântece şi seara demonstraţii cu muzici militare, toţi cei soldaţi îmbrăcaţi în veşminte sure.”

În septembrie 1914, de pe câmpul de luptă, soldatul Petraşcu Maxim îi scria învăţătorului său, expunând situaţia de pe front, rugându-l pe acesta să se ocupe de plata unei datorii: „...Mai departe, d-le învăţător, aş avea o rugare către d-voastră, să faceţi bine, când veţi avea puţin timp, să căutaţi la bancă câţi bani sunt de toţi ... cu mine cine poate şti ce poate să se întâmple până la capăt, căci aici suntem cu un picior în groapă, va să zică, amu eşti pe astă lume sănătos, peste câteva ore eşti pe cealaltă, pentru aceia ... căci de s-ar întâmpla să mor, să nu-mi rămâie copii cu datorie, să mă blăsteme ... să fie copii liberaţi.”

→

Prin adresa nr. 412 din 1 august 1938, Atelierul Deva înştiinţează Primăria Târgu-Jiu că a trimis în aceeaşi zi „cu C.F.R. scaune comandate d-voastre la 11 Iulie 1938...” şi factura aferentă (care se referă la plata celor 42 de scaune). Toate piesele au fost trimise cu trenul la Târgu-Jiu, transportate apoi în Grădina publică şi recepţionate de către o „comisie comunală”, printr-un proces verbal, în data de 15 septembrie 1938.

Lui Brâncuşi i-a displăcut şi această a doua variantă şi a dispus o combinaţie între piesele cilindrice mari ale celor două mese: cea veche din 1937 şi cea nouă din 1938. Aşadar, actuala *Masă a Tăcerii* (denumire care apare în lucrarea *Brâncuşi,* a lui I. Jianou, din anul 1963) este rezultatul suprapunerii „tăbliilor” celor două variante.

Trebuie menţionat că, din punctul de vedere al Primăriei Târgu-Jiu, Masa Tăcerii nu reprezenta o lucrare majoră a complexului monumental. Realizarea şi amplasarea ei, ca de altfel şi a scaunelor de piatră, se justifica, astfel, prin Decizia nr. 5742: „Având în vedere că în conformitate cu programul privitor la amenajarea grădinii publice urmează ca pentru a se forma un ansamblu armonios cu portalul monument, construit din iniţiativa şi cu fondurile Ligii Femeilor Române, pe noua alee din grădina publică şi spre a se da un aspect cât mai estetic menţionatului monument şi întregului parc, este necesar de a se aşeza la capătul aleii o masă din piatră. Având în vedere că de altfel pentru aceleaşi considerăţiuni, această nouă alee a fost înzestrată cu scaune-taburele, tot din piatră de calcar, de la sus numita societate, singura casă de specialitate care lucrează asemenea piese de artă” (S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria oraşului Târgu-Jiu”, Dosar 82/1938).

Cât despre aşa-zisa „Masă Festivă” sau „Masă Ultimă”, aceasta este un rebut alcătuit din suprapunerea „picioarelor” celor două mese. A fost lăsată un timp în Grădina publică, de unde au luat-o grădinarii şi au dus-o în Parcul Coloanei (Mocioi, p. 29). Acolo a fost amplasată după *Coloană,* pentru o lungă perioadă de timp, până la amenajarea peisagistică a „Căii Eroilor” din anul 2004, când a fost dusă la casa Gănescu din Târgu-Jiu, unde se află şi în prezent (vezi detalii în Buliga, b).

(Va urma)

Istoria de lângă noi

Altă descriere a frontului apare pe scurt, foarte sugestiv, într-o carte poștală a lui Julius Coroi, din care citez: „...Câți răniți, câte feluri de răni, câți morți, atâtea feluri de moarte, apoi câte întâmplări și primejdii nenumărate care numai atunci le poți pricepe în lumina lor adevărată, când le trăiești și când ești martor ocular la părindarea lor grozavă."

Trimiși la luptă, românii sunt risipiți la toate granițele imperiului, împrăștiați aleator în fața primejdiilor. Iată ce putem afla de la același Julius Coroi: „...O parte însemnată (dintre români) e răzlețită pe pustiul Galiției, ori pe cine știe ce stânci din Serbia, ori dacă voiești din Bosnia..."

În preajma Crăciunului din 1914, Oficiul Parohial ortodox Dobried trimite o circulară către toate parohiile și învățătorii școlilor din dioceza ortodoxă a Transilvaniei. Astfel aflăm: „...În urma războiului îngrozitor, ostașii noștri vor fi siliți să petreacă sărbătorile Nașterii Domnului pe câmpul de luptă, sau răniți și bolnavi prin diferite spitale, departe de vatra familială și de cei iubiți ai lor ... s-a pornit o colectă, din rezultatul căreia fiecare soldat să primească un dar de Crăciun."

Mă mișcă referința la un Crăciun departe de casă, într-un moment în care foarte mulți oameni nu știau dacă și când se vor întoarce. Credința era pentru mulți un reper, o speranță, o valoare respectată, inspirată din religie, chiar dacă nu îndeajuns înțeleasă. Astăzi, nu sunt puține spiritele care găsesc că în calendarul nostru nu este suficientă *laicitate.* Un consiliu precum SACRE (Standing Advisory Councils on Religious Education) recomandă să se elimine din învățământ referința „Înainte de Hristos" și să fie înlocuită de formula comunistă „Before Common Era", pentru a nu-i ofensa pe necreștini. În micul exemplu anterior, vedem că unele valori și tradiții ne vin din religie, unde își găsesc înțelesul, și că în momentele de cumpănă, mai mult decât oricând, ne îndreptăm firesc către refugiul oferit de aceste valori. De ce să le suprimăm acum din viața noastră?!

Multă amărăciune a provocat în anii de război un ordin al Ministrului Regesc, adică maghiar, al Cultelor și Instrucțiunii Publice, emis în vederea rechiziționării clopotelor bisericilor, în scopuri militare. Preoții încercau să le salveze măcar pe cele vechi, cu valoare istorică. Într-o adresă a Consistoriului greco-catolic din Cluj i se spune parohului local că pentru cele două clopote vechi din Archiud, datând din 1767 și 1776, s-a făcut o intervenție la forurile superioare, dar că în cazul unei eventuale rechiziționări „să se poată săvârși fără de nici o împiedicare".

Ce poate fi mai dureros în sânul unei comunități creștine, în afara pierderilor de vieți omenești, decât stingerea glasului clopotelor din turnul bisericilor, atât ortodoxe, cât și greco-catolice? Dangătul lor a însoțit viața oamenilor de la botez la înmormântare, marcând momentele definitorii ale familiei. Tot clopotele vegheau comunitatea anunțând primejdiile, incendiile sau invaziile dușmanilor. Jefuirea satelor de clopote, făcută de autoritățile militare imperiale, a fost consemnată riguros în evidența parohiilor. Protocoalele notează cum, în iulie 1916, după doi ani de război, se iau măsuri de susținere a operațiilor militare prin fabricarea de noi tunuri din metalul clopotelor. Preluarea se făcea de către un reprezentant al armatei. Iată datele cuprinse în evidența fondului Oficiului parohial Ilva Mare Nr. 1682-1916: „...numărul clopotelor 3, părți întregi, 19 bucăți mari, 4 mici, greutate 900 kg... luate cu învoirea și buna înțelegere a comunității ... făcută de Georg Schnell, *feuerwerker* (artilerist) cu 8 oameni (!) a primului *zug* (tren)..."

Circulara nr. 1881-1916, Gherla, către clerul din întreaga dioceză greco-catolică, atrage atenția asupra faptului că pentru a evita ca reprezentantul militar să întâmpine unele „neînțelegeri" la predarea clopotelor, se propune un răgaz de trei săptămâni de la primirea scrisorii, pentru „orientarea" preoțimii.

Localul multor școli este ocupat de armată. Din cererea directorului Gimnaziului Fundațional „Ioan Ghețea" (fond Adm. fondurilor grănicerești d. 978-1916) aflăm că „...în urma dispozițiilor mai marilor militari, la 12 noiembrie 1916, întreg edificiul gimnaziului a fost rechiziționat..."

Se simte lipsa multor dascăli care fuseseră mobilizați, lucru evidențiat de numeroasele cereri, de pildă, cea a parohului din Runc (fond Vicariatul Rodnei d. 1157) care solicită organizarea unui concurs pentru ocuparea postului de învățător, întrucât unul dintre învățători a decedat, iar altul e prizonier la ruși. Mai mult decât atât, unii învățători fuseseră arestați, în vreme ce pe alții nu-i găsim nici în cadrul armatei și nici la domiciliu – poate prizonieri sau fugiți peste Carpați?

În această perioadă, situația familiilor celor plecați pe front este dramatică. Se vede lipsa bărbaților apți de muncă, pământul rămâne astfel nelucrat, femeile trebuie să iasă la coasă, animalele sunt rechiziționate, alimentele de bază lipsesc și, peste toate acestea, domnește suferința văduvelor și a orfanilor.

Învățătorul Teodor Bogdan ne descrie un asemenea tablou. „Mama, sărmana bătrână neputincioasă acasă, deplânge pe doi fii prizonieri în Rusia, despre care am primit știrea că îs morți, al treilea zace neputincios, zdrobit de granat, eu sunt în spital, dintre cumnați, unul e în spital în Lemberg, zdrobit și el, iar altul luptă de trei ani în Valhinia, iar acasă cântă sărăcia."

Un chestionar privind datele enoriașilor Bisericii ortodoxe din Mijlocenii Bârgăului dezvăluie grozăviile sacrificiului de sânge al românilor înrolați în armata austro-ungară: „...din cei 213 credincioși înrolați și duși pe câmpurile de luptă au murit 17, au căzut prizonieri 15, au dispărut 15, au devenit invalizi 8 (25% din numărul celor înrolați!). Numărul orfanilor rămași 17, familii lipsite de putere de lucru 108 etc." Dar destinul tragic al mamelor văduve și al orfanilor depășește cu mult imaginea dedusă din statistica oficială. Soarta copiilor nevinovați este cutremurătoare. În spatele cifrelor reci, găsim văduvele disperate și derutate, lipsite de mijloacele materiale pentru a-și crește copiii, puse în situația de *a alege trimiterea acestora la orfelinat sau oprirea lor acasă, flămânzi. Din cinci copii,* o mamă *„se învoiește"* (!) *să dea doi,* alta cu șase copii rezistă eroic și *nu se învoiește să dea vreunul!* (Lista orfanilor rămași după cei căzuți pe câmpul de luptă din 30 iulie 1916, Delureni d.3.)

Însă, în cursul verii anului 1918, tabloul situației de pe frontul Ardealului se schimbă. Mulți dintre românii înrolați s-au întors acasă, ca și parte dintre prizonierii din Rusia. În cei patru ani petrecuți pe alte meleaguri, în contact cu alte popoare, cu alte mentalități, unii dintre soldații români s-au contaminat cu idei revoluționare, vindicative, cu dorințe de răzbunare și nesupunere, alimentate de propaganda comunistă din Rusia și Ungaria, acolo unde se înfiripa o *republică socialistă maghiară.*

În Circulara nr. 2439-1918 către clerul din dieceza episcopului greco-catolic Gherla, se spune: „E fără îndoială că propaganda inamică s-a folosit de ocaziunea reîntoarcerii în patrie a prizonierilor, ca să infiltreze în sufletele lor atari idei, care ar avea destinație să răstoarne ordinea de drept."

Treptat, ajungem în anul 1919, după înfăptuirea Marii Uniri, care a încoronat munca și jertfa a sute de mii de oameni, țărani, clerici, intelectuali și oameni politici, fiecare cu aportul său. Și iată că în volumul studiat (în corespondența aflată în fond Prefectura județului Năsăud, d. 160/1919), găsesc acum cererea sublocotenentului în rezervă Gavrilă Petri, care confirmă cele pe care vi le-am povestit în articolul publicat. Citam atunci, dintr-un *document inedit* manuscris al lui Solomon Haliță, descrierea drumului de la Iași către Ardeal și întâlnirea delegației trimise de Guvernul României, pe atunci refugiat în capitala Moldovei, cu fruntașii unioniști. Delegația amintită venea să-i susțină material și moral pe acești lideri din Ardeal, în vederea înfăptuirii marelui act al Unirii. Sublocotenentul Gavrilă Petri, care făcea parte din această delegație, întărește afirmațiile legate de acest episod: „...După predarea Mesajului am fost retrimis în Ardeal cu două automobile și o camionetă, dimpreună cu domnii Dr. Bordea și Solomon Haliță, unde aveam misiunea de a face legătura între membrii Consiliului Național și Guvernul din Regat." În Mesaj, Consiliul Național cerea intervenția armatei române în Ardeal pentru protejarea populației.

După Marea Unire, urmările războiului nu încetează să se manifeste în toate domeniile. Măsurile luate în administrarea României Mari se lovesc de rezistența unor formule perpetuate din vechea legislație imperială, de mentalități diferite, de poziția unor funcționari maghiari rămași în posturi. Se emit circulare, se transmit noi regulamente și ordine militare pentru securizarea teritoriului și buna funcționare a administrației. Șefii ierarhici ai celor două biserici creștine naționale, la rândul lor, dau sfaturi, îndeamnă populația să colaboreze pentru propășirea țării. Episcopul Iuliu Hossu, unul dintre fruntașii luptei pentru înfăptuirea Unirii, se adresează credincioșilor în termenii următori (Circulara către cler și întreaga dieceză, ianuarie 1919, nr. 132): „...Pe pragul anului nou, toată ființa noastră trebuie să fie străbătută de voința tare și neclintită de a conlucra din răsputeri pentru închegarea acestei țări, atât de scumpe sufletului nostru și fericirea neamului din care suntem mândri a face parte"... În același sens, Circulara către cler și credincioși din dieceza ortodoxă din 19 ianuarie 1919, Sibiu, îndeamnă populația să conlucreze la înrolarea în armata română, care trebuia să-și continue misiunea istorică de stârpire a comunismului care se instala în Ungaria și să asigure buna orânduire pe teritoriul întregii țări: „Aveți să răspundeți chemării pentru a dovedi lumii întregi că ne iubim țara și moșia și că știm să o stăpânim cu vrednicie, ducând cu noi liniștea, libertatea și stăpânirea dreaptă în toate colțurile țării."

Sfârșitul războiului nu a pus capăt necazurilor populației din Ardeal, un anevoios proces de vindecare rămânând necesar, cu numeroase domenii deficitare și cu situații conflictuale. După cum se spune, adevărul constă în detalii, asemenea unor pietricele din compunerea unui mare mozaic.

Parcurgând paginile cărții citate, mi s-a întărit convingerea că este nevoie să-i dăm vieții noastre un cât mai bogat înțeles, întorcându-ne cu mult mai multă luare aminte la valorile tradiționale, pe care însă să le trăim cu adevărat și să le actualizăm. Câștigăm astfel liniște, înțelegere între noi, mai mult curaj în viață. De-a lungul orelor petrecute în lectura acestor file de istorie, comunicând atât de apropiat cu eroii acestui „roman", unii chiar de-ai mei, am suferit, m-am revoltat și m-am entuziasmat odată cu ei. Fie pomenirea lor în veac!

Note

1. Articolul este inspirat din volumul *Războiul din spatele tranșeelor,* Ediție îngrijită de Adrian Onofrei și Cornelia Vlașin. Toate citatele și trimiterile la sursele aflate în Arhiva națională – Serviciul județean Bistrița-Năsăud, în arhiva altor instituții sau în fonduri personale sunt preluate din volumul menționat, realizat în colaborare cu Dorin Dologa, Nicoleta Preda, Adreea Salvan, Dana Varan și Gabriela Molnar.

2. Liviu Rebreanu (n. 1885, Târlișua, Austro-Ungaria, azi județul Bistrița-Năsăud – d. 1944 Valea Mare, lângă Pitești) a fost un prozator și dramaturg român, membru titular al Academiei Române. Tatăl său, învățătorul Vasile Rebreanu, a fost „cancelarist" la avocatul Tudor Moisil. În data de 27 august 1916, România a declarat război Austro-Ungariei. Fost ofițer, Liviu Rebreanu s-a oferit voluntar în armata română, dar nu i s-a aprobat cererea. În 6 decembrie, armatele germane ocupă Bucureștiul. Rebreanu se află într-o situație dificilă. Închis în casă, continuă să scrie la romanul *Ion.* Pe 12/13 mai 1917, fratele său, Emil Rebreanu, ofițer în armata austro-ungară, este acuzat de dezertare și spionaj, este condamnat la moarte și executat. Romanul *Pădurea spânzuraților,* scris între februarie 1919 și iunie 1922, se ocupă de acest subiect. Rebreanu obișnuia să lucreze intens, noaptea, de pe la 9-10 seara până dimineața la 6-7, susținut de un număr incredibil de cafele, vreo 20 pe noapte, și de fumat. Culeg două opinii despre Liviu Rebreanu. Tudor Vianu ne spune că „ne aflăm în fața unui scriitor obiectiv, care are puterea de a prezenta viața în complexitatea ei socială și psihologică, prin personaje surprinse în umila și precara lor realitate socială". Pentru Nicolae Manolescu, Rebreanu ar fi „un artist obiectiv … un observator (atât și nimic mai mult) … lipsit de voce proprie".

Centenarul Marii Uniri

Ciorogariu (Romul) Roman

Maria VAIDA

Episcopul şi cărturarul patriot Roman R. Ciorogariu a fost reprezentantul Vicariatului Ortodox Român din Oradea la Marea Unire din 1 Decembrie 1918 şi membru ales în Marele Sfat al Naţiunii. În cel dintâi Parlament al României reîntregite, a reprezentat circumscripţia Aleşd din Bihor, de aceea îl înscriem printre bihoreni, dar şi pentru alt aspect. În tradiţia familiei sale, avea vie amintirea luptei pentru libertate şi drepturi naţionale. Tatăl său, Dimitrie, provenea dintr-o familie de moţi din satul Ociu; strămutaţi fiind în Pecica, Dimitrie, ca gospodar harnic, a fost ales primar. Mama lui Roman Ciorogariu, Maria, provenea din familia Nicoară din Giula; în casa familiei se adunau preoţii şi învăţătorii din Pecica, iar copiii erau crescuţi într-o atmosferă de moralitate tradiţională, de informare statornică despre evenimentele politice ale zilelor, discutate cu entuziasm de către intelectualii din sat, în casa primitoare a primarului Dimitrie Ciorogariu. (Stelian Vasilescu, *Oameni din Bihor, Dicţionar sentimental,* Ed. Iosif Vulcan, Oradea, 2002, pp. 68-69) Strămoşii săi au fost dezrădăcinaţi după Răscoala lui Horia şi colonizaţi în Câmpia Aradului, printr-un act administrativ imperial.

S-a născut în anul 1852, în 6 decembrie, în comuna Pecica română, judeţul Arad, a decedat în 1936. Avea încă trei fraţi: Cristina, Emilia, Ştefan. Şcoala primară a făcut-o în comuna natală, liceul în Arad, Pojon şi Hodmezövásárhély, în şcoli ungureşti. Se înscrie la Academia de Drept din Oradea, însă petrece timpul în casa primpretorului David Nicoară, ca institutor particular şi cancelarist. În toamna anului 1874 îşi începe serviciul militar şi face stagiul în faimosul Regiment românesc de infanterie nr. 50 din Alba Iulia. În anul următor este primit ca student la Institutul Teologic din Arad, la absolvirea căruia este trimis cu bursă în străinătate, pentru a se specializa ca profesor de teologie. Se înscrie la Universitatea din Lipsca, audiază cursurile de filosofie, teologie, apoi trece la Universitatea din Bonn, unde audiază cursurile profesorilor de filosofie Iurgen, Bonna şi Mayer, iar la teologie pe Reusch, Langen şi Knoth. La întoarcere este numit profesor suplinitor la Institutul Pedagogico-Teologic din Arad. În anul 1900 intră în cinul monahal. Ascensiunea sa profesională atinge rangul de episcop.

Din anul 1917 el organizează Consiliul Naţional din Bihor, împreună cu dr. Aurel Lazăr. Ca şi alţi martiri, în 1919 este ridicat de acasă noaptea şi condamnat la moarte de către o patrulă de soldaţi săcui. Ca prin minune, a scăpat. În 1920 are loc atentatul de la Senat, unde o schijă a bombei i-a frânt mâna dreaptă. Mâna sa schiloadă de ierarh era un simbol al suferinţelor unui neam, la viaţa căruia s-a atentat atât de mult, dar care, după câteva sângerări, s-a ridicat, s-a purificat şi şi-a recâştigat vitalitatea.

Toate discursurile sale vibrau de iubire de neam şi patrie, dovedind o profundă înţelepciune, o bună credinţă şi o documentare dintre cele mai impresionante. Majestatea Sa Regele l-a apreciat cu distincţii onorifice ca mare ierarh şi mare patriot. Astfel, a fost distins cu următoarele decoraţii: Steaua României în grad de Mare Cruce; Coroana României în grad de Mare Cruce; Steaua Ferdinand I în grad de Mare Ofiţer; Comandor al Vulturului României; Membru de onoare al Academiei Române etc.

Episcopul Roman Ciorogariu a trecut la cele veşnice în 21 ianuarie 1936 şi a fost înmormântat la Oradea, el fiind unul dintre cei mai vrednici fii ai României întregite. *Cu toate cercetările care s-au efectuat până acum, nu au fost reliefate dimensiunile reale ale strădaniilor acestui devotat slujitor al şcolii, precum şi cele de ordin istoriografic, reflectate mai ales în importanta sa carte intitulată* Zile trăite. *Aceasta captivează încă cititorul prin modul degajat şi, în acelaşi timp, viu, în care sunt evocate evenimentele din toamna anului 1918 şi începutul celui următor, când bihorenii au dat bătălia finală pentru Unire, care a stat sub semnul unor confruntări sângeroase cu armata de ocupaţie străină, căzând numeroase victime, cum au fost dr. Ioan Ciordaş, dr. Nicolae Bolcaş, Nicolae Bogdan şi mulţi alţii. Se impune constatarea că Roman R. Ciorogariu a avut un rol deosebit de important în aceste împrejurări istorice dramatice, el expunându-se unor nenumărate ameninţări din partea vechilor autorităţi, ce au fost demolate de noua putere, care s-a instaurat şi care a reprezentat voinţa populaţiei româneşti majoritare. (...) Prin simţirea sa autentic românească, dar şi prin faptele culturale şi politice în care s-a implicat, Roman Ciorogariu s-a manifestat ca o personalitate importantă a societăţii româneşti din părţile de vest ale ţării, la începutul acestui secol.* (Viorel Faur, *Roman R. Ciorogariu,* în *Cele trei Crişuri,* an II, nr. 6(15), iunie 1991, p. 15)

În personalitatea şi opera sa de profesor, monah, ierarh şi publicist de mare autoritate civică şi morală, sesizăm unele dintre caracteristicile definitorii ale intelectualului român din Ardeal, confruntat cu imensa putere despotică a Imperiului Habsburgic, îndeosebi cu politica iresponsabilă pe care guvernanţii aroganţi şi şovini de la Budapesta au dus-o faţă de toate naţionalităţile nemaghiare din aşa–zisul Regat milenar. (Mihail Diaconescu, *Icoane din trecut şi de azi,* Ed. Magic Print, Oneşti, 2017, p. 9)

În 22 iunie 1919 s-a adunat poporul din plasele Beiuş, Vaşcău, Ceica, pentru a aduce prinosul de recunoştinţă tronului, declarându-se uniţi cu principiile M.S. Regelui. Poporul aduce omagii glorioasei armate române şi oferă orice jertfă pentru menţinerea României întregite. Preşedintele acestei adunări ţinute la Beiuş a fost R.R. Ciorogariu, vicarul episcopal din Oradea Mare. (*Românul,* an VIII, nr. 50, 29 iunie 1919)

În anul 1920, la Arad, ziarul *Românul* (an IX, nr. 137, 30 iunie 1920, p. 3) anunţă desfăşurarea celei de-a 32 adunări generale a Băncii Victoria, una dintre *cele mai solide instituţii bancare din Transilvania, care au luat fiinţă din necesităţile economico-financiare, în lupta de apărare ce a avut a o duce neamul românesc de aici pentru ca să se poată păstra împotriva tendinţelor de totală subjugare şi nimicire ca naţiune specifică.* Adunarea a fost deschisă de preşedintele băncii, preasfinţia sa părintele vicar Roman Ciorogariu; notari au fost George Popovici şi N. Antonescu, alături de acţionarii Dimitrie Muscan şi Iosif Moldovan, iar în comisia de scrutin au fost aleşi părintele protopop dr. D. Barbu, dr. Ştefan Mărcuş şi dr. Teodor Burdan. Au fost aleşi pe un ciclu de cinci ani părintele Roman Ciorogariu şi dr. Aurel Demian, iar în direcţiune au fost aleşi în plus dr. S. Ispravnic şi Procopiu Givulescu, iar în comitetul de supraveghere dr. Sever Miclea şi Ilie Papp. Interesant este faptul că adunarea a votat alocarea sumei de 25.000 de coroane pentru scopuri filantropice şi culturale.

Tot în ziarul *Românul* se anunţă decesul inimoasei surori a episcopului Roman Ciorogariu, Emilia, căsătorită Bodrojan, sub titlul *A murit tuşa Milena.* O muceniţă în sensul curat al cuvântului, modesta învăţătoare e plânsă de toţi bănăţenii din Pecica: *Unde era necaz şi primejdie, acolo era şi Tuşa şi unde ajungea dispărea năcazul şi primejdia, căci cu spiritul ei înviora pe toţi. Casa ei, de intrai, te simţeai acasă, de aici nimenea nu s-a depărtat nemângâiat, câţi şi câţi băieţi sărăcuţi de aici au primit curaj, sfat, îndemn de muncă şi dor de carte, devenind apoi pionieri ai culturii...* Autorul articolului, fost elev al vrednicei şi iubitei învăţătoare, îi dedică un frumos catren: *Azi, ca o sfântă dintr-o icoană veche/ Blândă-mi răsari cu faţa ta blajină/ Cu zâmbet bun, cu ochi cuminţi şi limpezi / Strălucitori de lacrămi şi lumină.* (Semnează M, *Ibidem*, p. 2.)

Cât despre distinsul teolog şi condeier de înaltă ţinută intelectuală, iată ce spunea istoricul Nicolae Iorga la momentul morţii înaltului prelat: *Un om de mare voinţă, tânăr prin convingeri şi energie, se coboară în mormânt la o vârstă de patriarh. (...) Între ierarhii ortodocşi de dincolo de munţi era singurul care întrupa îndârjita luptă pentru libertate a poporului său, şi de aici şi marele prestigiu de care se bucura acela pe care noile curente contra patriei îl însemnaseră în atentatul de la Senat, rupându-i mâna cea necontenit luptătoare. Dar lupta la el însemna creaţiune. La Oradea, unde fusese doar protopopia lui Mangra, omul trădării, n-a găsit nimic. Tot ce e acolo: organizare, clădire, episcopia, ea însăşi nu e decât efluxul voinţii lui nebiruite. Şi astfel Roman, întâiul episcop român al Biericii Ortodoxe din Oradea, s-a înscris între marii ctitori ai neamului.* (Nicolae Iorga, *Roman Ciorogariu,* în *Neamul Românesc*, an XXXI, nr. 27, 6 febr. 1936, p. 1)

Episcopul Roman Ciorogariu se odihneşte în Catedrala din centrul oraşului Oradea, numită Biserica cea cu Lună. Preoţii români din Ardeal, martiri ai cauzei naţionale şi ai credinţei noastre ortodoxe, nu s-au dezis de valorile lor. De aceea, au fost închişi, torturaţi şi ucişi. Valorile în care ei au crezut au fost mai puternice decât moartea, iar unirea, libertatea şi limba română sunt doar trei dintre acestea. Eroii noştri au trecut în lumea de dincolo, dar ideile pentru care s-au jertfit trăiesc; să nu le lăsăm să moară!

Lacrima Anei

Despre **Viana Şerban** nu am găsit nimic în dicţionarele literare şi doar două titluri de carte pe internet, plus epigrame (reluate în *Antologia epigramei româneşti,* 2007) şi citate. A debutat cu volumul *Versuri,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, despre care N. Ţirioi scrie în *Orizont,* nr. 2, 1970: „Poezia Vianei Şerban (...) are cel puţin două calităţi fundamentale, perfect adecvate feminităţii – e o poezie a contemplaţiei exterioare, lirică de factură peisagistică, şi e o poezie a clarităţii clasice a gândirii, în ciuda versificaţiei libere." Împreună cu Bellu Pavel a scris şi o piesă de teatru, *Destăinuirile lumii în piatră.*

Poemul alăturat este reluat din volumul *Iubirea, iubirea,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.

Marama şi soarele

Ană, Ană! Te-ai gândit oare
La împlinirea ce-o poţi atinge –
Laurii deapururi ai iubirii?
Atinge-te de simţăminte, nemuritoareo!
Tu cea vestită în moarte – iubită –
Cu primăverile tinere... Vino! E un zid,
Te aşteaptă un spaţiu strâmt; asvârle-te
Ca-n ape, nu e sumbră senzaţia;
Doar o desmărginire, în trupul ce-o să te
Strângă. Ană,
Uită noaptea de o clipă;
Sunt îngeri în chemarea ce te strigă,
Şi voinţa soţului tău – răsfăţarea cu
Mâini de spaţii...
Şi tu voioasă, îndrăgostită, ţi-ai tras
Peste sâni marama şi soarele, în coş
Ai îndesat vii şi izvoare – rodii...
Manole te-aşteaptă –
Îndură pedepse şi zvonuri; în el nu-i greşală,
Încremenirea zidului îl înşală;
Năprasnică-i e dorinţa de a lumina
Mănăstirea! – şi lumina această seceră.
Vino, Ană, zidul nu strânge –
O să ai multe primăveri înainte
Când Toma va fi ţărână... ţărână...

Generalul Ioan Hidu despre organizarea Gărzii Naționale Române (II)

Cornel ȚUCĂ

II. Documentul 2

Notițe din primele cinci zile ale Revoluției din 1918 în ce privește strict chestia românească.

După izbucnirea Revoluției în Budapesta, în ziua de 29 octombrie 1918, a devenit actuală determinarea sorții poporului Român.

Mica noastră organizație condusă de dr. A. Frâncu, ce o aveam pe atunci în Cluj în vederea revoluției, și-a ținut în ziua următoare consfătuirile referitoare la ținuta ce avea să aibă în viitor și a hotărât, pe baza autodeterminării – în înțelesul celor 14 puncte Wilsoniene, să ia în mână imediat destinele Neamului Român și, deodată, să se ia contactul cu Comitetul Național Român pentru a-i aduce la cunoștință inițiativa luată de noi și a-i cere directivele și aprobarea. Tot la aceeași ședință s-a luat hotărârea că pe ziua următoare să fie convocați toți intelectualii români din Cluj și împrejurimi la o ședință, ca să auzim păreri mai multe, pentru că la ședința din 29 octombrie 1918 n-au luat parte decât: dr. Amos Frâncu, dr. Petru Peteanu, dr. Valentin Drăgan și N. Dănilă.

(?) Invitările s-au făcut prin mijloacele ce au stat la dispoziție.

La ședința din 30 octombrie, au mai luat parte, afară de domnii notați mai sus, dr. Vasile Pascu, medic ofițer; N. Șuteu, medicinist ofițer; iar dintre civili dr. Partenie Barb, Leonte Pușcariu, preotul Suciu din Cojocna, preotul Demian din Someș–Falău, preotul Vasile Borgovan din Șinteu și încă câtiva domni al căror nume nu mi-l mai amintesc. La această ședință s-au menținut și aprobat hotărârile luate la ședința din ziua premergătoare și s-a decis ca, cu trenurile proxime, să se trimită curieri la domiciliile membrilor Comitetului Național: Gheorghe Pop de Băsești, dr. Mihaly, dr. Vaida, dr. Ștefan Cicio-Pop, afară de dr. Maniu care, pe acel timp, era la front. Apoi, la sediul lor oficios la Budapesta, ca să le aducă la cunoștință pașii făcuți de noi pentru măreața operă, începută în Cluj de noi, pentru dezrobirea neamului încătușat de străini 1.000 de ani, să le ceară aprobarea și directivele pentru viitor.

Ședința a ales de curieri pe domnii: Leonte Pușcariu, să meargă la Dej, Olpret și Băsăști (Mihaly, Vaida și G. Pop) și pe dr. Partenie Barb, care să meargă la Budapesta și Arad. Curierii numiți s-au [lipsă text, probabil: înapoiat] însă fără rezultat, spunând că nu au găsit pe nici unul din membrii Comitetului Național. Între astfel de împrejurări ne-am restrâns [lipsă text, probabil: intențiile] noastre și am urmat cu pașii începuți. Pentru ziua următoare [lipsă text, probabil: am] hotărât convocarea unei ședințe la Banca „Vatra”, ca nu cumva să ni se impute separatism pe bază confesională – de care durere știut este că suferea poporul nostru român ardelean, deoarece toate ședințele anterioare le-am ținut la Banca „Economul”. Aici, am dat de primele greutăți, pentru că directorul Băncii „Vatra” de pe atunci, dr. Laurean Gherma, ne-a comunicat că președintele băncii, domnul N. Ivan, actualul episcop din Cluj, nu se învoiește să ținem la banca lui întruniri politice secrete. În vremea când ne sfătuiam ca să ținem altundeva, a sosit avizul că se învoiesc totuși d-nii de la „Vatra” ca să ținem adunarea în localul lor. Această adunare a fost convocată la „Vatra” pentru 5 ore d.p. [ora 17.00] la 31 octombrie. La acea oră însă, spre marea noastră surprindere, am găsit toate localele Băncii „Vatra” încuiate. Am stat, așteptând, trei sferturi ore cu dr. Amos Frâncu, cu dr. Peteanu și stegaru Șuteu. Dar, în zadar! Ușile nu s-au descuiat. Am mai stat și în stradă puțin, dar acolo patrulele ungurești, care circulau pe străzi, ne-au pus pușca în piept și ne-au provocat să ne despărțim și depărtăm (Oszolj).

Momentele erau critice și foarte importante pentru că, în acea zi, apăruse ordinul general al ministrului de război maghiar din Budapesta, Bartha, ca toți ofițerii și soldații să depună, până în 2 noiembrie 1918, jurământul de fidelitate în mâna senatelor naționale maghiare și Senatul Național Maghiar din Transilvania, cu sediul în Cluj, de sub conducerea comisarului popular, care era totodată și comisarul guvernial al Ungariei Răsăritene, faimosul dr. Apaty Istvan. Apoi, evreii blăstămați, dr. Alex. Vincze, al doilea comisar popular, și dr. Eugen Kertesz, secretarul Senatului Național Maghiar, dase deja ordinul, în Ordinul de zi, tuturor ofițerilor și soldaților ca, conform ordinului ministrului de război, să depună jurământul.

În urma acestui ordin, ofițerii și soldații români și-au ținut consfătuirile lor și, în seara de 31 octombrie, s-au adunat la internatul „Petran” [unde] așteptau să le comunice ofițerul Șuteu rezultatul hotărârilor luate de noi referitor la ținuta lor militară – pentru că ofițerii și militarii au luat hotărârea că, dacă civilii nu vor forma Senatul Național Român și nu vor lua conducerea destinelor neamului, ei peste noapte vor dezerta cu toții ca să nu fie siliți a depune jurământul la Senatul Național Maghiar.

În urma surprizei susnumită, de a nu ne putea întruni la „Vatra” pentru a lua hotărârea definitivă și fiind constrânși cu baioneta din partea ungurilor să ne depărtăm, n-am putut comunica militărimii, prin dl. Șuteu, decât atâta: că ofițerii să țină cu soldații legătură strânsă și să nu se depărteze până în momentul ultim. Apoi, Șuteu s-a depărtat pentru ca să-și țină consfătuirile cu ofițerii; iar eu, cu dl. dr. Frâncu, mergeam împreună spre casă tânguindu-ne.

În urma decepțiunii avute, cu ședința proiectată la „Vatra”, ne credeam părăsiți de toată inteligența română la care contam. Dl. dr. Amos Frâncu era de părerea – în aceea seară desperată – să ne facem comitaci. Eu am combătut aceea idee propunând să așteptăm rezultatul zilei următoare. A ajuns de acord cu propunerea mea.

În ziua următoare a trecut prin Cluj (1 noiembrie) dl. Mihaly sau dl. Vaida (care a fost anume ar putea-o spune dr. Valentin Poruțiu) și întâlnind pe dr. Valentin Poruțiu i-a spus numai atât: „Să vă organizați”. Nici un cuvânt mai mult și cu acesta a călătorit mai departe, fără ca să deie oricari directive sau indicațiuni.

Tot în aceea zi, ne-am întâlnit cu dr. Vincze și dr. Kertesz care, discutând despre evenimentele zilelor, ne-au invitat la o consfătuire a Senatului Național Maghiar.

La Senatul Național Maghiar ne-au așteptat, pe lângă membrii Senatului aceia, o jumătate companie de soldați unguri cu baioneta pe pușcă, dar, pe lângă toată ura lor neîmpăcată ce ne-o purtau, [lipsă text, probabil: acestia] i-a succes lui dr. A. Frâncu, după un discurs de 3–4 ore, să denege depunerea jurământului din partea ofițerilor și soldaților români în mâna Senatului Național Maghiar și să ne recunoască dreptul nostru de a dispune asupra Neamului Românesc. Da, ne-au recunoscut dreptul de a ne organiza militărește sub stindardul propriu și s-au obligat a ne preda echipamentul, armamentul, muniția, alimentele și paralele necesare pentru acest scop. La această conțelegere încruntată erau de față dr. Amos Frâncu, eu, dr. Peteanu și Șuteu care, sărmanul, a murit peste câteva zile de gripă spaniolă.

În 2 noiembrie am convocat pentru 3 noiembrie ședința Constituantă pentru formarea „Senatului Național Român”.

În 3 noiembrie, ora 3 p.m. [15.00], ne-am întrunit sub steagul nostru național în localul „Cercul industriașilor unguri” (Iparosegylet sau Kör, nu mai știu bine cum îi zicea) în Piața Mathia (Unirii), unde, cu o însuflețire nemaipomenită, s-a înființat Senatul Național Român, proclamând de președintele său pe dl. dr. Amos Frâncu, de vicepreședinte pe dl. dr. Emil Hațiegan, iar de secretar pe dr. Petru Peteanu. Senatul s-a înființat pentru Cluj și Județul Cojocna și sfera de activitate peste întreaga Transilvanie, Banat, Maramureș, Crișana și Bucovina, din motivul că aceasta era sfera de activitate a Senatului Național Maghiar. Deci, numai pe lângă o astfel de organizație puteam dezvolta o activitate paralelă cu Senatul Național Maghiar. Însă, această organizație s-a făcut cu acea abnotație și hotărâre precisă că, îndată ce Comitetul Național va lua destinele Neamului Românesc din aceste ținuturi în mână, ne supunem orbește la orice hotărâri ar lua și la orice ordine ce ne-ar da.

S-a decis, apoi, în această ședință, să formăm legiuni naționale române independente sub Comandament suprem român. Apoi s-au ales ceilalți membri ai Senatului și s-a ales Comitetul mare de 100 membri.

După aceasta s-a început imediat activitatea și, încă în acea zi, s-au trimis patrule în 6 localități pentru restabilirea ordinei, apărarea păcii și a bunului personal (particular). Și, tot în aceea zi, s-au trimis ofițeri și civili pe sate pentru a aduna soldați, fiindcă, în urma întârzierii deciziunilor noastre, foarte mulți ofițeri și soldați părăsiră garnizoana.

Durere că trebuie să amintesc că, încă în acea zi, ne-am lovit de o nouă decepțiune. Anume, după Constituantă s-a dus dl. dr. A. Frâncu cu dl. dr. Emil Hațiegan la Senatul Național Maghiar pentru a le aduce la cunoștință constituirea și hotărârile luate și pentru a lua hotărâri referitor la acțiunea paralelă și analogă cu ei, ce aveam să dezvoltăm. Cu această ocazie dl. dr. Emil Hațiegan ne-a desavuat hotărârile luate în Constituantă, raportând că noi am hotărât numai formarea de gărzi sătești și că acelea vor sta sub comandamentul suprem al generalului de infanterie Konrad Silgler.

În interesul cauzei a trebuit să se omită polemica cu dl. dr. Emil Hațiegan, pentru ca să nu ne blamăm înaintea ungurilor.

În ziua următoare, dl. dr. Amos Frâncu, în numele Senatului Național Român, a adus la cunoștința poporului român de pe toate teritoarele sus-numita organizare făcută și hotărârile luate, a făcut apel pentru formarea de gărzi naționale și sătești în scopul cauzei.

Dr. Petre Peteanu

Originalul acestei comunicări se găsește în păstrarea d-nei Sidonia G.I. Docan, Cluj, secretara președintelui (dr. Amos Frâncu) Senatului Național Român.

(Textul de față este o variantă revizuită și actualizată a celei inițiale: *Generalul de brigadă Ioan Hidu despre înființarea la Cluj (1918) a Gărzii Naționale și Senatului Național Român,* cu lt. col. ing. Marius–Marian Olteanu, apărută în: Gheorghe Buzatu, Horia Dumitrescu, coord., *Marea Unire a tuturor românilor din 1918*, Focșani, Editura Pallas, 2008, pp. 95–107. Respectiva variantă a mai fost republicată cu titlurile: a) *Înființarea Gărzii Naționale Române și a Senatului Național Român din Cluj (1918) relatate de generalul de brigadă Ioan Hidu* în *Revista de Istorie a Muscelului. Studii și comunicări,* Muzeul Câmpulung Muscel, Pitești, Editura Universității din Pitești, 2008, pp. 51–65; b) *Constituirea Senatului Național și a Gărzii Naționale Române Cluj (1918) în prezentarea generalului de brigadă Ioan Hidu,* cu dr. Dan-Ovidiu Pintilie, în: Vasile Ciobanu, Sorin Radu, coord., *Unirea din 1918, act fundamental al Istoriei României,* Sibiu, Editura Techno Media, 2008, pp. 105–113.)

Podul de reviste

De vorbă cu Silvia Grossu

Mitropolitul Gurie Grosu, binecuvântătorul Unirii

Raia ROGAC

Raia Rogac: *Anul trecut a fost bogat în evenimente care au marcat aniversarea a 14 decenii de la nașterea Mitropolitului Gurie Grosu. La o parte dintre ele am participat cu mare interes și eu. După cum s-a subliniat în cadrul lor, în mai multe rânduri, personalitatea distinsului prelat și cărturar a intrat în atenția cercetătorilor abia după primii ani de renaștere națională, când s-au deschis o parte dintre arhivele secrete române. Un aport deosebit la scoaterea din anonimat a Mitropolitului pentru publicul larg l-au avut și descendenții Înalt Preasfințitului Gurie – Igor și Silvia Grossu, fondatorii Asociației Obștești Mitropolitul Gurie Grosu. Până în prezent s-au întreprins mai multe acțiuni întru pomenirea și veșnicirea lui: gimnaziul din satul de baștină Nemoreni, raionul Ialoveni, îi poartă numele, o stradă din cartierul Telecentru al Capitalei, de asemenea; la inițiativa preotului paroh al bisericii, Serafim Munteanu, consătenii i-au dezvelit un bust, iar în orașul Hâncești se înalță o Troiță, grație eforturilor cumulate ale studenților ASCOR, în frunte cu împătimitul de valori ale neamului Iulian Rusanovschi și cu susținerea primăriei, conduse de cunoscutul patriot Alexandru Rotaru. De o apreciabilă pondere valorică este publicarea operei Mitropolitului*

Silvia Grossu **(n. Soroca, RM): Licențiată a Facultății de Jurnalistică a USM (1975-1980), studii de doctorat (1989-1994). Doctorat în istorie în 2002, cu tema *Valențele presei clericale din Basarabia (1918-1940)*. Din anul 1982 este angajată la USM, la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării: asistent, lector superior, conferențiar universitar (din 2003), prodecan (2008-2010). Stagii științifice la universități din România (Sibiu, 1994; Iași, 1999; Cluj, 2001), Italia (1996, 1997), Spania (1998), Rusia (1997). Stagii de competențe profesionale: cursuri de măiestrie pedagogică (2002); cursuri pentru formatorii în jurnalism la Școala Superioară de Jurnalism din Lille, Franța (ESJ, Lille-Sarajevo, Bosnia-Herțegovina, 2003; Montpellier, 2004).**

Publicații: *Presa din Basarabia în contextul socio-cultural al anilor 1906–1944* (Chișinău, Tehnica-Info, 2003), *Retorica: Note de curs* (CPU USM, 2006, ediția a II – 2009). Circa 50 de articole și studii de istorie a presei, teoria argumentării și retorică.

Coordonator al trilogiei *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Vol. I: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură* (Epigraf, 2007), culegere de articole și studii despre Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei (1877-1943), în care semnează două studii, alcătuiește tabelul cronologic, selectează iconografia pentru 16 planșe. Vol. II: *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei* (Epigraf, 2016), culegere de studii istorice, lucrări didactice și traduceri ale înaltului prelat. Semnează prefața și un studiu, redactează tabelul cronologic, selectează iconografia pentru 16 planșe. Vol. III: *Mitropolitul Gurie: Procesul și apărarea mea* – în curs de apariție la Editura Epigraf (2018). Prefață, studiu, 16 pagini cu imagini de epocă și fotografii de la evenimente de evocare a personalității lui Gurie Grosu. *Mass-media: intre document și interpretare, Studii și cercetări de istorie a presei. Culegere de comunicări științifice de la Congresul V internațional de istorie a presei* (ARIP, Chișinău, 26-28 aprilie 2012, Centrul Editorial Poligrafic, USM, 2012, 465 p.). *Mass-media: între document și interpretare. Tezele comunicărilor științifice și cercetări de istoria presei* (Studiu bilingv, în colaborare cu Maria Danilov. Chișinău, CEP USM, 2012, 165 p.).

Vicepreședinte al Asociației Române de Istoria Presei (ARIP); membru în colegiul redacțional al *Revistei române de istoria presei* de la București (din 2007); director executiv al Secției Moldova a Uniunii Internaționale a Presei Francofone (UPF); redactor-coordonator al publicației în limba franceză *Courrier de Moldavie* (apare din 1997); inițiatoarea și animatoarea Concursului anual de eseuri în franceză „Le coing d'or – Gutuia de aur" (din 2006).

sub formă de trilogie cu genericul Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură. *Primul volum a fost editat în 2007, la aniversarea a 130 de ani de la naștere, al doilea în 2017 la jubileul de 140 de ani, intitulat* Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei, *ambele volume apărute la Editura Epigraf, la care au trudit dr în istorie Silvia Grossu și dr în istorie Maria Danilov, ultimul lansat în cadrul unei ample reuniunii la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu" din Chișinău. Anul trecut a fost declarat Anul Mitropolitului Gurie Grosu, an care, în virtutea și lumina faptelor frumoase, continuă și în 2018.*

Doamnă Silvia Grossu, aș vrea să treceți în revistă succint cele mai semnificative evenimente de după lansarea volumului doi. Vara asta urma să faceți o vizită la Curtea de Argeș, unde ați descoperit o rudă apropiată a Mitropolitului Gurie Grosu… Cum evaluați acest proces de reabilitare și reconsiderare a înaintașilor noștri?

Silvia Grossu: Este evident că în ultimele trei decenii interesul pentru istoria noastră, cea adevărată, nu trucată, a sporit. Istoria Basarabiei, în totalitatea aspectelor sale, încă necesită eforturi susținute, mai ales pentru cercetarea și „luminarea" perioadelor „închise" până nu demult, când considerentele ideologice și politice au prevalat asupra celor științifice. În acest cadru și interesul pentru personalitatea Mitropolitului Gurie a crescut. În context evocator se înscriu și inițiativele merituoase ale Mitropoliei Basarabiei, ale Institutului Cultural Român din Chișinău. Actuala reconsiderare a moștenirii culturale a tuturor românilor revendică în mod cert revalorificarea integrală a activității culturale și ecleziastice a Mitropolitului Gurie Grosu – cercetător al istoriei bisericii ortodoxe, scriitor și traducător de literatură ecleziastică, alcătuitor de manuale, fondator de publicații periodice cu caracter religios, ș.a.m.d. Deoarece am constatat și am menționat de mai multe ori însemnătatea și complexitatea activității ilustrului arhipăstor al neamului, Mitropolitul Gurie, care a trăit drama celor mai mari controverse în timpul vieții, stăruim asupra ideii de reconsiderare a locului său în galeria de personalități marcante pentru istoria noastră. Revenim la această nobilă misiune și prin acest interviu.

R.R.: *Care este obiectivul trilogiei* Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură?

S.G.: Tripticul amintit se axează pe reperele de legitimare identitară din întreaga activitate ecleziastică, misionară și culturală a înaltului prelat, dar pe care n-o acoperă decât în linii generale. Să nu uităm că reperele de unitate spirituală și culturală a românilor au fost legate ineluctabil de Biserica Ortodoxă, în diferite perioade acesteia revenindu-i rolul de liant și de focar de spiritualitate și cultură. Să nu uităm că primele școli și tipografii tot de instituțiile de cult erau înființate; arhitectura, pictura, iconografia – toate, prin geneza și dinamica evolutivă, au fost indisolubil legate de Biserica Ortodoxă, astfel că inițial tot ceea ce ținea de valori, de fapt, ținea de biserica neamului. În acest context, meritul clerului din Basarabia în perioada de până la 1812 a fost corect evaluat de mai mulți cercetători, între care Paul Mihail. El a apreciat activitățile slujitorilor bisericii: „Preoțimea făcea nu numai serviciul divin în limba poporului, ci și toată corespondența bisericească, actele, condicile, inventarele, actele stării civile erau înmulțite în românește și astfel se înaintau și conducerii bisericii din Chișinău". Primele tipografii, cărțile copiate, apoi tipărite, tot prin așezămintele de cult au fost promovate. După 1812, starea de lucruri se schimbă în Basarabia. Astfel, imediat după anexare, instituțiile ecleziastice și monastice din Basarabia au fost trecute sub jurisdicția Patriarhiei Ruse. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, membru al Sinodului Rus și Exarh al Moldovei, a fost împuternicit de către Alexandru I, țarul Imperiului Rus, să organizeze o eparhie, Eparhia Chișinăului și Hotinului, și să înființeze concomitent și o instituție care „să se ocupe de educarea copiilor preoților și slujitorilor bisericești", de la 31 ianuarie 1813.

Astfel a luat naștere instituția care mai târziu a devenit Seminarul Teologic din Chișinău. În scopul organizării activităților culturalizatoare, în noua entitate ecleziastică a fost deschisă pe 31 mai 1814 și o tipografie exarhicească, numită și „Tipografie eparhială sau duhovnicească". „În perioada 1814-1821, adică până la moartea mitropolitului Bănulescu-Bodoni, profesorul A. Stadnițchi afirma că s-au tipărit 19.320 exemplare de carte", susține cercetătoarea Nina Matei în articolul „Primul centru editorial de carte românească. 180 ani de la înființarea primei tipografii din Chișinău" (*Literatura și arta,* 1994, nr. 30). Acestea erau cărți de cult bisericesc, dar și cărți laice, precum bucoavnele (abecedare), cărți de gramatică, de citire, calendare, solicitate de basarabenii cărturari. Prin „Așezământul obrazovaniei oblastiei Basarabia (1818)", noua stăpânire imperială oferise un regim administrativ special provinciei Basarabia, anexate în 1812 de către Imperiul Rus, printr-un concurs de împrejurări neprielnice României. Dar lucrurile deraiază de pe acest făgaș după moartea Mitropolitului Gavriil (1821), deznaționalizarea prin biserică devenind tot mai insistentă. Sub presiunea crescândă a măsurilor administrative restrictive, viața culturală în Basarabia se degradează, încât și acest program minim pentru emanciparea națională – editarea de carte românească – pentru o perioadă considerabilă de timp, până în 1906, va rămâne doar un deziderat. Redeschiderea Tipografiei eparhiale în octombrie 1906, la inițiativa și cu insistența tenace a arhimandritului Gurie, capătă în acest context un plus de valoare. Din 1871, de la instalarea în scaunul episcopal de la Chișinău a arhiepiscopului rus Pavel Lebedev, s-au luat măsuri și mai drastice de discriminare națională: a fost sistată varianta românească a buletinului eparhial *Monitorul Eparhiei Chișinău,* unica publicație în limba română din Basarabia; s-au înlocuit cu preoți ruși mulți preoți băștinași, pe motiv că nu aveau pregătirea necesară și nu știau limba rusă; s-au scos din circuitul ecleziastic multe dintre cărțile bisericești în limba română ș.a. Limba de cult în biserică a fost schimbată din română în slavonă, au fost închise în jur de 340 de biserici.

→

Podul de reviste

În acest fel, a început procesul de înstrăinare a populaţiei de biserică. Mai mult decât atât. Evenimentele iau o întorsătură dramatică pentru biserica din Basarabia, atunci când la Mănăstirea de la Balta îşi începe activitatea ieromonahul Inochentie, care prin predicile sale ademenitoare, rostite în frumoasa limbă maternă, atrage spre mănăstire mii de credincioşi basarabeni. În scurt timp, mişcarea de la Balta ia proporţii înspăimântătoare. Evaluând primejdia ce venea din partea inochentismului, ateismului şi a sectarismului, organele ecleziastice superioare au reacţionat, operând măsuri de redresare a situaţiei. Deşi întârziată, o asemenea conştientizare a pericolului a atras după sine o suită de activităţi de remaniere confesională: în primul rând, organizarea în 1890 a Secţiei misionare pe lângă Eparhia Chişinăului, înfiinţarea *Frăţiei Naşterii lui Hristos,* care era preocupată de traducerea şi editarea în limba română a cărţilor de rugăciuni, a foiţelor duminicale şi broşurilor explicative despre vieţile sfinţilor, despre rânduiala în biserică etc. Începând cu anii 1906-1908, Biserica Ortodoxă din Basarabia începe să se restabilească după rusificarea forţată, rămânând totuşi puternic afectată de aceasta. În acest context, relativ benefic unei revigorări naţionale incipiente, se desfăşoară activitatea iluminist-culturalizatoare a viitorului mitropolit.
Am încercat să redau succint o istorie de un veac, deoarece consider că, fără această explicare a contextului istoric al Basarabiei sub stăpânirea rusească, nu se poate înţelege plenitudinea şi importanţa eforturilor de culturalizare ale lui Gurie Grosu.
Din această perspectivă, a evaluării şi reconsiderării problemelor ce ţin de istoria Bisericii Ortodoxe din Basarabia, tripticul editorial *Mitropolitul Gurie – misiunea de credinţă şi cultură* suplineşte un gol, pentru completarea căruia istorici, antropologi, sociologi, teologi şi cercetători din alte varii domenii mai au mult de trudit. Pe acest făgaş – al reconsiderării valorilor esenţiale, ce ţin de axa devenirii noastre, se înscrie lucrarea mitropolitului *Procesul şi apărarea mea. Defăimarea complotului apocaliptic,* care constituie esenţa volumului trei al trilogiei. La cei 140 de ani de la naştere (n. 1877) şi 75 de ani de la trecerea în eternitate (16 noiembrie 1943), reabilitarea Înalt Preasfinţiei Sale nu s-a încheiat încă.

R.R.: *Dumneavoastră sunteţi coordonatoarea tripticului editorial* Mitropolitul Gurie. Misiunea de credinţă şi cultură *– trei volume care, după cum am menţionat, evocă personalitatea primului mitropolit al Basarabiei, Gurie Grosu. Acum lucraţi la ultimul volum al trilogiei. Pe când aşteptaţi bucuria ieşirii de sub tipar?*

S.G.: Volumul e la tipografie. Lansarea se preconizează pentru luna noiembrie, atunci când vom comemora 75 de ani de la trecerea la cele veşnice a vrednicului de pomenire Mitropolitul Gurie al Basarabiei. Momentul de bucurie, relevat prin publicarea volumului III, *Mitropolitul Gurie. Procesul şi apărarea mea* – ultimul din serie, e greu de estimat. S-a realizat visul nostru de a cuprinde sub auspiciile unei trilogii opera reprezentativă a înaltului prelat al Basarabiei interbelice, pentru a o aduce mai aproape de interesele unui cât mai larg public. Volumul al treilea, *Procesul şi apărarea mea. Defăimarea complotului apocaliptic,* ca şi al doilea, *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destinul Basarabiei,* continuă publicarea nemijlocită a lucrărilor ce poartă semnătura cărturarului ierarh. Am reeditat vastul său *memoriu documentat* (aşa îl denumeşte chiar autorul) despre controversatul proces (cunoscut drept „cazul Gurie"), care a marcat puternic nu doar destinul vrednicului cărturar şi militant pentru credinţă, ci şi istoria Bisericii Ortodoxe, în general. Volumul III, ca şi precedentele, conţine fotografii şi imagini de epocă din colecţiile personale ale descendenţilor familiei Grosu. *Tabelul cronologic al operei lui Gurie Grosu,* cel publicat şi în volumul întâi şi doi, adăugit şi concretizat, a fost reluat pentru a facilita accesul la informaţia generală, utilă unui lector eventual neavizat. În acest volum n-am inclus articole sau comentarii, în afară de Prefaţă şi notele coordonatorului tripticului editorial. Din acelaşi motiv – lipsa de spaţiu. Trilogia, împreună cu toate celelalte manifestări de grijă pentru trecutul nostru, tinde să remodeleze respectul faţă de personalităţile neamului nostru, schimbând atitudinea faţă de părinţii spirituali ai Basarabiei. În opinia istoricului Ion Varta, acest eveniment simbolizează comemorarea meritelor incontestabile pe care le-a avut Mitropolitul Gurie în istoria neamului românesc din Basarabia. *Acest ctitor de emancipare naţională a fost unul dintre protagoniştii Unirii din 1918 şi unul dintre artizanii readucerii ortodocşilor din Basarabia în sânul bisericii noastre strămoşeşti, după 106 ani de ocupare ţaristă.* Îmi aduc aminte de toamna anului 2007. Anunţam cu scris tremurând de emoţie apariţia primului volum, *Mitropolitul Gurie – misiunea de credinţă şi cultură,* al preconizatei trilogii cu acelaşi nume: *Tentaţie mare, onorant demers, plăcut travaliu... acest volum pe care îl aveţi în faţă. Pentru alcătuitor a fost un vis de mai mulţi ani, cu vagă speranţă să se realizeze vreodată.*

1

2

Şi acum revin şi, cu aceeaşi mână tremurând de emoţie, scriu: *Bun venit la lumina zilei, volumule trei!* Aici se finalizează mult râvnitul proiect, dar nu se încheie munca de înveşnicire a numelui şi operei vrednicului nostru înaintaş... Mitropolitul Gurie al Basarabiei merită să fie repus pe soclul memoriei noastre colective, devenind figura cea mai luminoasă pe firmamentul credinţei noastre strămoşeşti.

R.R.: *Este binecunoscută contribuţia mitropolitului la consolidarea unităţii spirituale a românilor din Basarabia. Care a fost rolul mitropolitului Gurie în readucerea limbii române nu doar în serviciul divin din bisericile Basarabiei, ci şi în paginile cărţilor şi publicaţiilor din Basarabia şi, implicit, în lupta pentru deşteptarea conştiinţei naţionale?*

S.G.: Rolul mitropolitului nu este încă bine cunoscut şi pe deplin conştientizat – nici în R. Moldova, nici peste Prut. Mitropolitul Gurie este unul dintre cei mai mari cărturari ai Basarabiei din prima jumătate a veacului XX. Doar o simplă parcurgere a listei de lucrări semnate de el dezvăluie diversitatea intereselor de cunoaştere şi cercetare ale autorului: studii axate pe probleme de istorie – *Istoria Mănăstirii Noul Neamţ* (1911), *Câteva extrase din arhive despre şcolile bisericeşti din Basarabia, înaintea anexării ei de către Rusia* (1921), *Starea clerului în Basarabia în timpul Mitropolitului Bănulescu-Bodoni* (1922) ş.a.; de teologie şi de morală creştină: *Cugetări despre călugărie* (1902); *Sfântul Ioan Botezătorul* (1908), *Învăţătură la ziua sfântului Nicolae făcătorul de minuni...* (1909), *Rugăciunile şi lămurirea lor* (1920), *Despre cinstirea sfintelor icoane* (1920), *Cartea pastorală* (1923); cele didactice – *Cartea de învăţătură despre legea lui Dumnezeu* (1908), *Bucoavna moldovenească* (1909) şi *Cartea de citire cu ştiinţe din gramatica moldovenească* (1910), de altfel, unicele manuale şcolare în limba maternă pentru basarabeni până la 1917. A urmat activitatea de după Unire. Tot bogată în evenimente culturale.
La revenirea în Basarabia, în anul 1902, după ce-şi încheiase studiile la Academia duhovnicească din Kiev (1615), Movileană (după numele întemeietorului acesteia, marele cărturar moldovean Petru Movilă), este numit misionar al Eparhiei Chişinău şi devine membru al *Frăţiei Naşterii lui Hristos.* În calitatea de misionar, străbate Basarabia de la un capăt la altul, propovăduind adevărata credinţă, cea ortodoxă, îndemnând enoriaşii spre cultură confesională şi naţională, ţinând slujbe şi discursuri în limba română, oferind exemple şi lecţii de cântare bisericească „pre limba mamă" ş.a.m.d. Încă la 1905, pe atunci ieromonah, Gurie Grosu publică un articol militant în ziarul rusesc *Bessarabskaia jizni* (*Viaţa Basarabiei*), în care tratează problema necesităţii revenirii limbii române în serviciul divin şi în procesul de instruire, adică în şcoala pe atunci totalmente rusificată. Act de mare curaj în perioada stăpânirii ruseşti. Altă manifestare de cutezanţă a fost demersul său de a redeschide, în octombrie 1906, tipografia eparhială, înfiinţată de Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, în 1814. La această tipografie, editează în 1908 prima carte didactică – *Cartea de învăţătură despre legea lui Dumnezeu* – pentru procesul de instruire al elevilor Seminarului Teologic. Tot în acest an îşi vede realizat un alt vis, pentru care s-a zbătut mult – în ianuarie 1908 vede lumina tiparului prima revistă în limba maternă a basarabenilor, jurnalul bisericesc *Luminătorul.* În anul 1909 apare *Bucoavna moldovenească,* un abecedar elaborat de Arhimandritul Gurie care, spre deosebire de abecedarele anterioare editate în Basarabia, era doar în limba română, deşi tipărit cu grafie chirilică. Acest abecedar, iniţial aprobat ca manual pentru instruirea în şcolile eparhiale şi la Seminarul Teologic, nu a fost totuşi acceptat de către episcopul Chişinăului din acea perioadă, motivul principal fiind că limba din cărţile pe care le scria Gurie era limba română, şi nu *moldovenească.* Drept rezultat, la 16 decembrie 1909, pentru „activitate de separatism faţă de Rusia", arhimandritul Gurie a fost exilat într-o mănăstire din gubernia Smolensk, la aproape 1.000 de km de Chişinău. Peste doi ani este numit director de şcoală duhovnicească în Alexandrovsk-Gruşevsk, un orăşel din sudul Rusiei, iar din 1914 la o altă şcoală bisericească din gubernia Herson, oricum rămânând departe de Basarabia până în anul 1917. Dar nici acolo activitatea sa cărturărească şi de iluminare a poporului nu încetează. Peste doi ani de la apariţia *Bucoavnei moldoveneşti* este trimisă la tipografie şi editată pe cont propriu *Cartea de citire cu elemente de gramatică* (1910). Peste un an, în 1911, şi studiul în limba rusă *Istoria Mănăstirii Noul Neamţ* iese de sub teascurile tiparului. Mitropolitul Gurie este unul dintre cei mai învăţaţi ierarhi pe care i-a avut Basarabia vreodată, „pe ai cărei umeri a stat întreaga luptă pentru limba română în Basarabia", considera Nicolae Iorga.

R.R.: *Anul acesta s-au împlinit 110 ani de la apariţia revistei* Luminătorul. *Ce parte de contribuţie îi revine lui Gurie Grosu în acest context?*

S.G.: Una esenţială, bineînţeles. Revista cu caracter religios *Luminătorul* a apărut sub egida Congresului preoţesc şi a *Frăţiei Naşterii lui Hristos,* dar din iniţiativa şi prin efortul ieromonahului Gurie, care a redactat un raport bine argumentat către Sinodul rus. „Ideea unei reviste moldoveneşti în Basarabia de după 1905 a pus-o în circulaţie publică şi a susţinut-o călduros, dându-i şi numele de azi, inimosul ieromonah Gurie, misionar al bisericii pravoslavnice de aici, un alt suflet ce pricepea şi simţea trebuinţa de a-i aduce norodului învăţămintele creştineşti şi toate îndrumările morale în graiul lui, ca să le înţeleagă", susţinea Ion Pelivan. Astfel, a fost îngăduită de către autorităţile Imperiului Rus editarea *Luminătorului,* primul „jurnal bisericesc" în limba română din Basarabia, cu subtitlul *Lumina lui Hristos să lumineze tuturor.* Pe un segment de câţiva ani, anume 1908-1913, *Luminătorul* a fost prima şi unica revistă basarabeană în limba română. Ieromonahul Gurie Grosu, împreună cu protoiereul Constantin Popovici, au fost primii ei redactori şi corectori. Înfiinţată „cu scopul să lumineze pe cei ce zac întru întunericul neştiinţei şi vorbesc româneşte", publicaţia periodică a fost „singura făclie a românismului ce-a ars neîncetat până la Unire". Conţinutul revistei era structurat tradiţional în *partea oficială,* destinată clerului, şi *partea neoficială,* destinată, în primul rând, credincioşilor. Partea întâia, destinată circulaţiei informaţiilor de uz intern pentru clerul din Eparhia Chişinăului, era de obicei redusă la câteva pagini, deoarece biserica din Basarabia îşi avea încă din anul 1867 organul oficial de presă – *Kişineovschie eparhialinîie vedomosti* (*Buletinul/ Monitorul Eparhiei Chişinău*), care se achita perfect de misiunea de publicaţie oficială.

(Fig. 1: Bustul din Nimoreni al mitropolitului Gurie Grosu; Fig. 2: La lansarea primului volum, octombrie 2007)

→

Istoria de lângă noi

Patriot român și om de afaceri: Iosif Constantin Drăgan

Eufrosina OTLĂCAN

În 20 iunie 2018 s-au împlinit 101 ani de la nașterea, la Lugoj, a lui Iosif Constantin Drăgan, mort la 21 august 2008, înmormântat în orașul natal. Despre averea (estimată la 1,3–1,6 miliarde de dolari) celui care în 2006 era considerat cel mai bogat român, se pot găsi unele informații în Wikipedia. Despre viața și activitatea acestuia, mai multe date relevante și aprecieri convingătoare pot fi citite în revista lunară *Independența Română* nr. 29, din iunie 2017, în articolul *Iosif Constantin Drăgan – O viață dedicată românismului,* autor Viorel Gaftea.

Ceea ce voi prezenta în cele ce urmează are la bază o mică parte din cele relatate de Iosif Constantin Drăgan în interviul acordat jurnalistului Traian Filip în 1991 și publicat sub titlul *Munții văzuți din câmpie* în suplimentul din septembrie 1991 al revistei *Europa și neamul românesc – Foaia mișcării române pentru unitatea Europei,* editată la Roma. (Am primit această broșură, *Munții văzuți din câmpie,* de la Iosif Constantin Drăgan la Palma de Mallorca, în iulie 1995, când am participat la Congresul de Cibernetică Odobleja, organizat de Fundația Europeană Drăgan.)

Nu doar că vom afla fapte dintr-o istorie mai puțin sau deloc cunoscută, dar, citind aceste mărturisiri, suntem îndreptățiți să-l considerăm pe Iosif Constantin Drăgan nu doar om de afaceri, dar și om politic internațional, iar național – apolitic și patriot.

Iosif Constantin Drăgan spune: „Destinul mi-a îndreptat pașii departe de lumea comunistă”. Își amintește cu recunoștință profesorii exigenți pe care i-a avut la Liceul „Coriolan Brediceanu” din Lugoj, dar și la Universitatea din București, Facultatea de Drept, unde a audiat maeștri de seamă: Mircea Djuvara – filosof jurist, Constantin Negulescu – drept constituțional, Hanibal Teodorescu – drept administrativ, Barbu Dumitrescu – drept civil, Dorel Dumitrescu – drept roman […], precum și pe „prealuminatul profesor Mihai Antonescu, care a prevăzut în scrierile sale declanșarea și desfășurarea celui de Al Doilea Război Mondial, precum și *pericolul galben* care începuse să se manifeste în Orientul Îndepărtat. Am înșirat această pleiadă de profesori spre a evidenția formația juridică solidă de care a beneficiat generația mea: judecată logică și spirit realist.”

Pregătirea intelectuală îi fusese începută de timpuriu: învățase germana de la 8 ani, franceza de la 10 ani cu un profesor francez, iar italiana din anul III de facultate, la Institutul Italian de Cultură din București. De la acest institut are ca premiu un bilet de tren dus-întors București – Roma – București. La Roma face o vizită unei celebrități a domeniului juridic, profesorul Giorgio Del Vecchio, de la care primește cărți și broșuri, pe care le va traduce, iar profesorul Mircea Djuvara le va publica în *Curierul juridic*.

La 21 de ani, Iosif Constantin Drăgan își ia licența în drept la București, după care, în cadrul serviciului militar, face o lună instrucție, ca apoi, fiind refuzat la școala de ofițeri pe motive medicale, să fie transferat furier la Tribunalul Militar Timișoara.

În 1940 obține o bursă de un an, din partea guvernului italian, prin intermediul Institutului Italian de Cultură, și pleacă la 24 ianuarie din același an. Se înscrie la Universitatea La Sapienta din Roma, de la care obține, la 20 noiembrie 1940, diploma „dottore in jurisprudenza” cu nota maximă. Tema lucrării de diplomă, Corporatismul, fusese stabilită de profesorul de Drept administrativ.

Tot în Roma își va continua studiile la Facultatea de Științe Politice și Economice. Roadele studiului îi vor aduce elogii în 1952, la primul congres pe tema „Europa unită”, la Veneția, când pledează în favoarea restructurării continentului, dând exemple concrete de licitații internaționale în care tehnologia și prețurile italiene s-au impus. Doctrina economică a corporatismului a fost formulată de marele economist român Mihail Manoilescu în România, pe timpul fascismului italian; corporatismul fusese adoptat de programul partidului național-legionar, spune I.C. Drăgan. La evenimentele anilor 1940 din România, amintite în interviu, a fost doar observator extern.

Iosif Constantin Drăgan povestește despre activitatea sa:

Paralel cu studiile, inițiase o timidă activitate comercială, încurajat de directorul societății româno-italiene APIR, inginer George Morariu din Iași. Astfel reușește să înfiripeze câteva importuri de produse petrolifere, ca simplu reprezentant intermediar, realizează unele beneficii care să-i acopere datoriile de la Casa dello Studente, după expirarea bursei. Atunci îndrăznește să înscrie o firmă individuală la Camera de Comerț din Roma, sub numele *Dacia.* Organizează un birou propriu în plin centrul Romei, subînchiriat, iar pentru sine închiriază un mic apartament central și la Milano – unde lucra până după miezul nopții, uneori până în zori.

În 1942 realizează un beneficiu substanțial din comisioane și participarea la importul, vânzarea și uneori revânzarea unor partide de mărfuri. Prin căderea lui Mussolini, în iulie 1943, și din cauza derutei în care a intrat armata italiană, încetează orice activitate de import-export, așa că o duce greu doar cu mici tranzacții interne, în diverse orașe, sub bombardamentele aliaților.

Vocația industriașului român, Petrolul și derivatele sale, titrează I.C. Drăgan. Chiar înainte de 1945, după firma individuală „Dacia”, înscrie și alta, numită „Elvetica”, în Elveția, iar la Banca milanezo-elvețiană „Von Willer” fusese ales consilier. În 1956, după reunificarea Italiei, la un congres, în prezența Ministrului Comerțului Exterior, I.C. Drăgan cere și obține ca jumătate din valuta de export să fie cedată statului, iar cealaltă jumătate să fie reținută de firme, ca valută–marfă, spre a finanța alte importuri. A obținut o serie de compensații cu produse petrolifere, importate din Belgia, Olanda, România și Cehoslovacia. Citez: „Un grup de evrei români, stabiliți în Argentina, au afirmat că eram în stare să concep asemenea afaceri pentru că, în mod sigur, făceam parte din tagma lui David. […] Au încercat și ei să realizeze o operație triunghiulară similară, dar fără succes.”

Acumulând capital, încheie alte tranzacții triunghiulare cu produse petrolifere. Are bune relații cu furnizorii, cumpără alte societăți, vinde benzina sub marca Dacia, despre care clientela susține că este superioară calitativ celei distribuite de o altă societate italiană. Obține reprezentare exclusivă și permanentă de la o firmă cehoslovacă.

Creează societățile Butan Gas în Italia, Drechen Propan Gas și Buta-France în Franța, Dragongas și Drago Butano în Spania, Dragon Gaz în Maroc, Dragongas în Africa de Sud, iar apoi Grupul Multinațional Drăgan, cu numeroși distribuitori. Face spectaculoase tranzacții, exportând fire de *rayon* și de *fiocco* produse de Snia Viscoso și trimise în Mexic. Creează o mică bancă la Milano, preluând licența de la evreii unguri Gallia și Weisz, prin care, contra comision, tranzitează mulți emigranți din Europa răsăriteană, ajutându-i să înfiripeze noi afaceri în Occident.

Diversificând mereu activitatea, înființează în Grecia cea mai modernă fabrică de cărămidă, prevăzută cu control electronic. „Din păcate, activitatea fabricii a scăpat de sub control, iar cărămizile s-au dovedit a fi dotate cu picioare, deoarece grecii confundă peste măsură proprietatea socială cu cea individuală.”

„În decursul întregii mele activități în Italia și în alte țări europene, am călătorit cu pașaportul meu românesc. […] În anul de secetă 1946, Legația de la Roma (unde funcționa și Consulatul) a cerut tuturor românilor din diaspora să trimită ajutoare alimentare în Țară. Am răspuns apelului, expediind în România mai multe vagoane cu orez.”

În 1948 cumpără de la AGIP mari cantități de produse petrolifere, pe care le vinde „răzvrătitului Tito”.

Din 1949 nu mai are niciun fel de raport cu Țara.

„Ca industriaș, m-am integrat ușor în mediul italian, fiind acceptat în diverse familii bune”, dar și în cel mai select club din Milano. „Participam la viața socială a Lombardiei și mă interesam de problemele economice și europene la ordinea zilei, luând parte totodată la congrese și simpozioane.”

→

Partea a doua a jurnalului, cea neoficială, destinată atât preoților, cât și enoriașilor, insera, de regulă, materiale cu caracter popularizator și culturalizator. Numeroase articole cu privire la organizarea bisericească, predici, vieți ale sfinților, pilde moral-religioase, povestiri, articole cu caracter apologetic și dogmatic, în cele mai multe cazuri traduse din rusește, formează partea principală a revistei. *Luminătorul* devine izvorul de inspirație al preoților, suport sigur pentru „via comunicare cu poporanii”. Diverse rubrici și compartimente: „Religie”, „Istoria Bisericii”; „Sărbători bisericești. Obiceiuri”, „Predici”, „Învățământ. Educație. Povețe” ș.a. acopereau variate necesități ale clerului și enoriașilor basarabeni. Pe tot parcursul acestor ani grei de stăpânire rusească, revista s-a menținut grație unor preoți, nu atât cărturari, cât mai degrabă temerari, oameni de suflet cu înaltă aplecare spre cultura națională, care au vegheat fidel la „căpătâiul” ei. Puțini preoți basarabeni cunoșteau bine limba română, de aceea editarea unei reviste nu era un lucru ușor pentru redactori, dar bunele cunoștințe de limbă română ale ieromonahului Gurie „salvau” situația: „Ieromonahul Gurie, (...) care ca misionar eparhial se obișnuise a ține conferințe pentru moldoveni în limba moldovenească, avea mai strânsă legătură cu poporul de jos și cunoștea mai bine decât mine limba curată moldovenească, limba de carte”, afirma redactorul *Luminătorului,* preotul Constantin Popovici. Deși revista avea o tematică concretă și un contingent de cititori bine determinat, editorii ei au știut să evite unilateralitatea, făcând din publicația cu priză la fețele bisericești și la cititorul de masă și prima școală de jurnalism pentru clerul din Basarabia. Pe lângă ieromonahul Gurie și Constantin Popovici, la revistă au colaborat părintele-poet Alexei Mateevici, preotul Iulian Friptu, arhimandritul Scriban, iconomii stavrofori Serghie Bejan și Pavel Grosu ș.a. Până la apariția celorlalte publicații clericale, dar și în perioada interbelică, *Luminătorul* a continuat timp îndelungat să fie singura publicație periodică unde mânuitorii condeiului în limba română au putut să facă școală în ale scrisului. Nu trebuie trecut cu vederea faptul că majoritatea colaboratorilor publicațiilor religioase din perioada interbelică erau preoți sau intelectuali cu studii făcute în Rusia, pe care și le-au perfecționat parțial doar prin filiera presei românești, prin contactul cu literatura și cu intelectualii de peste Prut. Doar atât nu era suficient și „deseori limba materialelor publicațiilor periodice respective suferea de inadvertențe verbale crase”. Astfel, completarea acestui spațiu alb cu un studiu despre cea mai longevivă publicație religioasă din spațiul basarabean, revista *Luminătorul,* ar completa tabloul ostenelilor cărturărești ale mitropolitului și ar constitui o contribuție utilă pentru cunoașterea mai detaliată a istoriei naționale.

(Va urma)

La întemeierea Asociației Italiene de Marketing, I.C. Drăgan a fost ales vicepreședinte, alături de Tommaso Prudenza din Salerno. Asociația a început să publice *Cercetări de piață* și a organizat cursuri anuale de marketing și management. Aici au fost invitați și oameni din România, dar invitațiile au fost respinse de Ambasada României, cu „telegrame fulger" trimise chiar în ziua deschiderii cursurilor.

Trec peste alte activități descrise de I.C. Drăgan în acest interviu, cele mai multe desfășurate cu succes, precum și unele soldate cu pierderi, pentru a urmări relatarea desfășurării relațiilor sale cu persoane din România.

Un prim capitol pe această temă îl intitulează *Reîntregirea familiei, pașaport contra butelie,* povestind odiseea obținerii pașaportului pentru mama sa, Cornelia Drăgan. Solicitarea venind la sfârșitul anului 1947 prin Ministerul de Externe al Italiei, acordarea pașaportului a fost, de fapt, condiționată prin intermediul organelor diplomatice de o „consultanță" în materie de gaze lichefiate din petrol, a căror îmbuteliere și distribuție se aflau în faza de organizare în România. I.C. Drăgan, devenit expert pe plan european în acest sector, a acceptat bucuros să-și pună cunoștințele la dispoziția alor săi. Trimite în România, prin curier diplomatic, modelul de butelie de 15 kg, secționată, și recomandă fabricarea ei, ca fiind ambalajul cel mai potrivit din punct de vedere economic, sub raport ambalaj-produs-transport.

În capitolul *Împărțirea Europei în zone de influență* vorbește despre cartea lui Nicolae Baciu, *Yalta și crucificarea României,* pe care a publicat-o la Editura sa „Nagard" din Milano, prezentând și schița lui Churchill. Scrie: „Churchill a contribuit din plin la dezbinarea Europei și la crearea zonelor de influență, sugerându-i lui Stalin până și procentele în care să se exercite controlul URSS-ului asupra statelor din Est".

În capitolul *Mișcarea română* *pentru unitatea Europei,* vorbește despre Mișcarea Europeană – o uniune a diverselor asociații europeniste, cu sediul la Bruxelles, deschisă și țărilor de sub ocupație rusească; pentru acestea s-a alcătuit o comisie condusă de senatorul belgian De la Vallée-Poussin, din comisie făcând parte și I.C. Drăgan.

În 1949 a reunit la Roma o seamă de fruntași ai românilor de peste hotare – între care profesorul V. Desmireanu, director FAO, Jean Antohi, fost consilier economic al legației române, Mircea Eliade, av. Nicolae Baciu, ing. George Morariu, luând astfel naștere „Mișcarea Europeană Română". Tipărește și difuzează un apel adresat românilor, creează o Agenție de Presă și Radio, editează publicația lunară *Bulletin Européen* – primul buletin european sintetic care apare lunar de 40 de ani…

Fundația Europeană Drăgan s-a constituit în 1967 la Roma și în 1968 la Palma de Mallorca. În 1971 a creat un alt buletin, intitulat *Europa și Neamul Românesc,* care apare fără întrerupere și este distribuit în Europa și în afara ei; în România a fost interzis, deoarece cuprindea, în unele apariții, critici severe la adresa guvernului comunist, inclusiv protestul Asociației de la Paris împotriva demolării bisericilor din Țară. Acum este distribuit și în România.

Din 1954, la München, publică revista *Eastern Europe's Tribune,* numită apoi *Eastern Europe's Monitor,* cu director de redacție Grigore Manoilescu, fratele „marelui corporatist, economist și om politic" Mihail Manoilescu.

Următoarele capitole ale povestirii lui Iosif Constantin Drăgan, referitoare la *Conferința de la Messina și Piața Comună, Oscilantele relații ale României cu Vaticanul, Patriarhul Athenagos,* sunt importante pentru cunoașterea unei istorii europene relativ recente. Din ultimul capitol numit aici, citez: „Există doi sfinți români din Evul Mediu: Dacius, martirul de la Durostor, ale cărui moaște se găsesc într-o biserică din Ancona, în Italia, și Ioan Cassian, scriitor faimos din secolul al IV-lea, întemeietor al Mănăstirii Sfântul Victor de la Marsilia."

Titrând *Din străinătate alături de Neam și Țară,* I.C. Drăgan ne povestește că pe Gh. Gheorghiu-Dej l-a sensibilizat trimițându-i tabloul cu figura lui Mihai Viteazul, reproducere după un mare tablou austriac de la Prado, voievodul român întruchipându-l pe Irod; tabloul se află acum în muzeul de la Făgăraș. Mai spune I.C. Drăgan că un merit al lui Gh. Gheorghiu-Dej este că a scos trupele rusești din țară, iar celălalt mare merit este că a ordonat scrierea numelui țării cu â în loc de î.

Interesant pentru relațiile lui I.C. Drăgan cu țara condusă de Nicolae Ceaușescu este capitolul *Uniunea Mondială Interparlamentară.* În 1967, congresul UMIP a avut loc la Palma de Mallorca, unde I.C. Drăgan participa ca publicist, împreună cu Ion Bazgan, pe care-l va prezenta delegației române. Aceasta era condusă de Ion Iliescu, fiind compusă din parlamentarii prof. Tudor Drăganu, prof. Constantin Stătescu – vicepreședinte al Înaltei Curți de Justiție și, în calitate de traducător, fratele juristului Valentin Popescu. I.C. Drăgan va invita la cină delegația română, pe cea italiană și o seamă de prieteni spanioli. Cu delegația română abordează diverse teme privind marxismul și aplicarea sa în România, punând întrebări grele, la care inginerul Ion Iliescu „răspundea cu competență și surâsul pe buze, având darul comunicativității și al simpatiei, precum și o vastă cultură. […] Acesta a fost primul meu contact cu reprezentanții oficiali ai Țării, după o lungă întrerupere a oricăror legături."

Pe Ceaușescu îl va întâlni în septembrie 1970 la Viena, unde avea loc vizita oficială întreprinsă în Austria a conducătorului statului român. Acesta era însoțit de ministrul de Externe, Corneliu Mănescu, ministrul Comerțului, Cornel Burtică, viceprim-ministrul George Oprea. Iosif Constantin Drăgan este invitat de C. Burtică în apartamentul său, înmânându-i invitația la recepția oficială dată de președintele României în cinstea președintelui Austriei. I.C. Drăgan transcrie o afirmație a lui C. Burtică: „Domnule Drăgan, eu de marxism și comunism nu vreau să știu nimic! Ceea ce știu este să servesc cât mai bine interesele țării mele." Seara, toți participanții la recepție i-au fost prezentați lui Ceaușescu. Urmează dialogul:

N.C. – Am auzit multe despre dumneavoastră.

I.C.D. – Sper că ați auzit lucruri bune.

N.C. – Desigur.

Apărând Elena Ceaușescu,

N.C. – Hai, Lenuțo, că vreau să stau de vorbă cu domnul Drăgan, ca de la om la om!

Într-o sală alăturată, în prezența celor trei miniștri și a altor membri ai delegației, I.C. Drăgan a deschis discuția despre Consiliul Europei, subliniind importanța participării României la lucrările acestuia, fie și ca simpli observatori, precum Iugoslavia. Președintele spune că va reflecta. Drăgan atrage atenția și asupra Pieței Comune, ca o realitate efectivă.

Întrevederea s-a încheiat cu invitația de a veni la București. Între 1 și 4 iulie 1971, a avut loc la Timișoara un congres de marketing, la care a participat și Iosif Constantin Drăgan, venit în Țară după 31 de ani și jumătate.

„Începe o nouă perioadă a raporturilor mele cu România", încheie Iosif Constantin Drăgan.

Semn(al) de carte

Ion Andreiță, *Amprenta unui gând,* Editura UZP, București, 2018

Scrisul, s-a spus, i-a fost hărăzit omului ca să se apere de multe: de dureri, de urât, de suferințe, dar mai ales de uitare. Mai ales, de uitare. Transcriind aceste pagini, pentru a le da chipul și viața „unui nume adunat pe-o carte", m-am gândit cu emoție dacă nu cumva oamenii aceștia despre care am scris eu cândva își vor fi uitat ei înșiși propriile fapte, propriile gânduri, propriile întâmplări. Și le-am transcris atunci mai febril, mai pătimaș, tocmai pentru a-i feri și pe ei, ca și pe mine, de pâcla uitării. Pentru că, dacă ziaristul este cu adevărat un istoric al clipei, el nu trebuie să uite niciodată că această clipă, această istorie, aparține tot oamenilor, cărora el, cel dintâi, trebuie să le-o întoarcă întru totul.

Aceste pagini, neordonate rigid, se vor, așadar, mărturisiri sincere, așa cum le-am înțeles eu într-o secundă sau alta a istoriei. (Autorul, pe coperta a patra)

Constantin Arcu, *Prin lumea largă. Însemnare a călătoriei mele în America de Sud,* Editura Limes, Cluj-Napoca, 2018

Un împătimit al *departeului,* ispitit de zariștea noilor orizonturi ce așteaptă a fi nu doar atinse, dar și străbătute temeinic, dacă nu chiar răscolite cu febrilitatea căutătorului, nu de aur, ca atâția alții înaintea sa, ci de vechi și venerabile straturi de cultură și civilizație, se vădește a fi Constantin Arcu în cartea sa. (…)

Ca un membru ales al comunității restrânse a călătorilor de profesie, C. Arcu este un seducător sedus; lângă sublimele versuri kavafiene dedicate călătoriei ca aventură lăuntrică, reproduse la finele minunatei sale cărți, sunt sigur că el va pune și versetul lui Milarepa care glăsuiește așa: *Să fii neobosit în iubirea de călătorie e bucurie…* (Mircea Petean, pe coperta a patra)

Florentin Popescu, *Gânduri de scriitor. Autoportret în interviuri,* Rawex Coms, București, 2018, ediția a II-a, revizuită, completată cu texte și ilustrații noi, cu bibliografia adusă la zi

Apariția de față se justifică, între altele, și prin aceea că oricât de penetrant ar fi un reporter în viața unui interlocutor, întotdeauna mai rămâne câte ceva de investigat: informații care au scăpat, firide de biografie omise etc.

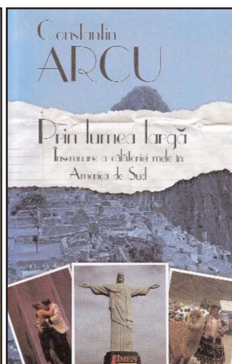
Așadar, interviurilor din ediția I le-am mai adăugat încă opt, oferind acum o imagine mai bogată și mai complexă a celui care a răspuns întrebărilor – un împătimit truditor pe câmpul literelor și al publicisticii, crezul său de o viață fiind acela că trebuie să lăsăm ceva în urma noastră, după harul cu care ne-a dăruit Dumnezeu pe fiecare dintre noi, har care trebuie neîncetat fructificat. (…)

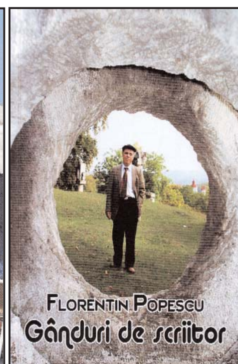
Pentru conturarea cât mai exactă a autoportretului supus acum și aici atenției cititorilor, adaosurile biobibliografice s-au impus de la sine. (Florentin Popescu, în Câteva precizări la ediția de față)

George Baciu, Nicolae (Cucu) Ureche, *Catrene URECHEate (cu dulceață feminină),* Editura Bibliostar, Râmnicu Vâlcea, 2018

Catrene (madrigaluri și, cel mai adesea, epigrame) de George Baciu, grafică (cel mai adesea caricaturi) de Cucu Ureche. La final, un portret, „George Baciu, dincolo de tăcere", de Marin Ioniță, și o prezentare a lui Cucu Ureche, „Portret în grafica gândului", „realizat cu informații apărute în ziarele *Adevărul* (12 ian. 2011) și *Argeș Expres* (15 aprilie 2016)". Un catren de pe ultima copertă: *Femeia e suspin de Ană/ Ridicată mănăstire,/ La vecernii de prihană,/ La utrenii de iubire!*

Istoria de lângă noi

Galeria marilor matematicieni de la Liceul Mănăstirea Dealu

Olimpia POPESCU

În anul 1995, Colegiul Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza şi-a propus să sărbătorească 41 de ani de la înfiinţarea sa în 1954, după ce în 1948 se desfiinţaseră toate liceele militare din ţară (precum cele din Craiova, Predeal, Tg. Mureş, Iaşi, Timişoara). În cinstea acestui eveniment, se ridicase un monument în curtea liceului, pe care se inscripţionase perioada 1954-1995. Din fericire, la întâlnire participau, pe lângă conducerea Ministerului Apărării şi oficialităţi judeţene, şi un grup de foşti elevi ai Liceului de la Mănăstirea Dealu, vreo 8-9. Deşi toţi aveau în jur de 80 de ani (astăzi cu siguranţă nu mai trăieşte niciunul), uimeau prin ţinuta lor, toţi fiind înalţi, drepţi şi zvelţi că n-ai fi crezut că au fost elevi cu multe zeci de ani înainte, iar unii luptaseră şi în Al Doilea Război Mondial. Acel grup de venerabili vârstnici, înarmaţi cu documente, imnul liceului şi poezii, şi-au revendicat Liceul din Breaza ca fiind liceul lor de la Mănăstirea Dealu, care ajunsese aici după un scurt popas, în anii 1940-1949, la Predeal şi Roman. Ca urmare a acestui demers, inscripţia de pe monumentul din curtea liceului s-a modificat, din 1954-1995 în 1912-1995, 1912 fiind anul înfiinţării Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu.

Citind diferite monografii ale liceului, am reţinut că matematica, începând chiar de la înfiinţarea Liceului Mănăstirea Dealu, a fost predată de profesori renumiţi, iar când i-am pus alături pe cei pe care i-am cunoscut personal (doar pe Valeriu Alaci şi pe Nicolae Georgescu-Roegen nu i-am cunoscut), a rezultat o galerie de academicieni şi profesori universitari, toţi aparţinând elitei matematice româneşti şi internaţionale.

Voi începe cu prezentarea profesorului meu de la Facultatea de Matematică din Bucureşti, din perioada 1953-1958, academicianul Octav Onicescu (1892-1983). La absolvirea facultăţii de matematică a Universităţii Bucureşti, în 1914, viitorul academician şi mare matematician a fost încadrat ca profesor la Liceul Mănăstirea Dealu, unde a funcţionat, cu excepţia anilor 1916-1918 când a fost pe front (la cererea sa), până în 1919. În 1919, pleacă la studii doctorale la Roma, iar în 1920 îşi susţine, cu rezultate strălucite, teza de doctorat, devenind primul român doctor în matematici la Roma, la celebrul matematician Levi-Civita. În 1920, pleacă la Paris, unde se specializează în teoria probabilităţilor şi statistică matematică la vestita universitate Sorbona. Ca profesor universitar, era una dintre cele mai luminoase figuri din facultatea de matematică. Întors în ţară, înfiinţează Scoala de Statistică şi Actuariat, publică pe plan internaţional lucrări de teoria probabilităţilor, astfel că în 1933 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 1937 este citat de *Marea Enciclopedie Franceză,* ca şi de cea Italiană. Toţi marii specialişti în teoria probabilităţilor îl citează în lucrările lor. A fost membru activ şi apoi membru de onoare al Institutului Internaţional de Statistică de la Haga, iar în 1965 este ales membru titular al Academiei Române. A fost preşedinte al „Asigurărilor Sociale”, al „Casei Generale de Pensii”, ca şi al „Casei de Pensii Private”. Peste tot a întronat spiritul dreptăţii şi al corectitudinii. Numai prestigiul său internaţional explică faptul că, deşi deţinuse importante funcţii în stat înainte de 23 august 1944, nu a fost arestat, dar Securitatea tot i-a întocmit 207 documente de urmărire pe parcursul întregii sale vieţi, documente strânse într-un volum editat de Muzeul Literaturii Române.

Academicianului Octav Onicescu i-a urmat un alt mare matematician, Valeriu Alaci (1884-1955). În cursul de istoria matematicii, care se predă la facultăţile de matematică, Valeriu Alaci este prezentat ca un mare savant, „stâlp” al *Gazetei Matematice*, cel pe adresa căruia, de acasă, toţi colaboratorii din ţară ai *Gazetei Matematice* îşi trimiteau corespondenţa, cel care redacta singur câte un număr al acesteia. Ca profesor universitar la Timişoara, a înfiinţat Facultatea de Electrotehnică, a dotat-o corespunzător şi al cărui decan a fost. Pentru contribuţia sa la întemeierea învăţământului universitar din Timişoara, o stradă din acest oraş îi poartă numele. A scris primul curs litografiat de calcul diferenţial şi integral.

În 1927, la Liceul Mănăstirea Dealu a venit ca profesor de matematică un alt viitor academician, Dumitru V. Ionescu (1901-1985), cunoscut în lumea matematicienilor ca De-Ve. Venea de la Universitatea Sorbona, din Paris, unde fusese bursier şi unde îşi obţinuse doctoratul în matematici. A publicat peste 140 de comunicări ştiinţifice. Ca profesor universitar la Facultatea de Matematică din Cluj, a fost deosebit de apreciat în lumea ştiinţifică, atât în ţară, cât şi în străinătate. A susţinut numeroase conferinţe la universităţile din Budapesta, Varşovia, Praga, Berlin s.a. În anii 1940-1945, în timpul războiului, când Facultatea de Matematică din Cluj a fost refugiată la Timişoara, ca decan al acesteia a administrat aşa de bine zestrea ei că a plecat cu câteva vagoane şi s-a întors cu o sută de vagoane. A fost şef de secţie la Institutul de Calcul Numeric din Cluj-Napoca. Ca profesor universitar era deosebit de meticulos, ordonat, nimic nu da nedemonstrat. L-am cunoscut personal la mai multe conferinţe ale Societăţii de Stiinţe Matematice, iar în 1975, cu prilejul Conferinţei Naţionale a Societăţii, când a fost ales în Consiliul de Conducere al acesteia, mi-a depănat cu multă nostalgie amintirile sale de la Liceul Mănăstirea Dealu. Avea atunci 75 de ani. Ca membru al Academiei Române, a activat şi administrat Filiala din Cluj a acesteia, a îndrumat cercetătorii din acest centru universitar.

Un alt academician, poate cel mai cunoscut pe mapamond şi care a fost elev şi apoi a predat la Liceul Mănăstirea Dealu, a fost Nicolae Georgescu-Roegen (1906-1994; Roegen se citeşte invers NeGeor). Ajunge la Liceul Mănăstirea Dealul (pentru o scurtă perioadă de timp), după ce în anii 1927-1932 urmase studii universitare şi doctorale la Paris, iar în 1932 obţinuse diploma de doctor în statistică şi probabilităţi, la Sorbona. Mai urmase, în perioada 1932-1934, studii postdoctorale la Harvard. După ce predă la liceele din Costeşti şi Mănăstirea Dealu, este încadrat la Institutul Central de Statistică, iar apoi trece în Ministerul Economiei, ca director al direcţiei import-export, unde lucrează, inclusiv în perioada războiului, până în 1948. În 1948 pleacă în S.U.A., unde predă la Universitatea din Nashville, publicând lucrări de bioeconomie, statistică şi probabilităţi. Lucrarea care l-a consacrat şi pentru care a fost propus la Premiul Nobel a fost *Entropia în procesele economice.* Am aflat că a predat la Liceul de la Mănăstirea Dealu dintr-un interviu în care spune că regretă că descoperirile sale nu le-a putut dedica ţării sale. În 2006, în cinstea centenarului nasterii sale, Institutul de Prognoză Economică a organizat o sesiune omagială de comunicări ştiinţifice. A fost membru de onoare a numeroase academii, iar Academia Română l-a primit ca membru de onoare, în anul 2000. Ca elev al Liceului Mănăstirea Dealu, a fost rezolvitor de probleme şi autorul unor valoroase articole din *Gazeta Matematică.* Deoarece era coleg de generaţie cu Grigore C. Moisil, alături de el, era permanent premiant la olimpiadele de matematică. Ultima sa dorinţă a fost ca urna cu cenuşa sa să fie adusă din S.U.A. în România. Ea se află la Cimitirul Bellu, alături de cele ale academicienilor români.

La absolvirea facultăţii de matematică din Bucureşti, în 1933, un alt viitor matematician, Cezar Coşniţă (1910-1962), se angajează ca profesor la Liceul Mănăstirea Dealu, unde lucrează până în 1937. De aici, se transferă la Liceul „Unirea” din Focşani, iar apoi este conferenţiar universitar la Universitatea Tehnică şi la Institutul de Construcţii din Bucureşti. În 1947 îşi susţine doctoratul în matematici, cu o teză de geometrie, deosebit de apreciată, tradusă şi publicată în Franţa. A scris 11 culegeri de probleme, în special de geometrie, mult utilizate de profesorii şi elevii din licee, ceea ce l-a făcut foarte cunoscut în lumea învăţământului matematic românesc. În anii şcolari 1933-1936, toate premiile Concursului *Gazetei Matematice* au fost câştigate de elevii Liceului Mănăstirea Dealu. Prin 1960, profesorul Cezar Coşniţă era cel care ne consilia corectarea lucrărilor la olimpiada de matematică pe ţară (aşa l-am cunoscut) şi însoţea lotul naţional al României la olimpiadele internaţionale.

Prin 1963-1964, consfătuirile cadrelor didactice, care pe atunci durau două zile, asigurându-se masa şi cazarea gratis, s-au ţinut la Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza. Seara, pe frumosul platou central a fost o „chermeză”, la care profesoarele şi învăţătoarele şi-au etalat toaletele lor sclipitoare. Atunci l-am cunoscut pe profesorul Cezar Ivănescu (1914-1994), care preda la Liceul „Ienăchiţă Văcărescu” din Târgovişte şi era preşedintele Filialei Dâmboviţa a Societăţii de Stiinţe Matematice. Absolvise Facultatea de Matematică din Iaşi, unde l-a avut ca profesor pe Grigore C. Moisil. La absolvire, în 1937, s-a angajat ca profesor de matematică la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu. Încă din studenţie publică articole şi probleme în *Gazeta Matematică,* iar în 1935, pentru o lucrare de geometrie, obţine premiul special al Societăţii de Ştiinţe Matematice din România. În Facultatea de Matematică din Bucureşti, dar şi în oraşele Câmpina, Moreni şi Târgovişte, erau mulţi renumiţi profesori de matematică, foşti elevi ai profesorului Cezar Ivănescu. În 1940, când Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu s-a mutat la Predeal, profesorul Cezar Ivănescu a rămas la Târgoviste, cu nostalgia şi mândria că a contribuit la pregătirea celor care, în parte, au căzut pe câmpul de onoare în cel de Al Doilea Război Mondial.

După revenirea la Breaza, în 1954, a Colegiului Militar „D. Cantemir”, unde funcţionează şi astăzi, în splendida sa bază materială şi minunata ambianţă de studiu, trei ani la rând s-au angajat trei profesori din elita matematicii româneşti. În 1954, vine aici Hadărcă Iacob, absolvent al Facultăţii de Matematică din Bucureşti, cunoscut ca unul dintre cei mai mari geometri ai României. Prin 1960, în amfiteatrele facultăţii de matematică prelegerile sale de geometrie captau atenţia tuturor cercetătorilor, iar figurile geometrice desenate cu mâna liberă evidenţiau proprietăţi miraculoase ale mulţimilor de puncte. Autor al unor comunicări ştiinţifice şi culegeri de probleme, a predat neîntrerupt 39 de ani matematica.

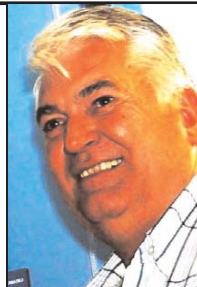
În 1955, unul dintre absolvenţii de frunte ai Facultăţii de Matematică din Bucureşti, Băghină Vasile (1931-2016), este repartizat la Liceul Militar din Breaza. Urmase cursurile Liceului Militar din Craiova, cucerise ca elev premiul I pe ţară la Olimpiada Naţională de Matematică şi publicase, de asemenea, probleme în *Gazeta Matematică.* Nu numai că avea cunoştinţe temeinice, dar era un exemplu de ţinută, de ordine şi corectitudine pentru elevi. Pedant, elegant, cu un scris foarte frumos, cu o metodică judicios aleasă, se vedea că urmase un liceu militar. De la absolvirea facultăţii şi până la pensionare, 37 de ani, a predat numai la Colegiul Militar „D. Cantemir”. A fost declarat Cetăţean de Onoare al oraşului Breaza.

În 1956, la Colegiul Militar din Breaza este încadrat ca profesor de matematică Boris Capşa (1920-1984), cel care, după trei ani, spre regretul elevilor, se transferă la celebrul Liceu „Iulia Hasdeu” şi la Institutul de Aviaţie „Aurel Vlaicu” din Buzău. A fost un reper ştiinţific pentru dascălii de matematică din judeţul Buzău.

La absolvirea facultăţii, am fost repartizată la Liceul Militar din Breaza. Răspunderea şi grija mi-au fost pe măsura galeriei de somităţi care ocupaseră „acelaşi scaun”, chiar dacă eram înconjurată cu grijă de Hadărcă Iacob, ca director, şi de Băghină Vasile, ca şef de catedră. De altfel, pentru oricine vrea să continue o activitate matematică la acest liceu, cele de mai sus obligă.

Mihai Eminescu sau noua ipostază a Geniului

Florian COPCEA

Ediția a II-a (revăzută și adăugită) a *Dicționarului enciclopedic Mihai Eminescu* (Editura Gunivas, Chișinău, 2018) demonstrează interesul deosebit al savantului Mihai Cimpoi față, mai ales, de identificarea unor noi căi de pătrundere în universul eminescian. Demersurile eseistice, impresionante, ale exegetului, scot în evidență, printre altele, concepția sa unitară și, în același timp, ontologică asupra uneia dintre cele mai complexe și valoroase personalități ale culturii românești: Mihai Eminescu.

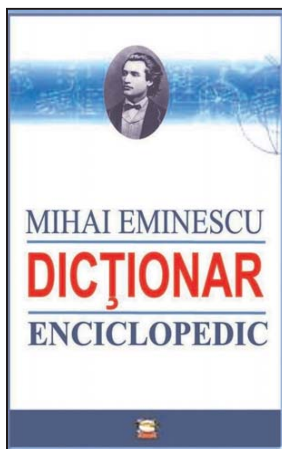
În opoziție cu denigratorii marelui poet, dar fără a-și propune să polemizeze cu cei care încă mai consideră că „luceafărul poeziei românești" a încetat să exercite vreo fascinație pentru viitorimea românească, și nu numai, Mihai Cimpoi ne propune „o reevaluare a *personalității* lui Eminescu în contextul relativizării nietzcheene a valorilor, al conceperii identității/alterității versus procesele integraționiste care au loc astăzi în lume, al *devenirii antropologice* a culturii și al confruntării/concilierii științelor umane cu filosofiile existenței" (p. 11). Evident, revizuirea științifică a atitudinilor antieminesciene, ale adversarilor culturii naționale, în general, ajunsă prin Eminescu să marcheze esențial întreaga civilizație, nu este acceptată, fapt care impune o luare de poziție fermă din partea celor care mai cred în „limba cumpenei Universului".

Lucrarea în discuție, fundamentală pentru istoria literaturii române, unică și, în același timp, monumentală, vine să (re)întemeieze mitul Eminescu, să reînnoiască, paradigmatic, eminescianismul, în măsură să ne dea o dimensiune hermeneutică a unei opere care va supraviețui tuturor curentelor și fenomenelor ostile europenității și universalității „ultimului mare romantic" al poporului român.

Arhitectura lucrării trădează, neîndoielnic, faptul că Mihai Cimpoi este înzestrat cu un inegalabil har de a consolida, în accepție lovinescian-călinesciană, efigia „omului deplin al culturii românești" (Constantin Noica), căruia îi datorăm sincronizarea acesteia din urmă cu ceea ce se întâmplă în lumea civilizată, o parte a ei tot mai interesată de a-și promova propriile valori în detrimentul celor aparținând altor nații, altor culturi. Eugen Simion este cât se poate de explicit în *cuvântul-înainte* al lucrării: „Este analizată opera în toată alcătuirea ei și modul în care a fost receptată de-a lungul timpului…" Tot marele critic apreciază: „O lucrare, dar, vastă, primejdios de vastă, îndrăzneață, o lucrare necesară. Ea apare în cultura română într-un moment în care Eminescu este disputat, zgomotos și inutil, de detractorii de serviciu și zelatorii de serviciu, deopotrivă de înverșunați și aberanți…"

Fără îndoială, manifestările antieminesciene, potrivnice culturii românești, trebuiau interpretate astfel încât să avem în literatura română imaginea exactă, spațială, dacă vreți, a lui Eminescu. Reputatul critic Mihai Cimpoi, utilizând metodele și instrumentele moderne de cercetare, pe care deja le-a definit în *prima ediție,* apărută în 2013, a *Dicționarului enciclopedic Mihai Eminescu,* se remarcă a fi un solid promotor al unei noi viziuni despre opera *in integrum* a „poetului nostru național" (G. Călinescu), dar și despre mecanismele care au fundamentat-o. Mihai Cimpoi a reluat, bineînțeles, cheia cu care a deschis miturile eminesciene Eugen Simion, descifrându-i enigmele care au gravitat în jurul fiecărui text liric, publicistic, filosofic sau de alt gen. De remarcat continuitatea procesului de „disecare" și așezare pe un alt nivel piramidal, a operelor eminesciene, anunțat în ediția I, aceasta reprezentând, cu siguranță, cea mai temerară inițiativă de a conferi viabilitate imaginii poetice a lui Eminescu, peste care se suprapun matricial cele ale filosofului-gânditor, ale ziaristului etc. În context, putem susține asertiunea lui Mihai Cimpoi că „Eminescu și-a reprezentat cultura universală ca un Întreg, în sensul *Weltliteratur,* despre care vorbea Goethe secretarului său Eckermann", și că reflecțiile sale asupra culturii „denotă concepția sa organicistă, ea fiind văzută ca o organizare pe un sistem complex de cercuri concentrice care formează un Mare Cerc", culturile având „ca punte de comunicare un fond general uman și *simpatii* de natură intelectuală, etnică, lingvistică". Și Mihai Cimpoi își focalizează discursul critic pe nenumăratele ipostaze sub care este fixat Eminescu în istoriografie, „iradiind" culturnicilor învrăjbitei noastre culturi.

Noua ediție a *Dicționarului enciclopedic Mihai Eminescu* cuprinde „noile realizări ale eminescologilor, aparițiile bibliografice (ediții, monografii, studii, traduceri), ținând cont de imperativele impuse de schimbările de paradigmă, de procesele integraționiste și de discuțiile care se duc în jurul valorilor, culturii, studiului interdisciplinar, modelelor, limbajului, raporturilor Eu/Celălalt, dialogismului, pluriperspectivismului, ființei și ființării". Cele aproximativ 300 de pagini în plus față de prima ediție aduc în prim-plan bibliografia eminesciană de la începuturi până în zilele noastre și, ceea ce este mult mai important, ne prezintă glosarele necesare descifrării/explicării a mii de cuvinte și termeni utilizați de Mihai Eminescu.

Glosarul I, având drept bază *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu* (București, 1968) al lui Tudor Vianu, ne dă posibilitatea, cum sugerează Mihai Cimpoi, să pătrundem *„în lumea eminesciană* ce poartă marca ontologică a romantismului, fiind esențialmente o *lume ce vorbea în basme și gândea în poezii".* Dacă înaintașul său se limita la un lexic extras din textul a 60 de poezii (din *ediția princeps* T. Maiorescu), Mihai Cimpoi lărgește aria de cercetare și valorifică un fond de „cuvinte puțin cunoscute și necunoscute, arhaisme, regionalism și poetisme" din întreaga operă lirică a lui Eminescu, adică din 500 de poezii. Necesitatea *Glosarului* este capitală pentru a face să înțelegem vastitatea, diversitatea și expresivitatea limbajului poetic eminescian.

Glosarul II, avându-și originea într-un studiu din 2018 al lui Eugen Simion, ne prezintă unități lexicale descoperite în proza poetului. Noutatea constă în faptul că „tezaurul" de cuvinte a fost alcătuit pe baza tuturor prozelor eminesciene.

Glosarul III, reprodus după volumul *Mihai Eminescu. Literatura populară* al lui D. Murărașu, vine să certifice venerația lui Eminescu pentru filonul străvechi al limbii române și contribuția acestui filon la formarea personalității sale. George Călinescu împărtășea părerea că poetul nu aduna „pentru arsenalul poetic și pentru documentarea sa teoretică decât material autentic, prin care să poată pătrunde în adâncul psihologiei populare, să deprindă datele sistemului poeticii folclorului, să-și îmbogățească limba cu elemente din toate graiurile românești".

Glosarul IV se constituie într-o adevărată revelație. Mihai Cimpoi dă semnificația unor termeni, unii dintre ei inediți în publicistica vremii, adică de nimeni utilizați până la Eminescu. Reiese de aici faptul indiscutabil că acesta avea un adevărat cult pentru primenirea și standardizarea limbii române literare, fără însă a renunța măcar o clipă la *„limba veche și-nțeleaptă a cronicelor bătrâne".* Parcurgând paginile acestui *glosar* ai în față cu adevărat dimensiunea preocupării lui de a înnobila limba maternă, de a o îmbrăca în alte haine, aceasta fiind, la urma urmei, „emblema unității unui neam" (W. von Humboldt). Iată cum gândea Eminescu îngemănarea dintre *limba poporului* și *limba cultă:* „Paralel cu dezvoltarea spirituală a unui popor sporesc și mijloacele de comunicare ale limbii, cuvintele și combinațiile între ele, altfel spus: limba se îmbogățește. Aceasta este mai întâi un produs pur natural pe care oamenii îl folosesc așa cum răsare nemijlocit din spirit, fără să mai reflecteze asupra acestui lucru și fără ca arta să aibă vreo influență asupra formării ei. Dar această situație se schimbă curând. Pe măsură ce sporește cultura generală a poporului, se divide munca și în această privință: numai o parte a poporului se ocupă exclusiv de cultură și o promovează, rapid; cealaltă parte rămâne în urmă. Partea cultă și cea necultă a poporului încep curând să se deosebească prin semnele exterioare ale gândirii, așa cum se deosebesc prin tezaurul însuși de idei. După ce limba cultă s-a desprins însă de trunchiul comun, își urmează propriul drum; prelucrată de artă, știință, de formele mai rafinate ale relațiilor umane în sferele mai înalte ale societății, ea se îndepărtează din ce în ce mai mult de limba populară și capătă un caracter deosebit de-al acesteia, cu toate că a ieșit din sânul ei. Acesta este și raportul firesc al limbii române literare față de cea populară" (*Opere,* XIII, p. 566).

Glosar V, cuprinzând termeni rari întâlniți în textele din volumul *Fragmentarium* (editat de Magdalena Vatamaniuc, București, 1982), ne oferă prilejul de a cunoaște atât universalitatea gândirii eminesciene, cât și modul în care adopta/adapta forme și înțelesuri ale unor cuvinte, majoritatea dintre acestea existente și azi în vocabularul limbii române.

Glosarul VI preia fondul de cuvinte utilizat de Mihai Eminescu în dramaturgie. Aici sunt incluși termeni din texte originale, traduse, aferente, din poeme dramatice și fragmente. Spune Mihai Cimpoi: „Dramaturgia lui Eminescu se cade considerată ca făcând parte din unitatea organică a operei sale. Un argument în susținerea acestei aserțiuni ni-l oferă limbajul, caracterizat prin mărcile stilistice pe care le depistăm și în poezie, proză și publicistică și care-i asigură acel timbru de unicitate de care vorbea Tudor Vianu în 1968. Regăsim, ca atare, mai multe registre ale vorbirii scenice, specific graiului cotidian, expresia verde, crudă, virulent satirică proprie comediei ateniene, rostirea retorică monologică, platonizantă sau shakespereană, stilul intelectual cerut de drama de idei sau tragedia psihologică" (p. 600).

Dicționarul enciclopedic Mihai Eminescu al academicianului Mihai Cimpoi este, așadar, o lucrare monumentală care ni-l înfățișează pe poetul nostru național în toată plenitudinea sa valorică, raportându-l permanent la marile spirite ale lumii. De subliniat modestia cunoscutului eminescolog când ne avertizează că „este greu să cuprinzi Totul în cazul personalității și operei lui Eminescu" și recunoaște că a căutat, totuși, să recupereze „golurile inerente de interpretare [...] din perspectiva postmodernității, cel puțin prin trimiteri la abordări eminescologice vechi și noi și la cele mai recente postulări teoretice din domeniul filosofiei culturii, al hermeneuticii, al po(i)eticii, al fenomenologiei, al epistemologiei". Mihai Cimpoi este de părere că Eminescu are o valoare națională și totodată universală, răsturnând astfel teza lui Lucian Boia, care susține în *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit* (Ed. Humanitas, 2015) că ,,Eminescu, în lume, rămâne un necunoscut". Cu o astfel de interpretare, el se alătură lui George Călinescu care decidea: „Toate materialele și uneltele lui Eminescu n-ar da nimic în mâinile altuia, fiindcă izvorul tainic al efluviilor eminesciene e ascuns undeva departe, în pădurea subconștiinței lui. Acest aer ascuns al liricei sale trebuie găsit și gustat, descris și mărit, fără alte senzații decât acelea născute din repetarea lui, pentru ca spiritul nostru să-i simtă densitatea și să poată pluti în el."

Cărți și autori

Urmuz înainte de toate

Acad. Mihai CIMPOI

Binecunoscutul epigramist George Corbu vine să ne convingă, amintindu-ne – cu gravitate, pe bune și nu în glumă, pe rele – că Urmuz, cel cu *Pâlnia și Stamate*, este înainte de toate (iată că începem și cu o rimă involuntară care poate, însă, să lezeze amorul propriu al celor ce cred că numai de la ei începe totul!) în ale comicului, adică înainte de toți cei încredințați principiului enunțat de Jean de Santeul *ridendo câștigat mores* (râzând îndreptăm moravurile) și popularului nostru râsu'–plânsu'.

Prin urmare, parafrazând a doua oară după verlainianul „De la musique avant toute chose", putem spune: *Urmuz înainte de toți...*

Autorul bucății ciudate *Pâlnia și Stamate* este un pater și un pattern (noțiune la modă azi) și George Corbu ne pune sub zodia augustă a întemeietorului. A întemeietorului Absurdului, bineînțeles!

Dacă azi vorbim frecvent despre o *caragializare* a noastră, a societății și vremii noastre, de ce să nu putem vorbi – ne întrebăm – de tot atât de justificata *urmuzizare* a spiritului românesc, devenită, din păcate, epidemică sau chiar endemică.

Prezentul volum își propune astfel să facă un gest justițiar: să ne întoarcă sub razele oglinzilor retrovizoare ale ceasului de față la originile unui fenomen: absurdul.

E cazul să ne amintim de analiza pe care i-o face lui Urmuz G. Călinescu în *Curs de poezie:*

„El face, deci, niște calambururi de esență sofistică, dând unui cuvânt două conținuturi deosebite (...). Urmuz cade singur într-o convenție, de altfel voită, de a se menține în absurd, și unde e convenție, nu e loc pentru creațiune." (G. Călinescu, *Opere*, 15, București, Ed. Minerva, pp. 32, 34)

Urmuz, confidentul epigramistului, e spiritul tutelar și modelator, coborât însă familiar la rangul de *bade:* „Din apoftegma zilei cumsecade,/ Din toiul nopții-ajunsă sfetnic rău,/ Veni-ntâmplarea de a-i spune bade/ Lui Demetrescu cratimă Buzău".

Un alt merit al lui George Corbu este acela de a-și propune să surprindă absurdul în stare pură, așa cum apare în viața noastră de toate zilele – politică, socială, culturală. Ca un adevărat fenomenolog al acesteia, el pune în paranteză, merge spre esență, luminându-i aspectele absurde. Iată cum arată istoria, din această perspectivă: „Istoria-i o mare sfadă/ Precum, la rugby, o grămadă./ Și trece luna, trece anul,/ Din lene s-a-ntrupat elanul". „Terifiantul adevăr/ Stă spânzurat de-un fir de păr!", se constată cu tristețe într-un distih, după cum cu aceeași amărăciune se vorbește despre dialogul nostru cu Parisul și Bruxellesul, pe urmele distinșilor filosofi vechi: „Ce-au avut de zis au scris/ Platon și Aristotel –/ Foaie verde de Paris,/ Dar mai tare e Bruxelles."

Absurdul vine printr-o consemnare degajată, din fuga condeiului, *currente calami:* „Șobolanii simt prin ere/ Unde-i svaițerul-putere"; „Eunucii dau (martirii!)/ Sexualitate firii"; „Lirică și diafană/ E azi doar Fata Morgană"; „Cum se scade – zi să-i zic! –/ O nimica din nimic?!"; „Statuia marilor secvențe/ E construită pe absențe..."

Astfel de secvențe epigramatice aduc dovada deplinei reverențe a umoristului de azi față de *badea Urmuz* de ieri și a coborârii absurdului din literatură în viață...

(Prefața cărții George Corbu, *Corbigrame. Urmuzeu poetic. Epigrame în manieră absurdă,* Ed. Paideia, București, 2013. Despre această carte s-a mai scris în revistă, în octombrie 2013: Paula Romanescu, *Urmuzeu epigramatic.*)

Solemnitatea cuvintelor poetice

Ion C. ȘTEFAN

„Lumina mă știe pe de rost./ Vreau să respir/ toate diminețile-n care/ cresc aripile puilor de om,/ chiar dacă uneori/ mă sprijin de umbre/ și mă ascund sub gânduri.." Acesta este mesajul celui de al 10 volum de versuri al talentatei poete Vilia Banța, *Joia risipirii noastre,* tipărit (2018) în Colecția Lirica, a prestigioasei Edituri Bibliotheca, din Târgoviște. Într-adevăr, un zbor pe de-a-ntregul înalt, alunecând pe retina privirilor sufletului nostru. O admirăm pe autoare și-o absorbim ca pe-o mireasmă de liliac, încântați de frumusețea versurilor sale, rostindu-le uneori ca la un ceremonial: „Mă gândeam să-mi strâng/ zilele într-o carte./ Filele? Albe./ Și-n fiecare colț de pagină/ câte-o zi,/ câte-o fărâmă de viață."

Vilia Banța este favorita celor mai bune cenacluri literare bucureștene și târgoviștene și încă nu ne dăm seama pentru ce o admirăm mai mult: pentru frumusețea și feminitatea ei grațioasă, ori pentru solemnitatea cuvintelor sale de mărturisire: „Inima-mi bate în alt anotimp,/ de parcă urc un munte de sare/ și cerul îmi pâlpâie-n ploaie./ În lacrima lui furișată m-ascund/ până-n zori. Doamne, câtă lumină mai am?"

Trăirea sa poetică se scaldă într-o baie strălucitoare – înconjurată de nuferi – fiindcă numai într-un astfel de cadru se poate exprima. Această stare de responsabilitate îi eliberează mărturisirile cele mai sincere: „Mi-e dor de tine și mi-e dor de mine/ când se destramă iarna-n sărbători/ și strânge frigul orele-ruine/ în dor nebun de cetini și ninsori." Astfel alunecăm pe ramurile unui unghi de înălțare, într-o geometrică înfrățire cu natura: „Rămânem ori nu cu ceva/ când noaptea încă așteaptă la pândă./ Copacul acesta va muri în picioare?/ Inima lui bate în inima mea/ și sevele-i vor curge prin venele mele,/ iar noaptea-i arsă de vie/ în urlete de lup/ la marginea pădurii." Sau poate că, mai presus de acestea, se află cartea cuvintelor de sărbătoare, unde „Noi scriem poezie. Nu e rău./ S-a tot scris poezie/ și tot de dorul ei/ s-a-mbolnăvit cetatea."

Suntem abia în *Joia risipirii noastre,* când poeta ar vrea să schimbe izvorul timpului, oprindu-i înaintarea spre bătrânețe: „Doamne, schimbă-mi anotimpul/ în altă răbdare/ îți spun că-i târziu și că/ răbdarea mea se coace greu/ și zilele mi se topesc pe pleoape/ înainte de-a le rostui/ cum se cuvine." Dar, citind această carte (citind-o și răscitind-o), trăiesc cu senzația că n-o pot exprima pe deplin. O dragoste neasemenea, doar pe jumătate șoptită, îi străbate filele. Sentimentul care atinge sublimul o conduce pe poetă spre o luciditate asumată: „Despic în patru lumea/ să pot vedea cu inima,/ cu mintea, în patru anotimpuri/ și-n patru puncte cardinale /…/ Îmi place să cred uneori/ că pot schimba culoarea/ zilei de mâine./ Visez cât să știu/ unde trebuie să ajung/ și geamătul meu îmi șoptește/ din umbră: *Curaj, poate/ e ziua ta norocoasă!"*

În cele din urmă, trebuie să recunosc: talentul Viliei Banța și profunzimea gândirii sale mă depășesc. Mă opresc într-o exclamație admirativă: ce păcat că nu mai sunt cititorii de altădată, capabili să descifreze tainele acestei poete de-un talent deosebit!

Între Budai Deleanu și Anton Pann

Ion C. ȘTEFAN

Există o întreagă filieră a literaturii de hotar: între poezie și proză, între ironie și sobrietate, între firescul vieții rurale și alunecarea ei printre lumini și umbre. În această categorie îi situăm pe George Topîrceanu, Marin Sorescu, Miron Radu Paraschivescu, iar ca extreme reprezentative, Ion Budai Deleanu și Anton Pann, ca o reflectare balcanică a unor înaintași celebri din literatura franceză, cum ar fi François Villon, Jacques Prévert etc. Și încă ar putea fi făcute asocieri și comparații favorabile literaturii scrise de poetul și jurnalistul Constantin Pădureanu, din Craiova, autor prolific, talentat, cult și spontan, un cunoscător profund al vieții rurale, mai ales a celei a rudarilor, din zona craioveană a țării, pe care-i contureză cu mult haz în volume ca: *Focuri mocnite, Focuri arzând, Focuri pe dealuri, Focuri pe colnic, Focuri pe câmpii* și altele, tipărite la editurile Scrisul Românesc, Aius, Agora – dacă acest fel de creație artistică ar fi cultivat mai des și cu mai multă asiduitate citit.

În contextul acesta, voi încerca să analizez recenta apariție a lui Constantin Pădureanu, *Focuri de Aoleo Mărie* (Editura Macedoneană, Craiova, 2017), titlu sugestiv și, în același timp, incitant: de ce s-o fi aulind așa de tare, pe coperta unei cărți cu flori roșii, Maria din folclor, „în răscruci, la Cucu", pe când copiii strigau măscări, iar sătenii „Porneau o petrecere de zile mari,/ Cântând sau spunând glume nesărate" (p. 13), în timp ce „dănacii… Făceau, pe loc, strigături despre/ Întâlnirile de dragoste ale băieților/ Cu fete mari din Rudarii Olteniei" (pp. 14, 15).

Viața însăși izbucnește, ca înalte nișe de vulcan, sau asemenea unor focuri care ard pe culmi, oglindind până la impudoare viețile pitorești ale personajelor acestui înzestrat poet, asemenea lui Ion Răgușitu, din creația *Pariul,* care „avea mai multe cusururi:/ Bătăuș, hoț, bețivan, curvar/ Și plimba vorba de la unul la altul,/ Făcând oamenii să se încaiere,/ Că mintea de îngheța apele" (p. 16). El face pariu cu sătenii că are curajul să intre noaptea în cimitir și să înfigă cuțitul într-o cruce căzută; dar și-a prins șuba în cuțit și a murit de frică, deoarece „ulciorul nu merge de multe ori la apă" (p. 18). O anecdotă populară, cunoscută și repovestită, în variante diferite prin anumite zone geografice ale țării, dar farmecul versurilor poetului constă în limbajul colorat și în dinamica neprevăzută.

Un conflict asemănător ne apare și în *A fugit de Sânziene,* când ne-o prezintă pe Zona Albiș, care „Avea trup de nevăstuică/ Lunecoasă de baltă,/ Cu perii lucioși / Și cu ochii ca licuricii" (p. 21), pe când partenerul ei era „Nicușor Albișor, bărbatu-său,/ butucul cu mustăți,/ Măgar închiriat în averea femeii" (p. 22), motiv pentru care dânsa „A fugit de Sânziene/ Cu un hăndrălău de electrician,/ Un dănac din Balta Verde/ Mai mic decât ea cu cinci ani" (p. 23).

Texte molipsitoare, lipicioase și incitante, de care nu te poți despărți până la finalul cărții, deși bănuiești ce se va întâmpla – un folclor semi-cult, un limbaj colorat strident, ca florile de pe coperta volumului, cu totul aparte de ceea ce s-a scris până acum și poate nu va mai fi scris astfel decât tot de Constantin Pădureanu, într-o apariție viitoare, aflându-l (redescoperindu-l) tot între Ion Budai Deleanu și Anton Pann.

Ştefan Cazimir
Profesorul, scriitorul, politicianul

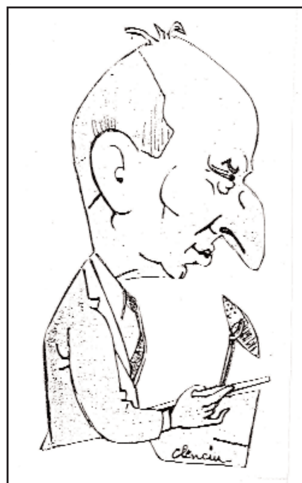
Elis RÂPEANU

Profesorul, criticul literar, omul politic, scriitorul, epigramistul Ştefan Cazimir a fost inclus în volumul *Nemuritorii şi Epigrama* (închinat Academiei Române la 150 de ani în slujba Naţiunii), considerând că acolo îi este locul, chiar dacă (încă) nu are „fotoliu". Scriem aceste rânduri în onoarea acestei personalităţi de vârf a culturii şi a vieţii social-politice care, din cei 86 de ani de viaţă împliniţi în noiembrie, mai mult de şase decenii le-a închinat spiritualităţii neamului românesc. Se înţelege că nu intenţionăm să realizăm o lucrare ştiinţifică, ci, mai curând una literară, un eseu, nu lipsit de documentare. Aceasta implică prezenţa unui personaj în plus, pe lângă cel supus prezentării, şi anume, cel al autorului care, vrând-nevrând, îşi devoalează gândurile, convingerile şi se autodefineşte în mare măsură. Nu-i e nimănui la-ndemână să fie doctorandul pe care marele Profesor îl consi-deră *coleg*. Acest dascăl de vocaţie e prezentat obiectiv, făcând parte din viaţa, activitatea şi sentimentele autorului. Deci, nu vom întreprinde o exegeză a operei şi activităţii sale – au fost şi sunt alţii care să îndeplinească acest demers. Vom lăsa ideile să curgă ca-ntr-o poezie în vers liber – ca-ntr-o poezie, atunci când e poezie. Pentru că nici portretul pe care vrem să-l zugrăvim nu e simplu şi unitar, e divers, cu faţete uneori ascunse, e al unui om care, încă de la 5 ani, a-nvăţat să citească, să vorbească franţuzeşte şi în alte limbi, care i s-au imprimat de atunci şi le poate folosi şi azi.

Dar, să-ncepem cu începutul, date necesare oferindu-ne volumul său, intitulat chiar *Ştefan Cazimir,* Ed. Hasefer, Bucureşti, 2006. E o carte scrisă de „personajul" său – Stefan Cazimir, pe care-l prezintă la persoana a treia. Demersul nostru impune mai multe „caracterizări" şi pe cea mai importantă ne-o oferă însuşi autorul, cel care închină rezultatul strădaniei de a scrie, despre sine, „Eroului acestei cărţi, căruia îi datorez ideea de a o scrie." (umorul şi autoumorul structural nu-l părăsesc nicio clipă!): acest erou „nu este doar un om al scrisului, ci – simultan – şi un om al cetăţii, împreju-rare aptă să-i deformeze figura prin interferenţa a două tipuri de aprecieri. Este o mănuşă aruncată spiritului disociativ şi, totodată, «obiectivităţii» criticului. Studiul încearcă s-o ridice." Nu vreau să se creadă că „oul se dă mai mare decât găina" (ar fi nepotrivit să scriu „cocoşul"!), dar mi-aş permite să-l completez pe Profesorul meu (parcă-l aud spunând „voia dumneavoastră ca la banul Ghica, e lucrare proprie, procedaţi cum credeţi de cuviinţă, pe riscul propriu"): nu numai două tipuri de „aprecieri" se interfereează în cazul Domniei sale, ci mai multe. Paginile cărţii fac lumină în această direcţie, stârnind „spiritul disociativ", prezentându-l deopotrivă ca *om al scrisului şi al cetăţii.*

Deci, să nu ne mai învârtim *autour du pot* cum spune francezul: de la autorul care devine personajul propriei cărţi, aflăm că, în drumul parcurs de acesta, putem vorbi de mai multe începuturi. Primul şi cel mai important a fost începutul său de viaţă – naşterea, care a avut loc la Iaşi, la 10 noiembrie 1932. În felul acesta, în clepsidra fără sfârşit a istoriei, apare un fir icel de nisip sau o picătură de apă în marele ocean, cum spune însuşi eroul cărţii, a cărui creştere învolburată se transferă în aceste rânduri. S-a născut ca fiu al doctorului Strul Strul şi al profesoarei de Franceză Feiga Strul, născută Blumenfeld, care îşi luase, la Universitatea din Iaşi, „diplomă în licenţă în Filologia modernă, specialitatea Limba şi literatura franceză", după care urmează, un timp, cursurile Facultăţii de Litere de la Sorbona, unde se înscrie la doctorat cu tema *L'Influence du théâtre romantique français sur le théâtre moderne roumain.*

Când copilul avea patru ani şi jumătate, familia s-a mutat la Piatra Neamţ, de care Ştefan Cazimir îşi aminteşte cu drag, căpătând, prin scrisul său, notorietatea *oraşului cu castani,* denumire care-mi aminteşte de bulevardul din Ploieşti, ce duce de la gară spre centru, devenit celebru prin romanţa pe muzica lui Nelu Danielescu. Dar şi aici, la poalele Muntelui Pietricica, micul Cazimir venea cu amintiri din Iaşi (de fapt, a dus cu el, toată viaţa şi peste tot pe unde l-au dus anii, şirul acestor amintiri care nu s-au stins nici azi). În gândul copilului au rămas statuile. „Locuinţa de pe Săulescu 2 (un vechi imobil adăpostind numeroase apartamente, magazine, ateliere etc. şi care la origine fusese hotel – celebrul Hotel Petersburg, intrat în istorie prin adunarea de la 27 martie 1848 a revoluţionarilor moldoveni), care avea o latură spre Piaţa Unirii, iar din balconul unor vecini vedeai monumentul lui Alexandru Ioan Cuza. În zilele de sărbătoare, chipul domnitorului plutea pe o mare de capete. În faţa Universităţii străjuiau Kogălniceanu şi Eminescu. În faţa Teatrului Naţional, Vasile Alecsandri. Lângă Biblioteca Fundaţiei adăstau într-o curte, cioplţi din piatră gălbuie, câţiva voievozi ai Moldovei, cărora încă nu li se găsise un loc în peisajul vechii capitale. În preajma Bisericii Trei Ierarhi şedea într-un jilţ Gheorghe Asachi. În Piaţa Palatului Administrativ, Ştefan cel Mare îşi strunea energic armăsarul de bronz. Dar niciuna din aceste statui nu egala monumentul aflat pe aleea centrală a Copoului, unde copilul se plimba de mână cu mama."

Ca să nu se mai pună întrebări de cei care „au auzit că-l cheamă Strul (deşi pe tată îl chema Strul), Profesorul îi lămureşte, încă din primele rânduri, că numele pe care-l poartă este *Ştefan Cazimir.* Prenumele *Casimir* „răspundea aspiraţiilor mamei şi culturii franceze pe care o dobândise". „Omul de litere a semnat succesiv S. Casimir, S. Cazimir, St. Cazimir, Stefan Cazimir. La 17 martie 1966, prin decizia nr. 191026/947 a Ministerului Afacerilor Interne, Direcţia Generală a Miliţiei, Direcţia evidenţa populaţiei, ultimul a fost adoptat şi ca nume de stare civilă." În continuare, Profesorul meu menţionează faptul că „rocada" efectuată prin transformarea numelui *Cazimir* în nume de familie i-a indus în eroare pe autorii de dicţionare de Literatură română. Unii „au continuat să creadă despre *Cazimir* că e prenume, de aici decurgând impresia că *Ştefan* ar fi nume de familie. /…/ În practică, numele *Cazimir* a devenit patronim legal, a continuat să funcţioneze ca prenume (înlocuit uneori prin dezmierdătorul *Cazi*) în cercul familiei şi al prietenilor". (pp. 17-18) La acestea, autorul, umorist înnăscut, nu se poate abţine să adauge (despre sine): „O anume trăsătură a personajului, tradusă în plăcerea de a simula sau disimula, are, s-ar spune, şi repere onomastice."

Tainele alfabetului i-au fost dezlegate de tată l său, încă de la vârsta la care copiii merg la grădiniţă; în paralel, după cum am menţionat, prin grija atentă a mamei, învăţa limba lui Corneille, „iar profesorul Natan Mark, distins cărturar şi om de litere, îi dădea, de la cinci ani, lecţii de limba ebraică." (p. 45) Încă înainte de a împlini şapte ani, citea regulat revista *Dimineaţa copiilor*. În clasele primare, obţine premiul I cu coroniţă. Încă de pe la 9 ani, începe să-şi manifeste talentul literar, adresându-i mamei sale o sixtină. Tot atunci trimite o poezie – *Păţania unui pitic* – la *Universul copiilor,* redactat de Moş Nae (N. Batzaria), care-l încurajează la *poşta redacţiei.* Cu această poezie, debutează, după un an, în *Jurnalul copiilor,* din 12-17 februarie 1943, semnată *S. Casimir, cl. IV-a primară P. Neamţ.*

Rămâne la Piatra Neamţ până la sfârşitul liceului, în paradisul casei „cu livadă adâncă, cu iarbă deasă şi cu numeroşi pomi. /…/ Ecou neşters al copilăriei, vacanţa ideală are, pentru mine, chipul unei livezi cu iarbă înaltă, la care se adaugă o pătură şi o carte."

În 1949, i se publică în *Flacăra* (Piatra Neamţ) şi în *Luptătorul* (Bacău) poezii „cetăţeneşti", iar două dintre ele sunt reproduse şi în presa centrală (*Flacăra, România liberă*), bucurându-se de comentarii favorabile în revista *Contemporanul* din 17 iunie şi 29 iulie 1949.

În 1951, dă examen de admitere la Filologie în Bucureşti, susţinând cinci probe: două „la scris" (Literatura română şi Istoria R.P.R.) şi trei la „oral" (Literatura română, Constituţia R.P.R. şi o limbă străină). Teza de licenţă (*lucrarea de stat,* cum se numea atunci), de la sfârşitul anului V, a avut drept subiect *parodia:* „Despre arta parodiei în literatura română" – o temă necercetată, în cadrul căreia autorul, pe lângă evoluţia acestei specii în literatura română, propune şi o clasificare a parodiilor. La absolvirea facultăţii, cum obţinuse note maxime, e reţinut la Catedra de Literatură română. Îşi începe urcuşul, treaptă cu treaptă, de la preparator, prin concursuri, la asistent, lector, conferenţiar, Profesor (cu P mare!).

Tânărul asistent universitar s-a căsătorit în 1956 cu Maria Simionescu, frumoasa colegă, şefă de grupă, al cărei portret îl prinsese, în timpul studiilor, pe peretele cămăruţei sale de student. Încă din 1962, realizează antologia *Pionierii romanului românesc,* iar în 1965 i se încredinţează ţinerea unui curs, fiind titularizat ca lector după obţinerea titlului de doctor în litere, cu teza *Caragiale – universul comic,* susţinută la 5 aprilie 1967. Ceea ce a fost mai puţin obişnuit a fost faptul că lucrarea, depusă simultan la doctorat şi la Editura pentru Literatură, a apărut în librării înainte de a fi susţinută în vederea obţinerii titlului de doctor. Cu această lucrare se afirmă ca specialist în critica operei marelui dramaturg. E făclia pe care o va purta întreaga viaţă, luminând faţetele scrierilor lui Caragiale al cărui spirit rezonează în structura de umorist al lui Şt. Cazimir, devenind, parcă, o permanenţă. Pentru că, dacă savantul s-a autoclădit încetul cu încetul (sau uneori, mai accelerat), poate într-o viaţă, umoristul a preexistat, fiind înnăscut. Ca dovadă, după această lucrare, intercalate printre alte volume, au apărut titluri semnificative, precum antologia *Amintiri despre Caragiale* (1972), *Nu numai Caragiale* (1984), *I.L. Caragiale faţă cu kitschul* (1988), *Caragiale e cu noi!* (1997), *De ce, nene Iancule?* (1998), *Caragiale recidivus* (2002).

→

Seniori ai culturii

În ceea ce priveşte volumul *Caragiale – universul comic,* Alexandru Călinescu afirmă că „ne aflăm în faţa unuia dintre cele mai complete şi mai bune studii despre Caragiale, Ştefan Cazimir reuşind să unească, în chip fericit, erudiţia afirmată fără ostentaţie cu o remarcabilă fineţe analitică". Adăugăm şi citatul de referinţă din lucrarea lui Mircea Tomuş: „Studiul lui Cazimir ajunge să acopere, din literatura română, un spaţiu mai vast decât opera lui Caragiale, fiind în acele cazuri o adevărată cercetare asupra specificului naţional al comicului." Din cuvintele de laudă ale lui N. Steinhard referitoare la volumul *I.L. Caragiale faţă cu kitschul,* cităm următoarele: „Recentei cărţi a lui Ştefan Cazimir îi găsesc numai însuşiri delectabile: e scăpărător de inteligentă, doldora de vervă şi rafinament, dăruită cu puterea de a captiva şi totodată foarte erudită."

Iată şi un citat din articolul lui G. Dimisianu despre *Caragiale recidivus:* „Plăcerea sa e să restabilească «adevărul», să restaureze şi să recupereze, să ajungă la ce fusese iniţial, conducându-se în investigaţii după urme care altora nu le spun nimic, dar lui îi spun totul, ca unui Sherlock Holmes al criticii române." Iar lucrarea *Nu numai Caragiale* e pusă, de autor, sub semnul unui aforism de André Gide, în chip de motto: „Toate lucrurile au fost spuse, dar, cum nimeni nu ascultă, trebuie mereu s-o luăm de la capăt."

Prezentarea tuturor volumelor publicate de acest mânuitor al condeiului ascuţit, în care, nu de puţine ori, erudiţia potenţează umorul, ar necesita o lucrare amplă. Se impune, totuşi, enunţarea titlurilor care alcătuiesc, până în prezent, opera de o diversitate impresionantă a acestui prolific autor: *Tensiunea lirică* (1971), *Stelele cardinale. Eseu despre Eminescu* (1975), *Antologia umorului liric,* Texte şi prefaţă (1977), *Pygmalion. Eseu de mitologie comparată* (1982), *Drumuri şi zări. Antologie a prozei româneşti de călătorie* [în colaborare] (1982), *Alfabetul de tranziţie* (1986), *Pentru contra* (1991), *Râsete în parlament* (1994, Ediţia II, 2018), *Alfabetul de tranziţie. Jurnal de tranziţie* (1996), *Honeste scribere* (2000), *Potcoave de purici* (2003), *Epistolă către Odobescu* (2010), *La Belle Époque. Minciuna vine de la Răsărit. Spovedania „foştilor"* (2013), *Sabia şi imperiul. Militari la cârma statului* (2017). Toate constituie un izvor de spiritualitate, informaţie, aspecte surprinzătoare, fapte puţin cunoscute privind viaţa unor personalităţi, realităţi istorice etc. Şi toate redate în stilul inconfundabil, atractiv, instructiv. De exemplu, *Epistolă către Odobescu* se încheie cu o nuanţă autoironică voalată: „Pune capăt aici, iubite Odobescu, dezlânatei mele epistole, cu singurul merit că, prin cele 12 secţiuni ale ei, a egalat numărul capitolelor din *Pseudokinegheticos.*" E adăugat un catren pe care-l redăm din memorie:

Se mai întâmplă, din condei,
Să lepădăm şi noi o pată,
Dar unde-s, oare, dragii mei,
Condeiele de altădată?

În ***Stelele cardinale.*** *Eseu despre Eminescu,* Ştefan Cazimir distinge „patru stele cardinale" care „ard pe cerul poeziei lui Eminescu: gândirea, visul, cântecul şi plânsul. Recunoaştem în ele reperele esenţiale ale trăirii poetice eminesciene care, în lipsa lor, nu se poate întrupa". (p. 8) „Detectabilă fără efort la nivelul prim al lecturii, marea recurenţă a celor patru termeni dezvăluie, într-o ordine mai adâncă a faptelor, metaforele primordiale ale poeziei eminesciene, sub a căror constelaţie tutelară se împlineşte întregul ei destin". (p. 10) Despre această lucrare, D. Micu scrie: „Eseul rămâne un exemplu de înaltă creaţie critică, cu desăvârşită supunere la obiect şi totodată, cu «inventarea» lui, o exegeză exemplară, ce adânceşte efectiv cunoaşterea creaţiei geniale a lui Mihai Eminescu." (1982)

Iată şi un citat din Sorin Stati: „Interpretările semantice ale lui Ştefan Cazimir sunt atât de convingătoare încât cititorul se miră că n-a descoperit singur tot ce a citit în *Tensiunea lirică."*

N. Steinhardt scrie despre *Pygmalion:* „Inteligenţa, erudiţia, sclipitoarea carte a lui Ştefan Cazimir se citeşte lesnicios, cu multă plăcere (aş rosti mai degrabă: seducţie) şi cu un interes analog celui de care se învrednicesc romanele poliţiste bune."

Al. Călinescu consideră că *„Alfabetul de tranziţie* este cartea care îl arată pe Ştefan Cazimir capabil să convertească istoria literară într-o spumoasă, dar nu mai puţin instructivă cozerie şi să facă atractive lucruri pe care mulţi le socotesc iremediabil plicticoase".

Umorul şi autoumorul l-au apropiat structural de Caragiale a cărui operă a prezentat-o, descifrându-i arta şi înţelesurile. De altfel, însuşi Ştefan Cazimir spune că a călătorit în viaţă „cu Caragiale în spate". Printre multele realizări ale sale privind umorul, amintim *Antologia umorului liric.* Din amplul studiu care prefaţează volumul, ne permitem să cităm doar un fragment edificator. „O mai strictă delimitare a atitudinii umoristice impune raportarea ei la atitudinea satirică, cu care se află în relaţii divergente, în ciuda unor puncte de plecare comune. *Satira* (s.n) este

Elis Râpeanu şi Ştefan Cazimir, în aprilie 2003

rodul unor exacerbări a sentimentului, *umorul* – dimpotrivă – al oscilărilor lui. *Satiricul* e un spirit absolut, avid de perfecţiune, dezolat şi împins spre mizantropie de faptul că nu o află nicăieri. *Umoristul* e un spirit tolerant şi sceptic, convins că imperfecţiunile sunt inerente naturii umane, dispus aşadar să le recunoască în el însuşi şi să le ierte celor din jur. *Satiricul* judecă şi condamnă cu asprime, umoristul înţelege, zâmbeşte şi absolvă. Revelator în atitudinea *umoristului* este, mai presus de toate, modul său de abordare a contrastelor. Pentru el, *veselia şi tristeţea, logicul şi absurdul, grandiosul şi absurdul* nu reprezintă câmpuri închise, ci termeni plini de mobilitate, într-o continuă şi activă interferenţă. Dacă ar fi deci vorba să concentrăm esenţa umorului într-o formă lapidară, cea mai indicată în acest scop s-ar părea *temperarea contrastelor."*

Pe **Ştefan Cazimir,** natura l-a înzestrat cu o inteligenţă sclipitoare, cu o gândire logică şi cu o rară putere de muncă – haruri pe care le-a fructificat în acumulările continue, în realizarea unei opere memorabile, în activităţi culturale şi politice. În plus, a avut norocul (pe care, poate, şi l-a atras singur) de a avea alături, mai bine de şase decenii, un filolog de vocaţie şi de profesie, fiindu-i sprijin permanent: Maria Simionescu – omul providenţial în redactarea unor volume reprezentative pentru literatura română, în cadrul editurilor E.S.P.L.A., E.P.L. şi Minerva. În volumul *Sub semnul Minervei,* 2000, de Iordan Datcu, găsim o scurtă caracterizare din care cităm următorul fragment:

„Dacă cineva m-ar solicita să dau câteva nume de editori pe care i-am cunoscut şi pentru care am o preţuire aparte, cel al Mariei Simionescu mi s-ar ivi îndată pentru că în timpul îndelungatei sale activităţi de redactor la ESPLA, Editura pentru Literatură şi Editura Minerva a vădit un profesionalism unanim recunoscut şi apreciat de distinşii săi colaboratori. Cercetătorul atent al cărţii de critică şi istorie literară din ultimele patru decenii observă, dacă are curiozitatea să cerceteze şi caseta tehnică a cărţilor, frecvenţa numelui Mariei Simionescu pe sute de cărţi, semnate, între alţii de Tudor Vianu, Şerban Cioculescu, Al. Piru, Ov.S. Crohmăliceanu, Z. Ornea. S-a devotat cărţilor altora. Aceasta este o explicaţie posibilă a întârzierii de a-şi pune numele pe ediţii proprii. O alta este discreţia sa funciară. Abia după un sfert de secol de activitate redacţională, bogată şi constructivă, a semnat o ediţie personală şi a făcut-o, mai mult ca sigur, după ce a fost solicitată. Semnificativ este, de asemenea, că atunci când s-a hotărât să alcătuiască ediţii personale s-a oprit la un singur autor: E. Lovinescu." (p. 193)

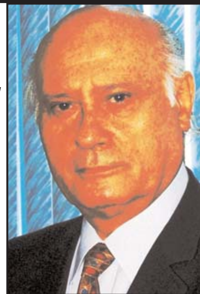
Studiile, exegezele literare îi asigură lui Ştefan Cazimir un loc de frunte printre profesorii de Literatură română, oameni de litere, filologi, umanişti. Dar acest lucru n-a fost suficient pentru destinul lui Ştefan Cazimir: calitatea de om politic i-a asigurat popularitate în întreaga ţară şi dincolo de hotarele ei; de altfel, în imnul partidului înfiinţat, cu un nume care, aparent, lua în derâdere (de fapt, anticipa) cu clarviziune viaţa politică din primii ani de democraţie – Partidul Liber-Schimbist, se exprimă această „năzuinţă": „Căci vrem să cucerim un loc în lume/ Şi câte vom putea în parlament". „Adoptat de liber-schimbişti ca patron spiritual, Caragiale le-a dăruit o zestre inestimabilă; numele ei este *ambiguitatea"* (*Ştefan Cazimir,* p. 204).

Profesorul de literatură, eruditul cu structură de umorist, spiritul de o ascuţime rar întâlnită se manifestă, de data aceasta, în viaţa social-politică. Dascălul şi specialistul în Caragiale subzistă şi în această ipostază, „Partidul Liber-Schimbist, pe care l-a odrăslit din «lamura» lui Caragiale, dând astfel una din rarele dovezi că literatura e capabilă să «fabrice» viaţă". (C. Stănescu, *op. cit.*, p. 208) Acest adevăr este întărit de însuşi „născătorul" acestei formaţiuni politice de mare vogă: „Istoria Partidului Liber-Schimbist este o amplă notă de subsol la o replică a *Scrisorii pierdute*. Destinul operei lui Caragiale, la peste un secol de la plămădirea ei, înregistrează astfel un avatar unic pe care nicio altă operă nu l-a trăit până astăzi şi este improbabil că îl va trăi în viitor. Faptul că un rol modest în consumarea acestei experienţe a revenit unui exeget al lui Caragiale poate fi socotit o întâmplare. Dar o întâmplare care dă de gândit." (p. 207) „Partidul ia naştere prin expansiunea unui citat («Da, suntem ultraprogresişti, da, suntem liberi-schimbişti…»), platforma-program culminează cu un citat («Asta nu-i cea din urmă Cameră!»), imnul partidului freamătă de citate («lupte seculare», «tot românul să prospere», «trădare fie, dar s-o ştim şi noi»), iar discursurile liderului – profesor de literatură – sunt o veritabilă beţie a citatelor: din Ion Neculce şi Iordache Golescu, din Anton Pann şi C. Negruzzi, din Cârlova, Heliade, Gr. Alexandrescu, Bolintineanu, Alecsandri, din Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, Coşbuc, din Delavrancea, Macedonski, Topîrceanu, Arghezi, Ion Barbu, din Shakespeare şi Napoleon, din Paul Valéry şi Freud, din romanţe şi cântece de lume, din imnul regal şi *O clipă de sinceritate…* Citate introduse «clandestin» în discurs, parodii şi parafraze, texte adaptate, transformate, «desfigurate»." (pp. 206-207) Biografia acestui partid, după cum scrie însuşi parlamentarul în *Potcoave de purici,* „se consumă la graniţa dintre existenţial şi estetic, tinzând să o estompeze până la disoluţie". Poate fără să-şi propună, realizează premiere naţionale şi mondiale: în şedinţele forumului legislativ, „dispoziţiile ludice ale lui Ştefan Cazimir au căpătat un câmp larg de expansiune". (p. 202) Conferă diplome de onoare parlamentarilor care şi-au schimbat apartenenţa politică. El însuşi atestă calitatea de membru al Partidului Liber-Schimbist prin trecerea la alt partid în 1992, dar originalul partid a fiinţat până în 1996. Îşi prelungeşte, totuşi, existenţa printr-un membru de onoare perpetuu: Manneken-Pis – o statuetă realizată de Duquesnoy le Vieux în 1619, aflată la Bruxelles, pe Rue de l'Etuve, reprezentând un băieţel care face pipi. „În ziua de 7 mai 1992, în cadrul unei ceremonii desfăşurate la primăria oraşului Bruxelles, lui Manneken-Pis i-a fost conferită diploma de membru de onoare perpetuu al Partidului Liber-Schimbist, cu toate drepturile şi privilegiile aferente. Revăzându-mă după zece ani, puştiul năzdrăvan m-a recunoscut imediat şi şi-a manifestat bucuria în felul său specific, sporind pentru câteva clipe amploarea jetului lichid." (p. 237)

Revenim la volumul *Ştefan Cazimir* cu un citat plin de sinceritate, care denotă siguranţă de sine din partea „personajului" Ştefan Cazimir: „Că Partidul Liber-Schimbist a fost o carte câştigătoare nu va contesta nimeni.

Ștefan Baciu

Florea FIRAN

Poet, eseist, memorialist, jurnalist, traducător și profesor universitar, **Ștefan Baciu** face parte dintre personalitățile aflate în diplomația română din străinătate care la instaurarea regimului comunist nu s-au mai întors în țară, preferând condiția emigrantului. Spirit independent, cu un traseu spectaculos al vieții sale, Ștefan Baciu a trăit profund drama exilului, dar și-a păstrat statutul de scriitor român, gândind și scriind în limba maternă. În opera sa întinsă și diversă, ca genuri și specii, cel mai mult spațiu îl ocupă poezia și proza memorialistică.

S-a născut la 29 octombrie 1918 în Brașov (prenumele la naștere, Ștefan Aurel) ca fiu al lui Ioan Baciu, profesor de germană și latină la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov, autor de foiletoane în *Gazeta Transilvaniei,* cu doctorat în litere la Viena; mama, Elisabeta (născută Sager). Primele două clase le urmează la Școala săsească din Brașov, continuând la Școala „Andrei Mureșanu", iar pe cele secundare la Liceul „Andrei Șaguna" (1929-1937), unde i-a avut profesori pe Emil Cioran, Octavian Șuluțiu și pe tatăl său. Studiile superioare le urmează în cadrul Facultății de Drept, Universitatea din București; parțial studiază și Literele și Filosofia, „din dorința de a-l audia pe Tudor Vianu". Obține licența în 1941. În perioada liceală publică primele versuri, traduse de tatăl său, în revista germană brașoveană *Klingsor* (1933), sub numele de Aurel, urmate de altele în limba română, în revista *Răboj* din București. Cezar Baltag a semnalat momentul debutului său în revista *România literară* condusă pe atunci de Liviu Rebreanu.

Începe să lucreze în presă ca redactor la *Universul, Universul literar, Libertatea, Bis* și ca secretar de redacție la *Gândirea* (de unde este concediat de N. Crainic când a aflat că este membru al PSD). La *Universul literar,* timp de doi ani (1940-'42), susține o rubrică intitulată „Cântece noi", în care publică tineri deveniți ulterior nume importante: Șt. Aug. Doinaș, Ion Caraion, Radu Stanca, Ioanichie Olteanu ș.a. Devine apoi traducător la Serviciul de Documentare al Institutului Central de Statistică, la Enciclopedia Română și la Editura Publicom și Gorjan. Continuă să publice la numeroase reviste literare din București și provincie: *Brașovul literar, Frize, Abecedar, Manifest, Viața literară, Vremea, Pagini literare, Cuvântul liber, Lamuri, Familia, Glasul Bucovinei, Rampa, Duminica* etc., prilej de a fi mereu în preajma scriitorilor din epocă. Întemeiază cu alți colaboratori revistele *Start, Stilet, Meșterul Manole* (director Vintilă Horia) și revista ilustrată *Humorul* (1944-1945), în care uneori semnează cu pseudonimele Eu și Cobra.

În perioada 1944-1946 este redactor la oficiosul social-democrat *Libertatea,* condus de C. Titel Petrescu, care a avut un rol important în viața sa. În toamna anului 1946 este numit atașat de presă, apoi consilier pe lângă Legația Română din Berna-Elveția, unde pleacă împreună cu soția sa, Mira Simian Baciu, poetă, prozatoare, eseistă, perioadă evocată în volumele memorialistice *Bucareste – Estaçao Norte* (1959) și *Praful de pe tobă* (1980). Împreună cu personalul Legației Române la Berna decid rămânerea definitivă ca refugiați în Elveția, colaborând la o serie de reviste de cultură și mai ales la ziarul *Die Tat* din Zürich.

La sfârșitul anului 1948, Stefan Baciu pleacă în Brazilia, unde primește viză de refugiat politic și se stabilește la Rio de Janeiro. Învață limba portugheză, traduce poezii și se afirmă în gazetărie. Este o perioadă dificilă de adaptare, când, pentru a-și asigura existența, se angajează din 1953 până în 1962 ca redactor de politică internațională la gazeta *Tribuna da Imprensa,* condusă de Carlos Lacerda, mare gazetar în Brazilia. Asemenea perioadei de la *Universul literar,* în paginile *Tribunei da Imprensa* debutează tineri care s-au afirmat apoi în avangarda literară a Braziliei. Este de menționat încurajarea și sprijinul dat unor poeți români aflați în exil, între care și Andrei Codrescu, căruia i-a prefațat volumului în manuscris *Instrumentul negru* ce urma să apară în 1973 la Editura „Mele" din Honolulu. Din anumite motive, nu a mai apărut și a fost încredințat de Andrei Codrescu Editurii Scrisul Românesc abia în 2005, care l-a publicat și lansat la Craiova. Este, după aproape patru decenii, singura carte scrisă de Codrescu în românește înainte de a emigra, despre care Ștefan Baciu consemna: „Andrei Codrescu este fără îndoială un fenomen în poezia românească a zilelor noastre..." Împreună cu alți doi scriitori români întemeiază Cercul Cultural „Andrei Mureșianu" și editează *Înșir'te mărgărite,* prima revistă românească de literatură din America de Sud. Obține cetățenia braziliană (1955) și devine cetățean de onoare al orașului Rio de Janeiro (1960).

După fuga generalului Fulgencio Batista și victoria lui Fidel Castro, realizează un interviu, la Havana, cu noul conducător al Cubei, care declara: „Dacă comuniștii scot mâna, le-o retez". După ce se edifică asupra politicii lui Castro, Șt. Baciu scrie o carte cu amintiri și documente, prefațată de Salvador de Madariaga, *Cortina de ferro sôbre Cuba* (1961), prin care denunță regimul totalitar al lui Fidel Castro. Un an mai târziu este invitat de Universitatea Seattle din Washington pentru a susține cursuri de literatură braziliană, iar în 1964, Universitatea din Honolulu îl încadrează ca profesor de literatură și civilizație hispano-americană și literatură braziliană. Rămâne în acest oraș până în 6 ianuarie 1993 când încetează din viață, în timp ce vorbea la telefon cu sora sa din București. Continuă să scrie în limba română, mărturisind adesea: „Eu mă consider scriitor român, chiar când scriu în spaniolă, în portugheză, în germană..." În Honolulu resimte condiția grea a exilatului, dar continuă să scrie și întemeiază în 1965 revista *Mele* (în limba hawaiiană, *poezie*), denumită „Scrisoare internațională de poezie", care va apărea până în 1993 (90 de numere, unele intitulate „Caiete speciale"), în limbile română, spaniolă, franceză, engleză și germană, la care colaborează poeți din America, Japonia, Franța, Germania, Italia, Israel, Canada, dar și din România. Eugen Ionescu scrie în *Mele* despre Mira Simian Baciu și N. Carandino. Consacră numere speciale unor scriitori români (nr. 31 din iunie 1975 este dedicat poeților români din exil și reproduce versuri de Aron Cotruș, George Busuioceanu, N.I. Herescu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Andrei Codrescu, Ilie Constantin etc.). Alte numere îi omagiază pe Urmuz, N. Carandino, Traian Lalescu, Mira Simian ș.a.

În 1972, Ștefan Baciu este numit consul onorific al Boliviei la Honolulu, ca recunoaștere pentru ajutorul acordat bolivienilor fugiți și stabiliți în Brazilia anilor '50. Din 1991 devine membru de onoare al Academiei Româno-Americane de Arte și Științe. A scris în limba română, portugheză și spaniolă aproape 100 de cărți, printre care numeroase volume de poezii și proză memorialistică.

Debutează editorial cu volumul *Poemele poetului tânăr* (1935), salutat cu căldură de Pompiliu Constantinescu și distins cu premiul acordat tinerilor de Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II și Premiul Societății Scriitorilor Români. Se considera ca făcând parte din „generația *Universului literar",* seria Victor Popescu, alături de Al. Paleologu, Traian Lalescu, Laurențiu Fulga ș.a. De la poemele de început, multe scrise în manieră argheziană, la cele din acest prim volum, care se disting prin viziunea oscilantă, prin drama îndoielii, „experiența poetică este echivalentă cu cea existențială", ca în poezia *Invitație la dans* în care trece cu ușurință dintr-un registru în altul al imaginației: *Prinț, poetul aprinde lumânarea aurie a peniței/ Și cu trăsura imaginației va ieși/ Din amarul cotidian,/ Ca pârga dintr-o verde nucă.// Te trezești, vezi înaintea ta rândurile./ Ți se aprind ochii și picioarele degetelor fug/* (*Totul e fierbinte și mare ca un rug*).

Ion Negoițescu, în *Istoria literaturii române* (1991), îl așază aproape de „originalitatea expresivă a unui Ilarie Voronca, Adrian Maniu, B. Fundoianu, Ion Pillat, Vasile Voiculescu, a unui Camil Baltazar".

G. Călinescu, în *Istoria literaturii române...*, deschide rubrica „Poeți tineri" cu Ștefan Baciu, a cărui poezie „este de tip confesional și cântă copilăria hoinară". Criticul îl aseamănă cu Ilarie Voronca și alți poeți care „fac «poezia poeziei» ridicând un cult poemului": *Număr nervurile pline de sevă ale poeziei/ Le desfac în salbe de vers și-n fâșii de gherghină,/ Le adun în vasul inimii plin de lumină/ Și umplu cu ele prieteneasca pernă a bucuriei.* Referindu-se la volumul *Drumeț în anotimpuri* (1939), G. Călinescu apreciază că Ștefan Baciu „merge către o poezie de intimitate cu ecouri din Francis Jammes și Ion Pillat, însă într-un ton simplu, tineresc".

→

El n-a fost însă «odrăslit» de Ștefan Cazimir, ci doar *confiscat* de acesta, spre a-l converti într-un instrument al propriilor vanități și ambiții, /.../ a înțeles să profite de conjunctură, abil, pragmatic, prompt în decizii și fără inutile procese de conștiință. În timp ce alți lideri, infatuați sau naivi, au fost «înghițiți» de partidele lor și siliți să coboare de pe scenă, Ștefan Cazimir a înghițit el partidul, folosindu-l ca treaptă purtătoare spre o nouă orbită a vieții politice." Pentru ca partidul să-și păstreze „imaginea intactă, refuzând orice alianță politică", „transmiterea în parlament a mesajului său" e încredințată președintelui, avizat să candideze pe lista altei formațiuni politice. Era traducerea în viață a Imnului P.L.-S, cu refrenul său de perpetuă actualitate:

Luptând ca tot românul să prospere,
Partidul nostru-i un partid de soi
Și dacă interesul lui o cere,
Trădare fie, dar s-o știm și noi."

Ziarista Roxana Istudor subliniază faptul că popularitatea sa a crescut și datorită unui volum publicat de parlamentar, care constituie deliciul oricărui cititor: „plin de savoare, a rămas memorabil în Parlamentele incipiente ale democrației și a adunat o colecție de discursuri reunite pentru prima dată într-o carte în 1994" (revista *UZP,* nr. 10, 2018). Volumul se intitulează *Râsete în Parlament,* reeditat după 24 de ani și lansat la Librăria „Mihail Sadoveanu." Noua ediție e întregită cu discursuri ale deputatului Ștefan Cazimir susținute în anii 1994-1995 și 2001-2004.

În parlament, cultivă toate speciile umoristice. Prin Ștefan Cazimir epigrama pătrunde în cele mai înalte forumuri ale politicii, astfel încât Al. Clenciu îl acuză de concurență:

E Cazimir plin de talent –
C-o epigramă și-o zicală
Mi-a tot făcut în parlament
O... concurență neloială!

Da, Ștefan Cazimir este și un epigramist redutabil, precum și un neîntrecut autor de cronici ritmate, parodii etc. Se impune ca această valență a personalității sale să constituie obiectul unui eseu aparte. Pentru moment, la zi aniversară, ridicăm paharul și ne delectăm cu una dintre epigramele sale „spumoase":

Vinu-acesta, dragi nepoți,
Are-un vechi și bun renume:
Băutorii cântă toți
„Trei cărări cunosc pe lume".

Recuperarea diasporei

În prefața la volumul *Poemele poetului Ștefan Baciu* (Madrid, 1972), Lucian Boz remarcă o perioadă „de descoperire" în lirica de început, când poetul este „un hoinar prin orașe, sate, munți, livezi și podgorii", cu influențe din Eminescu, Fr. Jammes, apoi din Ion Pillat, Arghezi, Bacovia. Nicolae Balotă aprecia că prin noua sa poezie, Ștefan Baciu a încercat să dea viață unui mai vechi vis al simboliștilor: „S-a instalat în exotismul reveriei lor, și-a apropiat numele, locurile onirice, și-a înscris destinul de «solitar vagabond» în spațiul poetic, răsturnând sensurile reveriei, inversând nostalgiile, visând în Hawaii la ninsorile din Țara Bârsei, petrecând «un Crăciun șcheian, via Honolulu»". Combinații lingvistice pot fi observate și în unele poezii din volumul *Singur în Singapur* (1988), între care: *Cântec român în rime hawaiiene, Cântec sibian în rime japoneze, Cântec român în rime hispanice,* după cum pe coperta volumului *Un brașovean în arhipelagul Sanwich-Hawaii* (1994) consemna: „Cartea e un fel de punte poetică ducând din România în Honolulu în forma unui curcubeu liric: *Pretutindeni/ văd alte stele/ prin aceiași ochelari/ aceasta este meseria mea."*

În aceeași linie se înscrie și volumul următor, *Poeme de dragoste* (1936), iar în *Micul dor* (1937) poezia este mai „rafinată, mai grațioasă", ca în *Căutătorul de comori* (1939) să revină la formula sa proprie. În volumul *Cetatea lui Bucur* (1940), critica literară găsește „semne de poezie autentică". Sunt evocate peisagii bucureștene, parcuri, Cișmigiul, lacurile, strandurile, La Moși, Calea Victoriei, cafenelele Nestor și Capșa, case boierești, Gara de Nord, simigeriile, florăresele, oltenii, flașnetarii, librăriile, anticarii, gazetele etc. Volumul se deschide cu poezia *București!,* o adevărată provocare: *Cât te urăsc, orașul meu iubit,/ Cât te râvnesc, când nu sunt lângă tine,/ Căci cu o albă lamă de cuțit/ Otrava ta mi-ai încrustat-o-n vine. // … // O, București, sunt robul tău de-a pururi,/ Căci bucuria ta amară m-a durut!/ Ții cumpăna-ntre pietre și azururi,/ Cu buza arsă fruntea ți-o sărut.*

Proza memorialistică a lui Ștefan Baciu însumează un mare număr de volume, în care descrie și evocă viața literară pe care a trăit-o. Încă din copilărie a fost atras de genul memorialistic, o și mărturisește în *Însemnările unui om fără cancelarie* (1996), pe a cărui copertă se află un portret-grafică de Marcel Iancu. Alături de volumele menționate mai amintim: *Sub Tâmpa în Honolulu* (1973), *Călătorii* (1974), *Lavradio 98* (1982), *Microportrete* (1984), *Mira* (1998) etc. Virgil Nemoianu scria: „Memoria lui Ștefan Baciu e amețitoare și descrierile lui pline de viață și amuzante… Cărțile sale răspund unei grave necesități resimțite în istoria literaturii române."

În poezia lui Ștefan Baciu se pot distinge trei vârste lirice. Prima, cuprinsă în cărțile apărute în țară între 1935-1945 îl situează în descendența tradiționalismului interbelic al lui I. Pillat, A. Maniu, B. Fundoianu. Îi unește atmosfera de bucolică autohtonă, Ștefan Baciu simțindu-se „frate cu calul și cu vioara din dulapul de brad", cum spune într-o poezie. Între notele definitorii ale acestei etape, Nicolae Manolescu distinge o „combinație de Minulescu și Voronca", adică ecouri amestecate din poezia simbolistă și din avangardiști, precum și o imaginație aproape ludică, pusă pe improvizații și neocolind notația directă de jurnal, ca la Ion Vinea. *Poemele poetului tânăr,* volumul de debut, ca și culegerile care urmează (*Poeme de dragoste,* 1936; *Micul dor,* 1937; *Căutătorul de comori,* 1939; *Cetatea lui Bucur,* 1940; *Muzica sferelor,* 1943; *Caiet de vacanță,* 1945; *Poemele poetului pribeag,* 1963; *Ukulele,* 1967; *Poemele poetului singur,* 1980) gravitează în jurul intimismului, sentimentalismului și nostalgiei caracteristice poeziei din secolul XIX.

Cea de-a doua vârstă poetică (1950-1970) este una de tranziție. Evocând liric orașele pierdute în amintire (Brașovul, Sibiul, Râmnicu Vâlcea, Bucureștii), Ștefan Baciu realizează o arhivă sentimentală și încearcă să aprofundeze semnificația „dorului" (volumul *Analiza cuvântului dor,* 1951). Din America privește „prin ochianul întors al inimii" către țară. Apar locurile exilului, fiind vizibilă înclinația spre expresia muzicală (volumul *Ukulele,* 1967).

După 1970 intrăm în ultima vârstă lirică a lui Ștefan Baciu. Poetul este acum, după cum singur o spune, „naiv, ludic, absurd, urmuzian, dadaist, umanistic, ingenios, brașovean, ortodox, cosmopolit": *Inimă, unde te duci/ Între Cuzco și Tecuci?// – Către Tâmpa, spre-nserat/ pe Tocile, la-noptat.// Dorule cu păr bălai,/ pleci cu-n jet către Versailles// – Câteodat' m-atinge clipa/ și ursita cu aripa!// Ochi căprui, unde v-ați dus/ de la Timișul de sus?// – Am pornit pe drum pribegi/ liberi peste făr' de legi!...* (vol. *Școala Primară „Andrei Mureșanu",* 1976). Volumul *Poemele poetului singur* (1980), deosebit de important, cuprinde 320 de poezii de evocare a orașelor românești, a apelor, munților, prietenilor poeți din țară.

Casa tatălui său din Brașov, în care poetul a copilărit, a devenit din 2006 Casa memorială „Ștefan Baciu" și deține peste zece mii de piese – cărți, manuscrise, lucrări de artă, documente de familie, mobilier.

Critica literară a fost atentă cu Ștefan Baciu chiar și după ce a luat drumul exilului. N. Manolescu l-a introdus cu opt poeme în antologia *Poezia română modernă de la G. Bacovia la Emil Botta,* publicată în 1968, dar retrasă la scurt timp din librării. După '89, Ștefan Baciu revine în atenția criticii literare, i se tipăresc principalele volume, este inclus în antologii și dicționare literare: *Românii în Știința Occidentală. Enciclopedie.* Vol. 13, Academia de Științe și Arte, Devis, 1992, pp. 9-12; *Dicționarul Scriitorilor Români,* A-C, Fundația Culturală Română, 1995, pp. 137-140; *Literatura diasporei.* Antologie comentată de Florea Firan și Constantin M. Popa, Ed. Poesis, 1996, pp. 313-319; *Enciclopedia Exilului Literar Românesc* (1945-1989), de Florin Manolescu, Ed. Compania, 2003, pp. 59-64.

Peregrinările prin locurile exilului din Europa până în America Latină și Hawaii au determinat o poezie dominată de motivele singurătății, alienării, nostalgiei, cu forme prozodice influențate de poezia populară hawaiiană și de folclorul românesc, cu ecouri livrești din Anton Pann și Urmuz, cum remarcă și Radu G. Țeposu.

Semn(al) de carte

Arhiepiscopia Târgoviștei, *Ortodoxia Românească și înfăptuirea Marii Uniri,* Târgoviște, 2018

Anul acesta sărbătorim, cu mare evlavie, Centenarul Marii Uniri de la 1 decembrie 1918, evenimentul fondator al statului național, unitar și suveran românesc, ocazie cu care ne aducem aminte de toți aceia care și-au jertfit viața pentru împlinirea acestui nobil ideal.

Ortodoxia străbună a avut o contribuție hotărâtoare la realizarea Marii Uniri de la Alba Iulia, nu doar atunci, în perioada imediat de dinaintea marelui eveniment, dar mai cu seamă pe tot parcursul istoriei noastre românești, prin intermediul a numeroase evenimente și personalități care au precedat momentul Unirii, pregătindu-l și susținându-l. [...]

Volumul de față cuprinde studii și articole ale unor importante personalități ale spațiului academic românesc care evidențiază rolul fundamental avut de Biserica noastră Ortodoxă în realizarea Marii Uniri. El cuprinde și un capitol dedicat contribuției locuitorilor din județul Dâmbovița la realizarea idealului unității noastre naționale, mai ales a ostașilor români, originari de aici, fapt ce se constituie într-o ofrandă adusă lor peste timp. (ÎPS Nifon, arhiepiscop și mitropolit, pe coperta a patra)

Lică Pavel, *Ecouri din lumină,* Editura UZP, București, 2018

Dacă ar fi să-i găsim un sinonim literar, poezia lui Lică Pavel nu are nici fervoarea lui Crainic, nici duioșia lui Vasile Voiculescu, nici măcar tragismul lui Radu Gyr. Este o poezie a seninătății, a iubirii și a luminii, venită la noi din Ardealul lui George Coșbuc. Este poezia satului curat creștin, este clasicismul în formă pură, este resemnarea din *Moartea lui Fulger,* este expresia pură a comuniunii cu divinitatea.

Dovadă e prezența gazelurilor din lirica lui Lică Pavel, poezie clasică, transplant oriental pe sol românesc. Se poate spune chiar că, de la Coșbuc încoace, poezia română n-a mai dat atâtea *gazeluri* reunite într-un volum. Este și aceasta o performanță, alături de atâtea altele, cuprinse în volumul *Ecouri din lumină.* (Marian Nencescu, pe coperta a patra)

Constantin Cubleșan, *Urmuz în conștiința criticii,* Editura Cartea Românească, București, 2014

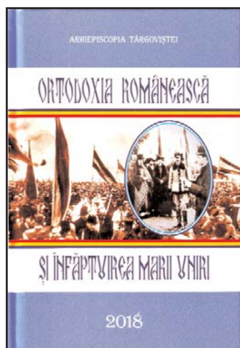
Sinuciderea atât de... enigmatică, la șosea, cu un glonț de pistolet tras în tâmplă, a grefierului de la Înalta Curte de Casație din București a fost taxată atunci, ca și mai târziu, ca un fapt divers. Neobișnuită era însă întâmplarea de a recunoaște în persoana acelui nefericit individ pe unul dintre scriitorii epocii, care semnase, de curând, cu pseudonimul Urmuz câteva texte girate de Tudor Arghezi, într-o revistă ce venea doar în tangență cu literatura. Nu m-am putut împăca defel cu această acceptare a absurdității gestului de către cei de atunci ca și de către cei de după aceea. Un gest inexplicabil? Nimic pe lume nu este întâmplător. Așa că m-am încăpățânat să mă aplec cu mult mai multă stăruință asupra operei și vieții acestui scriitor, a cărui operă distona atât de mult, radical, cu modul tradițional în care se scria atunci (și se scrie și azi). Am fost pasionat să aflu cum îi descifrează opera și viața exegeții contemporani lui și cei care l-au receptat post-mortem, până în zilele noastre. În cele din urmă, concluzia mi s-a deslușit în toată simplitatea și măreția adevărului faptei urmuziene. Și ea poate fi verificată de către oricine e dispus să aducă totul la un numitor comun... (Autorul, pe coperta a patra)

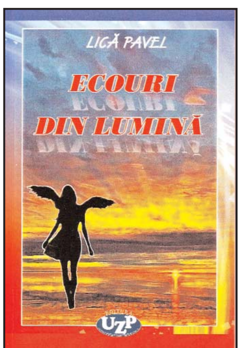
Nicolae Cârstea, *Urmuz. Dinspre Argeș spre Nirvana, Ghid posibil de acces la „Pagini bizare",* Editura Zodia Fecioarei, Pitești, 1995

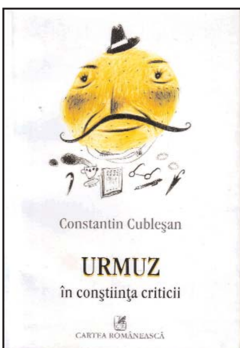
O distincție a scrisului face din acest „ghid posibil" o excepțională carte. Autorul ei este un mânuitor al condeiului cu remarcabile posibilități stilistice: filtrate prin lumina sufletului său, obârșia lui Urmuz, întâmplările vieții sale, eroii „paginilor bizare" nu numai că se însufletesc, dar se apropie de noi, devin contemporanii noștri.

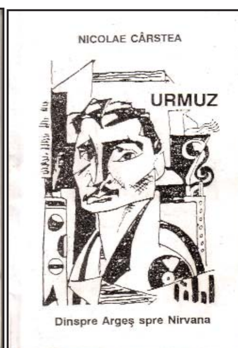
Cartea se adresează deopotrivă elevilor, studenților și profesorilor și îl situează pe autorul ei în tradiția școlii eseistice argeșene pe urmele lui Ion Trivale, Vladimir Streinu…

Cu aceasta, profesorul Nicolae Cârstea deschide seria de eseuri literare despre scriitorii sec. XX, pe care i-o dorim cât mai inspirată. (Mona Vâlceanu, Cuvânt înainte)

Vanilia însângerată

Nicolae MELINESCU

Madagascarul este cel mai mare producător mondial de vanilie, ingredient aromat folosit de la produsele de cofetărie până la industria cosmetică. Insula din sud-estul Africii, încă o dată mai întinsă decât teritoriul actual al României, asigură 80 la sută din cererea pieței internaționale. Soiul său, cunoscut sub numele de Bourbon, după numele insulei din arhipelagul Reunion unde a prosperat la începutul secolului al XIX-lea, este preferat în fața celui mexican, originar, sau al celui indonezian, pentru că este mai bogat în gust și mai divers ca nuanțe olfactive.

În ultimii cinci ani, prețul vaniliei din Madagascar a crescut de la $50 pe kilogram la $600, ceea ce a dus la o luptă pentru supraviețuire între fermierii cultivatori și bandele de hoți. Lucrurile au degenerat rapid și în prezent nu mai este vorba de un conflict minor, este o luptă pe viață și pe moarte. Cultivatorii duc un trai de mizerie, pentru că ei primesc cel mult un sfert din prețul pieței de la colectori, distribuitori și exportatori.

De la pornirea unei culturi până la maturizarea ei și la producția efectivă trec trei ani, atât îi trebuie viței magnoliei de vanilie pentru a rodi. Odată înflorite, plantele sunt polenizate manual, pentru că în Madagascar nu trăiesc albine. Procedeul a fost descoperit din întâmplare în insulele Reunion, în 1841, după care cultivarea vaniliei în scopuri comerciale s-a extins rapid și pe marea insulă din nord. Florile rezistă o singură zi. Nepolenizate, ele mor și nu mai rodesc păstăile atât de frumos mirositoare. După nouă luni, păstăile verzi sunt culese și supuse unei proceduri manuale laborioase de uscare și preparare, care mai durează încă șase luni. Practic, fructul gata de folosire ajunge pe piețele internaționale după mai bine de un an și jumătate. De aici rezultă atât oferta condiționată fizic față de cerere, cât și prețul din ce în ce mai mare. „Producătorii care folosesc vanilia au uitat că aceasta vine din Madagascar, într-o cantitate limitată, care nu poate să satisfacă întreaga cerere mondială. Mai puțin de un procent din aromele de vanilie provine din orhideea naturală. Solicitările tot mai mari pentru arome naturale au încurajat răspândirea surogatelor." https://treehugger.com/green-food/madagascar-vanilla-situation-anything-plain.html, accesat 30 aprilie 2018)

Într-o asemenea conjunctură, jefuirea plantațiilor a devenit o tentație irezistibilă pentru cei care nu au chef să se spetească muncind și să-și lege traiul de zi cu zi de soarta incertă a producției de vanilie. Pentru un fermier obișnuit, ca Meni, „e muncă grea, trebuie să trudești toată ziua, să te muște țânțarii. Mai trebuie să te aperi și de hoți, oricând gata să îți fure rodul muncii. Am ajuns să existe mai puțini fermieri și mai mulți hoți. Dar pentru ei nu se află pedeapsă. Azi îi prinde poliția și mâine le dă drumul." (http://aljazeera.com/indepth/features/2017/01/bitter-taste-madagascar-vanilla-1703107, accesat 30 aprilie 2018)

Ca să-și păzească veniturile, cultivatorii de vanilie din Madagascar au cerut protecția armatei. Reacția autorităților a fost slabă și ineficientă. Guvernul de la Antananarivo nu vrea să alimenteze un posibil conflict civil.

Fermierii au început să culeagă păstăile de vanilie mai devreme de maturizarea deplină, pentru ca hoții să nu le mai poată comercializa din cauza calității slabe înainte de prelucrare. Efectul a fost scăderea conținutului de vanilin, o procesare mai îndelungată și costuri tot mai mari pentru obținerea fructului final.

Tot fermierii au fost cei care au organizat echipe de securitate, formate din localnici care patrulează plantațiile. Misiunea lor, agreată în principiu de oficialități, este să-i predea poliției pe suspecții prinși în flagrant. În multe situații, convenția nu a fost respectată. Un exportator local, Dominique Rakotoson a explicat: „Cu toții ne aflăm într-o stare permanentă de alertă. Mulți fermieri dorm în mijlocul plantației lor ca să-și păzească recolta. Săptămâna trecută (începutul lui martie 2018, n.n.), un individ a ieșit la furat. A fost prins și omorât cu pietre de localnici." (www.france24.com/en/ 20180420-magagascar-vanilla-price-trade-crime-crop-weather, accesat 30 aprilie 2018)

În zona Anjahana, din nordul insulei, hoții au devenit atât de siguri că nimic și nimeni nu-i poate împiedica să-și însușească rodul muncii altora, încât noaptea strecurau pe sub ușă mesaje în care anunțau că în seara următoarea vin să-și ia partea din recoltă. Replica posibililor păgubiți a fost cu totul diferită de cea scontată de hoți. Populația unui sat astfel amenințată a înconjurat o bandă de cinci indivizi, pe care i-a imobilizat și i-a dus în vatra așezării. „I-au crestat cu machetele, i-au înjunghiat cu harpoane. Asta meritau! Oricum, poliția nu face nimic. Avem și noi protecția noastră. Tinerii comunității fac de gardă toată noaptea."

Asemenea forme de justiție populară pot să pară prea brutale și în afara unui cadru legal autorizat. Poate! Dar asta este Africa: regimuri slabe, corupte sau neglijente, care nu-și respectă responsabilitățile față de plătitorii de taxe și impozite. Fermierii, la rândul lor, depind de recoltele de vanilie pe durata a aproape doi ani între ciclurile de recoltare. Unii dintre ei recurg la împărțirea terenurilor între vanilie și culturi alternative cum ar fi cafeaua. Dar și acelea cer muncă, timp, îngrijire și investiții. Până și cele mai riguroase planuri sunt răsturnate uneori de însăși mama natura.

În 2017, Ciclonul Enawo a distrus o treime din culturile din regiunea nordică Sava. Drept urmare, prețul unui kilogram de vanilie a crescut de la $600 la $700 și s-au înmulțit și furturile de pe plantații. S-au înregistrat tot mai multe omoruri, victimele fiind atât gangsterii uzurpatori, cât și oameni din rândul cultivatorilor, iar spirala violenței a atins proporții dramatice. Fermierul Kung Leng, supraviețuitorul unui atac al hoților, constata cu amărăciune: „Dacă situația o să continue tot așa, din ce în ce mai mulți oameni or să fie uciși".

Exportatorii malgași și importatorii europeni sunt extrem de preocupați de situația creată. Dacă prețul vaniliei și, în consecință, al produselor care o încorporează va crește, șocul va fi preluat de intermediari. Diferența de o sută de dolari adăugată materiei brute se poate regăsi într-o majorare cu 15–20 la sută a prețului ciocolatei, al înghețatei sau al cremei hidratante de față pentru doamne. Pe de altă parte, recoltele limitate cantitativ, procesarea îndelungată creează o presiune a cererii tot mai mari. Starea conflictuală de pe plantații face imprevizibilă orice proiecție a exporturilor pe termen lung. Investigația asociației DanWatch a prezentat lupta cultivatorilor cu furturile de vanilie și greutățile pe care le au importatorii în urmărirea transporturilor de vanilie până la nivelul fiecărui fermier producător. „Cercetările noastre au adus la lumină o întreagă industrie care se confruntă cu mari dificultăți pe lanțul furnizării și al urmăririi exporturilor către beneficiarii din întreaga lume", mărturisea Jesper Nymark, director executiv al asociației. (http://danwatch.dk/en/genre/investigation, accesat 30 aprilie 2018)

Vanilia ocupă aproape un sfert din produsele exportate de Madagascar. În secolul trecut, prețul era fixat de guvern împreună cu autoritățile din insulele învecinate, Reunion, cu care forma un cartel neoficial. Importatorii au constatat că prețurile practicate de cei doi aliați erau exagerate și au preferat produse similare, de o calitate mai slabă însă, din Indonezia. Modificarea balanței dintre cerere și ofertă a obligat guvernul Madagascarului să renunțe la monopolul stabilirii unui preț unitar. Ca să-l îngenuncheze irevocabil, clienți strategici de genul corporației Nestlé au folosit tot mai mult varianta vaniliei sintetice, obținută din sevă lemnoasă și din hidrocarburi. Revista *The Economist,* care a analizat recent starea și soarta pieței internaționale a vaniliei constata că manevra substitutivă a dus la scăderea veniturilor cultivatorilor și la abandonarea culturilor de vanilie, pentru că recolta devenise costisitoare și nu acoperea eforturile și cheltuielile producătorilor. (https://economist. com/blogs/economist-explains/2018/03/e4conomist-explains-4)

Revoluția din producția alimentelor, preferința tot mai accentuată a consumatorilor pentru hrana naturală, lupta ecologiștilor împotriva ingredientelor sintetice au reabilitat vanilia. Sub presiunea publicului, marile corporații au început să-i acorde Madagascarului mai multă atenție, începând cu 2010. S-a mărit cererea de vanilie de cultură, dar veniturile cultivatorilor au rămas scăzute, victime ale mașinațiunilor exportatorilor și distribuitorilor.

Îngrijorat de scăderea calității din cauză că fermierii culegeau înainte de perioada optimă de frica hoților, guvernul a hotărât să impună o perioadă legală de recoltare, începând cu luna iunie în nord, până în august pe platoul central, când fructele erau coapte.

Pentru sezoanele următoare sunt previzibile producții mai mari, pentru că au fost amenajate plantații mai întinse după distrugerile provocate de ciclonul din 2017. În aceste condiții, „guvernul trebuie să facă eforturi și mai mari ca să impună penalizări ferme pentru oricine este prins că vrea să comercializeze păstăi culese mai devreme de data prevăzută în calendarul regional. Așa vor fi convinși fermierii să lase fructul să se coacă complet pe plantă pentru ca să crească atât calitatea, cât și producția. Dacă guvernul va reuși, Madagascarul ar putea să guste din nou savoarea monopolului avut cândva." (*The Economist, Why there is a worldwide shortage of vanilla,* March 28th, 2018)

Extinderea suprafeței cultivate cu vița orhideei de vanilie are un cost ecologic descurajator: distrugerea pădurilor de esență rară, în special lemn de trandafir. Cercetătorii au ajuns la concluzia că în două milenii și jumătate oamenii au lichidat aproape 90 la sută din fondul forestier al insulei. *Tavi,* termenul malgaș pentru incendierea pădurilor în scopul extinderii terenului cultivabil, a distrus flora și fauna, unice în lume. Existența rămășițelor care au supraviețuit, încă destul de bogate, i-au făcut pe primii exploratori europeni să considere Madagascarul al optulea continent al planetei. Dacă defrișările vor continua în ritmul actual, peste numai șapte ani vor mai supraviețui doar zonele protejate: șase rezervații stricte, 21 de rezervații speciale și 21 de parcuri naționale. Între ele se află și pădurea subecuatorială Atsinanana, inclusă în patrimoniul natural universal. 40 la sută din pădurea originară a dispărut în ultima jumătate de secol.

Există o legătură între soarta amară a vaniliei, defrișări și crima organizată, activă și în Madagascar. „Producția de vanilie e folosită pentru spălarea banilor proveniți din traficul ilegal cu lemn de trandafir și palisandru. În spatele lui acționează o grupare criminală și câțiva membri ai acesteia au legături cu oficiali din guvernul central", afirma Dominique Rakotoson, citat anterior.

Asociația ecologică Coalition Lampagno a dezvăluit rețeaua care exporta ilegal lemne de esențe rare prin portul Maroantsetra sub protecția unor negustori locali și cu acceptarea tacită a unor politicieni. „Lemnul de trandafir a devenit produsul natural cel mai traficat din lume, iar vânzările din Madagascar ajung la sute de milioane de dolari anual. Cifra exactă nu poate fi obținută din cauza tranzacțiilor ilicite. Majoritatea acestora au destinația China, unde este preferată această esență dură pentru mobila de lux. În 2014, un singur transport ilegal de 30.000 de bușteni a fost interceptat în Singapore. Autorizațiile falsificate pentru transportul de contrabandă au provenit de la birourile unor înalți funcționari de stat." (https://www.theguardian.com/environment/ 2018/mar/31)

Cherchez la femme

Văduva Neagră - muză și blestem

Paula ROMANESCU

Institutorul Avram Negru de la școala din Buciumeni, Galați, trebuie să se fi simțit în al nouălea cer și cu tot soarele sufletului aprins în steluțele fulgilor de zăpadă, în ziua aceea de 5 decembrie 1882, zi ca nicio alta mai fericită, când soția lui, Elena, o frumoasă tecuceană de viță veche de răzeși de prin Moldova, l-a făcut tată, dăruindu-i un bulgăraș țipător de viață, căruia avea să-i dea numele de Natalia.

Si viața începea să aibă alt sens în familia aceea de oameni cuminți, din generație în generație dascăli luminători de minți de școlari și preoți luminători de suflete întru credința creștină.

Natalia creștea, începuse să adopte poziția bipedă și să deprindă graiul matern – cea dintâi și cea mai înaltă școală a trestiei gânditoare. Era „o poezie", o minune de copilă (dar ce părinte nu vede în copilul lui un înger chiar dacă împieliţatul nu-i decât un drăcușor)!

Familia s-a mai îmbogățit cu un fiu, cel care avea să devină peste ani medic, universitarul Dimitrie Negru.

Când a venit vremea abc-ului, Natalia a deprins buchile la Galați, apoi și-a continuat formarea la Scoala Centrală din București, ca să ajungă studentă la Facultatea de Litere și Filosofie din capitală, avându-i profesori pe corifeii istoriei, filosofiei și literaturii de la începutul de secol XX – Mihail Dragomirescu, Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, Ovid Densușianu, Dimitrie Onciul, Simion Mehedinți, ca să nu-i amintesc decât pe aceștia. Păi ar fi trebuit să fii din cale-afară de obtuz (și pe atunci cum ai fi putut ajunge student într-o universitate românească?!) ca să nu te contaminezi de strălucire intelectuală lângă astfel de luminători de minți!

Natalia Negru sclipea de frumusețe și inteligență, era avidă să citească de-a valma poezie, filosofie, istorie, studii despre artă, cu teama ca viața nu-i va îngădui să reușească să treacă atent cu privirea peste toate paginile păstrătoare de comori de gând din cetatea frecventată de ea cu asiduitate – Biblioteca Fundației Universitare.

Aici a întâlnit ea, studenta în Filosofie și Litere, prin toamna anului 1903 privirea caldă a unor ochi mari și blânzi în care-i plăcea să se piardă surâzătoare, mai cu seamă după ce citea vreo poezie romantică de Alfred de Musset, sau măcar versul acela deschizător de sonet: *Et si je vous disais pourtant que je vous aime? / Și de ți-aș spune totuși cât de mult îmi ești dragă?…*

Ochii aceia care o urmăreau înseninându-se erau ai custodelui bibliotecii, nimeni altul decât delicatul poet Șt.O. Iosif, bine cunoscut în lumea literară românească, deja autor a trei volume de poezie și posesor al unei *inimi large* în care tinerei studente nu numai că nu i-a fost deloc greu să intre, dar i s-au deschis porțile împărătești ale unei iubiri fără de măsură.

A început prin a-i „cânta" în felul ei *Doina,* printr-un comentariu literar care l-a făcut pe exigentul ei profesor M. Dragomirescu s-o felicite, ceea ce nu se prea întâmpla din partea magistrului. Dar mai importantă decât lauda acestuia era pentru Natalia bucuria de care auzise ea că a fost cuprins poetul aflând de studiul său asupra poeziei lui cu acea

armonie verlainiană a versului – *de la musique avant toute chose,* împletită cu blânda curgere de vers a celui poet din Hordou care, „dacă ar fi rămas acasă, ar fi devenit o artă poetică ambulantă, un rapsod al timpului său" – George Coșbuc, cu întrepătrundere de ecouri care vin din înfrățirea oamenilor pământului românesc cu întregul univers cunoscut – râul, ramul, talanga, sunetul de corn, lacrima, iubirea, bucuria, dorul, cântul, lupta, haiducia, libertatea, luna, taina nopților când stelele-n cer nasc umezi pe *bolta senină…*

Doina

Se tânguiesc
Tălăngi pe căi,
Si neguri cresc
Din negre văi,
Plutind pe munți...

Si neguri cresc,
S-anină-n crăngi;
Se tânguiesc
Si plâng tălăngi
Pe căi pustii...

La făgădău,
La Vadul-Rău,
Sus, la răscruci,
Vin trei haiduci
Pe cai mărunți...

Se duc uitați
Cei trei fârtați,
Săltând în șa,
Plutind asa,
Ca trei stafii...

Grăiesc încet...
Un scurt popas
Si spre brădet
Pornesc la pas
Cei trei călări...

Dar când ajung
La cotituri,
Un chiot lung
Din mii de guri
Dărâmă stânci...

Sus, peste plai,
Tăcutul crai
Al nopții reci
Umbrind poteci,
Se-nalță-n zări...

Haiducii mei
Doinesc toți trei;
Si clocotesc,
Si hohotesc
Păduri adânci...

Este un adevărat tablou în mișcare, o întreagă istorie concentrată în… ei, că doar n-o să mă apuc acum de un nou comentariu cât să-i fac (prea târzie și inutilă!) concurență studentei din amfiteatrul Universității bucureștene din anul de grație 1903, care nu voia decât să-l impresioneze pe poetul cel cu ochi de cer și suflet de floare. Și a reusit perfect. El s-a îndrăgostit de fetișcană iremediabil.

După scurt timp ea a venit cu *Străbunica* (o poezie, ce-ați crezut?), el a intermediat pe lângă zeii presei literare publicarea opului. A fost să fie acceptat în *Sămănătorul.* Acolo șeful cel mare era chiar *Zeus* care, sătul poate să se tot preschimbe în dobitoace când îi cădea lui cu tronc vreo pământeană gâsculiță sau junincă, a vrut să intre în pielea ilustrului istoric român de talie internațională Nicolae Iorga (că în mintea lui era imposibil să acceadă!). Acesta a dat liber la intrare în brazda literară domnișoarei Negru care-l făcuse pe fericitul poet Steo să vadă viața în roz integral.

Iubirea dintre Poet și poetă s-a mutat din liniștea Bibliotecii Universitare sub cerul înstelat, cu cearcăn de lună, ori în lumină de sori arzători, prin umbroasele parcuri și grădini, în poezia lui tot mai melodioasă, ca într-o logodnă cosmică dintre bolta albastră și pământul împestrițat de floare, rostogolindu-se pe punți de curcubeie printr-un paradis neinterzis.

Și-a venit vacanța de vară.

→

Bandele care au exploatat pădurile de copaci cu esențe rare au folosit rețelele lor subterane ca să spele banii obținuți ilegal și producția de vanilie a devenit una dintre căile preferate.

Creșterea prețului vaniliei este provocată de o apetență sporită a importatorilor pentru aromele naturale, de fenomene climaterice care reduc recoltele, dar și de manevrele crimei organizate. Aproximativ 10 la sută din prețurile majorate reprezintă costurile speculațiilor cu lemn de esență rară. Traficanții au folosit banii obținuți pe această cale ca să cumpere vanilie, ceea ce a creat o scădere a cantității disponibile și a provocat ridicarea prețurilor. În condițiile majorării ulterioare a cererii, dar și a producției, cultivatorii ignoră reglementările guvernamentale pentru perioada optimă de recoltare, obțin venituri mai mici, dar sigure și scapă de amenințările hoților. Vanilia continuă să amenințe pădurea ecuatorială chiar și în zonele protejate, cum este parcul național Masoala. Localnicii se bucură că pot să preia copaci fără valoare economică, care lasă loc plantațiilor de vanilie. Cu lemnul tăiat își fac locuințe noi. Conservaționiștii susțin că asemenea defrișări se fac pe ascuns, ca să nu fie detectate din satelit. Unul dintre activiștii Lampagno, Arman Marozafy, declara: „În prezent, vanilia a provocat defrișări pentru că prețurile sunt atât de mari. Oamenii au văzut că guvernul a ignorat legea și a permis distrugerea pădurii ca să exporte lemn de trandafir. Este o problemă nouă cu rădăcini vechi." (www.matin.mg/?p=9148, accesat 1 mai 2018)

Situația controversată nu este provocată doar de o cerere tot mai mare de vanilie, de lemn de trandafir, de aur sau de minerale, ci și de sistemul intern de administrare a unor resurse care alimentează piața produselor de lux. În final, nu fermierii care-și păzesc plantațiile zi și noapte sunt răspunzători de cursul pieței, ci statul, manager și protector al bogățiilor țării.

Madagascarul este un teritoriu cu totul aparte, este țara de origine a cameleonului, paradisul a peste o sută de specii și subspecii de lemuri, este domeniul îmbogățit de *palmierul călătorului,* în umbra căruia trăiesc 651 de specii de melci.

Pe malurile sale sud-estice a apărut la începutul secolului al XVIII-lea Libertalia, republica piraților pensionari. Incertă ca entitate confirmată documentar, descrisă romantic în epocă și mult după aceea din cauza mentalității gigantropice a Hollywood-ului, republica se pare că a supraviețuit în desfrâu și beții aproape trei decenii, populația sa crescând constant prin sclavii eliberați de pe corăbiile abordate în drumul dintre Africa și America. Odată scăpați de spectrul sumbru al unei vieți de vită de povară, noii oameni liberi se bucurau de democrația directă a congregației în care toți erau egali, împărțeau toate bunurile și aveau un cuvânt egal de spus în toate deciziile comunității. Ideea acestei patrii anti-monarhice și anti-capitaliste se pare că i-a aparținut francezului Misson. După ce a vizitat Roma opulentă a papilor și a cardinalilor, el a vrut să trăiască tot mai departe de ipocrizie, decadență și avariție. Despre Madagascar ca un teritoriu liber de apucăturile europene circulau la acea vreme destule informații adunate încă de pe timpul călătoriei lui Marco Polo, în secolul al XIII-lea, și de portughezul Joao Laurenço, care l-a botezat Diego Dias în 1500. Cum pirați se găseau din abundență pe la 1720–1730 în Atlantic, în Caraibe și în Mediterana, recrutarea noilor republicani nu avea nevoie de promovare. Potrivit unor descrieri credibile, contemporane cu Libertalia, aceasta a decăzut, foștii lupi de mare au îmbătrânit, au murit alcoolici și insula a cunoscut un reviriment abia în secolul al XIX-lea, în timpul regatului Imerina, până la ocupația franceză începută în 1883. Independența din 1960 a adus cu ea multe speranțe pe care cele patru republici succedate de atunci încoace nu le-au îndeplinit.

Războiul care însângerează acum vanilia aromată este și el o vitrină a insucceselor politice.

Cherchez la femme

Dintr-un firişor de iarbă fragedă, Steo a meşterit cel mai frumos inel pentru aleasa lui, i l-a pus în deget, apoi, la repezeală, a încropit un altul dintr-o rădăcină de pir (să fie mai rezistent!) şi pentru sine.

Până să se pună de acord soarele şi luna să le ţină cununa, până au pregătit concertul întru slava iubirii păsărelele mii, până şi-au limpezit lumina stelele-făclii, s-a făcut de 29 iulie 1904… În ziua aceea blagoslovită, *Zeus* de la *Sămănătorul* şi conu' Mihail (cum care? Sadoveanu!), împreună cu toată floarea cea aleasă a culturii române – Victor Ion Popa, pictorul Kimon Loghi, Ilarie Chendi, conu' Zaharia (Bârsan, nu al Zoiţicii!) etc., au venit la Tecucel puşi la patru ace să asiste la ceremonia sfintei uniri prin căsătorie a tinerilor Steo şi Natalia, ceremonie oficiată solemn, cu glasul tremurat de emoţie, de preotul Toma Dumitrescu, bunicul din partea mamei miresei.

Şi-a urmat o nuntă ca-n poveşti şi povestea lor li se părea amândurora a fi cea mai frumoasă dintre toate poveştile de iubire din lume. Şi chiar era. Era unică! Nu aşa cred toţi îndrăgostiţii care-şi jură iubire şi credinţă până când moartea?…

Un an mai târziu li se năştea o copilă: Corina.

Fericirea continua să le surâdă generos, cu toţi dinţii. Tânăra mamă îşi continua studiile literar-filosofice,

Cântec sfânt

Cântecul ce-ades ţi-l cânt
Când te-adorm în fapt de seară,
Puiule, e-un cântec sfânt,
Vechi şi simplu de la ţară.

Mama mi-l cânta şi ea,
Şi, la versul lui cel dulce,
Puiul ei se potolea
Şi-o lăsa frumos să-l culce.

Azi te-adorm cu dânsul eu,
Ieri – el m-adormea pe mine,
Şi-adormi pe tatăl meu
Când era copil ca tine.

Mâine, când voi fi pământ,
Nu uita nici tu – şi zi-le,
Zi-le doina, cântec sfânt,
La copiii tăi, copile!

Steo rămânea cu puiul de om, îl legăna şi-i cânta în felul lui aşa cum îi cântase şi lui mama în copilărie, şi totuşi nu chiar la fel…

Viaţa lor decurgea lin (cam monoton, ar fi zis Natalia…), Steo nu avea ambiţii de chiverniseală care le-ar fi permis să-şi petreacă vacanţele prin Paris sau la Roma, Florenţa, Veneţia, singura bogăţie râvnită fiind pentru el poezia şi, neapărat, iubirea adoratei sale femei. Aceasta începuse să ofteze cam des şi-şi pierdea privirile în zare de parcă ar fi aşteptat… nici ea nu ştia exact ce. Primise dotă de la părinţi o casă spaţioasă în Tecucel şi o sfară de vie care le-ar fi îngăduit ca după culesul strugurilor şi limpezirea vinului să dea toamna o raită pe la Parisul cel de vrajă şi voluptăţi culturale…

N-a mai fost nevoie.

Avenit Parisul la ei prin Dimitrie Anghel, poetul spilcuit, elegant ca un dandy, spiritual şi efervescent ca o şampanie, talentat, lipsit de griji materiale ori de altă natură, dansator desăvârşit, o comoară de lumină… culează din Oraşul-Lumină în care *fătuţele vesele de la cabaret nu fac din amor o tragedie…* Bref, un băiat de bani gata, înzestrat de ursitoare şi cu talent poetic, şi cu multe alte talente…

Natalia începea să-şi regăsească dulcele ei surâs de pe când era nelipsită din Biblioteca Universitară (*o, tempora!*), cei doi poeţi, prieteni la cataramă, erau mai tot timpul împreună, scriau împreună, îşi semnau creaţiile împreună cu pseudonimul A. Mirea, erau citiţi cu aviditate şi admiraţie de devoratorii de literatură. Pentru *Legenda funigeilor* (1907) li se acordă Premiul Literar „Adamachi" din partea Academiei Române. De mare apreciere s-au bucurat, de asemenea, *Cometa* (1908); *Caleidoscopul lui A. Mirea* (1909). Colaborează în presa literară, fondează împreună cu Sadoveanu revista *Cumpăna,* participă la lecturi literare prin ţară.

Nici Natalia nu rămânea departe de poezie. În 1909 i-a apărut volumul *O primăvară,* despre care cârcotaşii deduleiţi la poezie spuneau că Steo nu era de tot străin, iar Dimitrie (Deo) se făcea a nu-l băga în seamă, ocupat foarte cu exerciţiile de admiraţie mută (şi foarte grăitoare!) la adresa autoarei. Ca să fie în miezul aprins al rugului literar, ea organiza sezători literare pe la „Academia bârlădeană", serate artistice, mai mult sau mai puţin dansante, ca să crape Micul Paris de ciudă că n-are şi el un Tecucel…

Este printre iniţiatorii înfiinţării Societăţii Scriitorilor Români (2 sept. 1909) – USR-ul de astăzi, alături de poeţii ei dragi.

„Poetul florilor" – Dimitrie Anghel, ameninţa să devină o mătrăgună în grădina sufletului Nataliei. „Otrava" lui o cuprindea mistuind-o. Steo nici nu bănuia că bunul său prieten ar putea vedea în Natalia lui altceva decât „la femme de son ami", îndrăgită, desigur, că doar nu credea să existe cineva pe lume care să n-o îndrăgească, dar nu ţintă a unei pasiuni devastatoare alta decât a lui.

Şi dezastrul a căzut ca un trăsnet pe sufletul bietului poet când femeia dragă şi prietenul cel mai apropiat au plecat unul după altul la Paris, ea să-şi caute sănătatea (?), el s-o întâlnească şi să se lecuiască de ea, făcându-şi-o în final proprietate privată…

Când cei doi (cu fetiţa Corina) au reveni în ţară, era doar ca să încheie divorţul intentat de ea (!) pentru că fusese… neglijată de un soţ care nu ştia s-o aprecieze.

A urmat şi divorţul (1910-1911) în urma căruia Steo a rămas sfâşiat sufleteşte, iubind-o cu disperare pe aceea care-i era singura raţiune de a trăi.

Cântec

Mâine trebuie să plec
Făr' a mai privi-o,
Ah! Şi-n lacrimi să-mi înec
Cel din urmă-adio!

Plec şi n-am să mai reviu/
Niciodată, poate...
Ah! Şi sufletu-ţi zglobiu
Va uita de toate…

Trebuie să plec curând…
Rămâi sănătoasă!
Ah! Şi plec cu tine-n gând,
Dulcea mea crăiasă!

Zilele trăite fără prezenţa ei erau o necurmată cale spre sinucidere. Pe sub ferestrele cu perdele grele ale casei unde era încuiată draga lui mult dragă, Steo trecea înfrigurat aşteptând un semn ca să ştie că ea este vie, că nu i s-a întâmplat vreo nenorocire. Pe chipul lui suferinţa arase cute adânci. Părea bătrân ca vremea.

Nu-i mai păsa de nimic dacă nu era în legătură cu ea.

Societatea Scriitorilor i-a atribuit Premiul şi Decoraţia *Bene-Merenti.*

Vanitas vanitatum…

Prietenii – Goga, Sadoveanu, Păstorel, Zaharia Bârsan – încercau să-l ajute; el ar fi vrut să se întoarcă în Transilvania lui natală, tărâm de rai interzis lui (dar ce, numai lui?) de stăpânirea austro-ungară şi să se desprindă de Bucureştii cei de amare amintiri, dar nu putea părăsi locurile prin care trecuseră paşii ei…

Îndurătoare, moartea avea să-l scape de chin. Era 22 iunie 1913. O congestie cerebrală a pus capăt nemăsuratei lui suferinţe. Ar fi împlinit 38 de ani.

Multe dintre manuscrisele sale, poezii inedite, s-au rătăcit după moartea lui, în anii războiului risipitor de vieţi.

Devenită Madam Anghel (3 noiembrie 1911) după separarea de Şt.O. Iosif, Natalia Negru a avut parte de o existenţă de sclavă adorată, întemniţată (la propriu!) de soţul ei de o gelozie morbidă, ameninţată permanent de el că dacă, Doamne fereşte!, se va uita cumva la alt bărbat (o cunoştea prea bine ca să ştie ce spune!), el o s-o împuşte. Geloasă foc era şi ea, care-i scotocea buzunarele şi lenjeria în căutare de probe de infidelitate în lungile ceasuri petrecute sub zăvor, aşteptând ca el să se întoarcă acasă. (De unde? De unde?) Şi certurile între ei nu mai conteneau.

În tot acest timp, Corina, fiica lui, creştea mai mult sau mai puţin ignorată de o mamă ajunsă din regină sclavă şi total ignorată de excentricul nou soţ al mamei sale despre care copila nu ştia că era „Poetul florilor" şi, nici măcar de ce ar avea nevoie florile de un poet cu pistolul la cingătoare când ele sunt poezie curată…

În urma unei scene violente între soţi, el recurge la argumentul des invocat al pistolului şi, vrând să-i dea ei de înţeles că ameninţările nu-s chiar flori dalbe de măr, ţinteşte spre fereastră, gândind că o s-o bage în sperieţi zgomotul geamului când se va face ţăndări, dar glonţul ricoşează din tocul ferestrei şi… n-avu loc cât larg era decât în glezna ei… Femeia cade secerată de durere în vreme ce el, înnebunit de groază că a ucis-o, îşi îndreaptă pistolul spre inimă şi trage… De data aceasta n-a ratat ţinta. A apucat să fie transportat la spital, dar moartea nu se îndura să-şi lase din gheare prada… Rana din piciorul ei s-a vindecat uşor.

Ningea cu fulgi mari în ziua aceea cernită de 14 noiembrie 1914, când *poetul florilor, veşminte de pământ luând* (mulţumesc, Blaga!), se adăuga umbrelor din Cetatea Umbrelor – Cimitirul Eternitatea din Iaşi, însoţit de lacrimile câtorva îndureraţi cunoscuţi ai fatalului triunghi, lacrimi potenţate de caldul şi emoţionantul discurs funebru rostit de Mihail Sadoveanu şi îngheţate în final de anatema unei femei anonime care s-a desprins din grup şi i s-a adresat *văduvei negre:* „Blestemată să fii, tu, femeie blestemată care ne ucizi poeţii!"

Şi-a venit Războiul cel Mare.

Copila Corina împlinise 11 ani la 20 august 1916. Era frumoasă şi liniştită. Semăna cu tatăl ei. Când mergea cu mama ei la mormântul acestuia, la Cimitirul Bellu, îi murmura încet, ca să audă cel adormit de-a pururi, dar să nu-i strice cumva liniştea somnului: *Cântecul ce-ades ţi-l cânt* […].

În luna septembrie a aceluiaşi an, o schijă dintr-un Zepelin german a secerat viaţa micuţei flori de iubire. A fost aşezată alături de tatăl ei… N-a mai apucat să împlinească acel legat aşa cum o îndemnase iubitorul ei părinte, poetul: *Mâine când voi fi pământ/ Nu uita nici tu şi zi-le/ Zi-le doina, cântec sfânt/ La copiii tăi, copile…*

Singură până la sfârşitul zilelor sale (1962), Natalia Negru a continuat să scrie (romanul autobiografic *Helianta* este spovedania ei către cititori), a făcut traduceri din franceză şi germană, a fost şi profesoară, secretară a Societăţii Culturale Tinerimea Română, colaboratoare la diverse gazete literare – *Viaţa Românească, Minerva, Flacăra* etc.

În ultimul deceniu de viaţă s-a retras la Tecucel, unde, în liniştea grădinii cu flori şi pomi fructiferi, evoca în gând amintirea celor care i-au fost vieţii sale binecuvântare şi blestem, primea în vizită persoane interesate de fenomenul literar, cărora le era sfătuitor cuminte sau de la care aştepta veşti despre cum mai este lumea culturală în realismul foarte socialist vegheat de… blândele cenzuri.

Când venea prin Bucureşti, avea rezervată masă la Capşa. Îi făcea plăcere să simtă privirile admirative / iscoditoare ale celor din jur, să audă şoaptele lor: „Ştiţi, este Natalia Negru, cea din pricina căreia…"

Pe 2 septembrie 1962 s-a retras sub iarbă…

Orizont SF

Umorismul incorigibil

Mircea OPRIŢĂ

Pe numele său adevărat Dumitru Luca, **Marcel Luca** a fost unul dintre membrii fondatori ai Cenaclului timişorean „H.G. Wells", ales secretar al grupării în perioada 1970-1978. S-a născut la 1 iulie 1946, în comuna Ianova din judeţul Timiş. A absolvit o şcoală profesională de construcţii, completată prin studii serale la Liceul de filologie-istorie din Timişoara. A lucrat ca laborant chimist la Oficiul pentru studii pedologice şi agrochimice din aceeaşi localitate, devenit ulterior Laboratorul judeţean de agrochimie şi pedologie. Adrian Rogoz i-a remarcat textele de anticipaţie încă înainte de a publica numărul special dedicat grupării timişorene (cel din mai 1971). A debutat în CPSF cu schiţele *Pregătiţi o porţie în plus* şi *Discuţie cu un venusian* (1970), reluate şi în antologia *Povestiri ştiinţifico-fantastice* (1972), volum prin care Casa de Cultură a Studenţilor din Timişoara scotea în public talentele cenaclului patronat de instituţie. În aceeaşi perioadă editează, împreună cu Cornel Secu, primul număr al celui dintâi fanzin tipărit la noi, *Paradox*. Semnătura îi apare mai mulţi ani la rând în *Almanahul Anticipaţia* (care, în 1984, îi va rezerva, de altfel, un medalion special), dar şi în publicaţii SF cu o frecvenţă notabilă în epocă, chiar dacă neregulată: *Paradox, Helion, Omicron*-ul craiovean. Înzestrat cu certe aptitudini umoristice, nu se rezumă la exprimarea acestora pe seama clişeelor SF. A scris proză şi versuri în grai bănăţean, ceea ce i-a putut deschide cu uşurinţă paginile unor ziare şi reviste regionale precum *Foaia bănăţenilor, Renaşterea bănăţeană, Jurnalul de Timiş, Orient latin.* Şi-a exersat talentul comico-satiric inclusiv în publicaţii de strictă specialitate, precum *Anotimpuri* (editată de Staţiunea de Cercetări Agricole Lovrin) şi *Agricultura Banatului,* unde, pe lângă seria monografică „serioasă", intitulată *Panopticum al comunelor din perspectivă pedologică,* autorul semna frecvent şi poezii în maniera lui Victor Vlad Delamarina. Un întreg volum, *Ghin a lu' Lunghin şi dilemele Tranziţiei* (1998), adună astfel de versuri în grai bănăţean, în care exerciţiul umorului deviază de la subiectele SF spre temele actualităţii contemporane.

Non-SF este până şi o carte cu titlu înşelător, *Vreau să fiu cosmonaut,* cu scenariul şi versurile aparţinând lui Marcel Luca, iar ilustraţiile semnate de Theodora şi Sandu Florea. Preocupat de cartea pentru copii şi de propria-i prezenţă în publicaţiile periodice, autorul s-a mulţumit o vreme să-şi promoveze creaţia anticipativă doar prin antologiile colective lansate de diverse edituri în ultimele decenii ale secolului trecut, de la *Alfa* şi *Avertisment pentru liniştea planetei,* până la *Anatomia unei secunde* şi *Timpul este umbra noastră,* ultimele fiind de după 1989. Şi-a adunat în volum povestirile SF destul de târziu, în 1998, sub titlul *Tactică şi strategie.* Întrucât culegerea reuneşte lucrări deja datate şi unele de inspiraţie mai recentă, scriitura lasă să se vadă, ca în cercurile copacului, o evoluţie a experienţei auctoriale. Evident, şi sub aspectul valorii apar importante diferenţe între texte. Schiţele din faza debutului sunt „subţirele", atât ca idee SF, cât şi ca realizare literară. Majoritatea aduc în scenă personaje caricaturale, de un grotesc agreabil, antrenate în mici acţiuni superficiale, destinate şi ele să amuze. *Când nu vor fi gândaci de Colorado* ne prezintă tribulaţiile inginerului agronom Cercel I. Cerceluş, confruntat cu absenţa unuia dintre mecanismele sale inteligente de la apelul de rutină ce încheie programul zilnic al Staţiunii de „robotractoare". Plecând în recunoastere cu o „mică farfurie zburătoare, proprietate personală", Cerceluş îşi găseşte tractorul pe câmp, cu iniţiativa blocată de faptul că pe ultimii metri pătraţi pe care mai trebuia să-i are dormea imperturbabil un om. E aici ilustrarea burlescă a uneia dintre legile robotice enunţate de Isaac Asimov, folosită de Marcel Luca pentru o lume aseptică, unde până şi insectele odinioară dăunătoare agriculturii, redescoperite în chip nesperat, ar urma să fie tratate cu grijă savantă şi înmulţite, ca să li se regenereze specia pierită.

Extraterestrul din *Discuţie cu un venusian* are un nume reproductibil doar printr-un strănut, iar întâlnirea cu naratorul devine prilej de comice încurcături:

„Emoţionat, m-am ridicat din fotoliu, iar în momentul în care s-a întors spre mine, i-am strâns prin surprindere şi atât de călduros mâna, încât abia după vreo trei secunde mi-am dat seama de nenorocire. Uitasem de faptul că vecinii noştri au temperatura corpului mai scăzută decât a unui bloc de gheaţă, asa că mâna îmi era inertă şi acoperită de promoroacă.

Am zâmbit chinuit, cerându-i companionului iertare pentru zăpăceala mea dictată de amiciţie, spunându-mi în gând că măgarul putea să se gândească la un asemenea accident şi să-şi fi pus nişte mănuşi izolatoare."

Rezolvarea situaţiei din povestire mizează pe poantă: venusianul e telepat, aşa că îi „citeşte"

prompt pământeanului toate aprecierile deloc măgulitoare formulate în gând, în vreme ce din gura lui ies doar cuvinte de conformistă diplomaţie socială. În *Explozia clipei,* un exploziv nou, încercat într-un parc privat, produce „dezagregarea relativă a timpului". Mai precis, o breşă temporală prin care pătrund într-un fel de prezent etern lucruri şi fiinţe ce existaseră pe terenul respectiv în diferite epoci istorice şi chiar în erele geologice vechi. În cocktailul acesta de epoci, un pterodactil mănâncă găinile hangiului din veacul al XVI-lea, prin pădurile locului sunt văzuţi mamuţi, iar războinicii anului 1000 dau buzna, îmbrăcaţi în armuri, peste personaje cu redingotă şi joben. Uneori, textul permite şi note sentimentale. Astronautul Tom din *Imposibila revedere,* care în spaţiu a avut şansa să descopere o stea excentrică, invizibilă, îşi lasă profund îndurerată soţia, la întoarcerea sa pe Pământ, întrucât a devenit şi el invizibil. Doi îndrăgostiţi îşi fac declaraţii amoroase în campusul universităţii, iar o entitate extraterestră cu formă de cactus le înregistrează, reproducându-le mecanic spre stupefacţia studenţilor apăruţi a doua zi în zonă (*Şi dacă undeva, în Univers, cresc cactuşi?*).

Miza textelor va creşte în povestirile compuse ulterior, pe măsură ce autorul se străduieşte să adauge schemelor SF o dimensiune umană. Publicată în primul număr al fanzinului *Paradox* (1972), *Planeta fără pterodactili* este un text ce şi-a câştigat o largă audienţă pe fondul începuturilor noastre fandomiale, fiind reluat ulterior în *Almanahul Anticipaţia,* în unele antologii şi ajungând chiar scenariu de bandă desenată. Situaţia propusă este tipică pentru SF-ul epocii: un grup de astronauţi se pregăteşte să debarce pe o planetă necunoscută, unde speră să întâlnească fiinţe înzestrate cu raţiune. Acestea există, într-adevăr, însă contactul e periclitat de un factor moral: suprapopulat cu fiinţe mărunte, răspândite „la centimetru pătrat" pe întreaga lui suprafaţă, corpul ceresc respectiv nu oferă aventuristului Solino niciun loc de asolizare. Confruntat cu perspectiva de a ucide sub vehiculul propriu milioane de extratereştri nevinovaţi, iar, pe de altă parte, cu neputinţa de a-şi lua zborul înapoi, spre nava-bază, astronautul e pus astfel în faţa unei dileme existenţiale. Dilemă ce nu poate fi rezolvată decât în conformitate cu preceptele etice ale utopiei comuniste, prin autodistrugere imediată. Autorul complică povestirea cu o relaţie matrimonială, transferând dilema amintită şi asupra Lianei, ajunsă în situaţia de a fi tocmai ea cea care decide, în momentul de cumpănă, sacrificiul soţului.

„Încălzindu-şi" scrierile prin astfel de note sentimentale, Marcel Luca nu mai poate evita rezolvările de tip melodramatic. Impasul unui asemenea tratament literar aplicat subiectelor va fi la un moment dat observat, de unde şi virajul spre situaţii mai rezistente la tentele edulcorate. *Lacul păsării Wandoo* este, în creaţia autorului, o primă încercare de a da o turnură politică subiectelor sale: povestirea confruntă mentalităţi rasiste cu soluţiile unui viitor înclinat să le sublinieze absurdul şi zădărnicia. Alte povestiri construiesc din raţiuni polemice contrautopii de sinistră înfăţişare, precum Republica Enclava din *Scurta carieră a lui Antonio Rosales.* Scrisul autorului câştigă supleţe şi complexitate, dar încă mai are de rezolvat stângăcii şi probleme de echilibru compoziţional. Este motivul pentru care, în ultima istorisire citată, finalul optimist – în logica povestirii totuşi – nu convinge din punct de vedere artistic, fiind net inferior tablourilor „dure" ce descriu statul-penitenciar. Piesa cea mai bună se intitulează *Carolyne Project* şi reprezintă o frumoasă speculaţie pe tema călătoriilor în timp. Printre fluturările sprintene ale câtorva ironii la adresa secretomaniei militare, povestirea îşi conduce cu un umor bine dozat ideea SF spre momentul de revelaţie paradoxală. Aici autorul are originalitatea de a extrage dintr-un vechi cufăr sigilat al Inchiziţiei spaniole dovezile materiale ale unui prea păzit proiect american de la sfârşitul secolului al XX-lea. Lucrat în câteva linii fine şi inteligente, un portret (părintele canonic Juan Egas) pledează pentru avantajele unor modalităţi de expresie superioare. Pe acestea Marcel Luca le descoperă atunci când renunţă la şarja caricaturală, cât şi la un tenace sentimentalism.

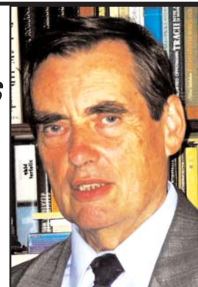
Ceea ce se dovedeşte destul de greu de realizat, întrucât umorul său nativ l-a transformat pe Marcel Luca însuşi într-un personaj distinct în mediul cenaclier timişorean. Pus pe mici farse amicale şi dornic să se amuze, distrându-i în acelaşi timp şi pe alţii, a redactat an de an un Pluguşor comic pentru „revelioanele SF" organizate la Timişoara. Îi convine să-şi semneze corespondenţa cu un titlu pompos: „conte de Ianova", iar în 1990 a lansat, la limita seriozităţii, o „Fundaţie Aeriană, Fictivă şi Europeană" care-i poartă numele („Marcel Luca şi ciracii lui"), acordând premii şi diplome câştigătorilor unor concursuri de catrene pe teme ad-hoc şi pe rime impuse, în cadrul unor festivităţi ale cluburilor „Helion" şi ARSFan. În publicaţia electronică *Pro-Scris,* ca şi pe site-ul Helion, apar din când în când versificări de tip umoristico-parodic cu referire la mediul cenaclier, sub titluri semnificative precum: *Parodii de circumstanţă cu sefişti de relevanţă, Mistreţul SF cu colţi de argint, Balada sefistului grăbit* etc. Sunt manifestări minore ale unui bonom iremediabil, dornic să creeze o atmosferă de bună dispoziţie în jurul lui. Iată o astfel de şarjă amicală la adresa redactorului-şef al revistei *Helion,* cu un prilej aniversar (*Cuvântul lui Secu adresat redactorilor săi*):

„Prestigioşi redactori, acum, de Ziua Mea,/ Smerit mă rog să-mi ascultaţi cuvântul/ Şi-n spirit patriotic să faceţi voi ceva;/ Plecând în delegaţii, *să răsturnaţi* Pământul!// Vă dau pentru aceasta un termen de trei zile,/ Diurnă pe măsură şi nu vreau vreun protest,/ Căci nu vă cer să faceţi eforturi inutile,/ Ci să-mi *rotiţi* Pământul, din *Est* de-acum, spre *Vest!*// Doar este patriotic să vrem Prosperitatea/ Şi-n fiece cătun, în case cu blazon,/ Să simtă tot românul ce este Libertatea/ De-a lectura, cu râvnă, revista *Helion!*// Concetăţeni! S-o rupem cu falsele idile/ Pe care le mai facem cu *Estul* bolşevic!/ Să vrem, căci este timpul, prin proceduri subtile,/ S-ascundem sub covoare perversul creier mic!// Căci el e vinovat de visele proscrise,/ Clonate dinspre Lenin, ca din celule-*stem,*/ Când Vestul ne aşteaptă, cu braţele deschise,/ Să ne iniţieze în Criza-i de sistem!// Când răsturnaţi Pământul, căci ştiu că se mai poate,/ Încă un sfat, pe gratis, acum, eu vă acord:/ Să afle tot românul că s-a făcut dreptate –/ Pe oricare busolă, doar SECU-i *Polul Nord!"*

Marcel Luca a fost distins în mai multe rânduri cu premii şi menţiuni ale convenţiilor naţionale de anticipaţie. Grav bolnav, a murit la 27 aprilie 2013, în Timişoara.

Refuzul de a crede

Dan D. FARCAŞ

În articolele precedente am încercat să argumentez faptul că fenomenul OZN există, dar că nimeni nu știe ce este, deși militarii multor țări au avut, de-a lungul a cel puțin șapte decenii, mai multe proiecte pentru a afla răspunsul, proiecte în general secrete, din multiple motive. În același timp, autoritățile au făcut tot posibilul să minimalizeze ori să ridiculizeze subiectul față de marele public, ajutate de oamenii de știință, care spuneau că „așa ceva nu există, întrucât e imposibil", ca și de grosul populației, care nu era dispusă să-și schimbe viziunea, bine înrădăcinată, asupra lumii.

As mai da două exemple ilustrative în acest sens. În anii 1983-87, pe valea fluviului Hudson, la nord de New York, apăreau uneori seara, trecând pe cer, configurații de lumini multicolore, mari cât un teren de fotbal. În câteva rânduri, ele s-au oprit, plutind la înălțimea coroanei copacilor, deasupra unor autostrăzi pline de navetiști, blocând circulația și îngrozind pe cei coborâți din mașini. Au fost mii de telefoane și mărturii depuse la poliție, sute de fotografii și înregistrări video. Explicațiile care s-au dat au fost ridicole. S-a spus că poate afost un dirijabil, sau o formație de avioane ușoare, deși vântul bătea cu rafale de 50 km/oră și deși, pe aeroporturile din zonă, Administrația Aeronautică Civilă n-a găsit nici posibilele avioane incriminate, nici vreun dirijabil. Cunoașteți acest caz extraordinar de spectaculos? Dacă nu frecventați atent literatura ufologică, aproape sigur nu. Cu mici excepții, relatarea și comentarea incidentelor nu au depășit presa locală și nimeni nu s-a obosit să adâncească ancheta, fericită să uite cât mai repede incidentele. A fost ca un blocaj al minților, incapabile să accepte o realitate inexplicabilă. Și acest caz nu e deloc singular.

O altă întâmplare pilduitoare este cea numită „Luminile Phoenix" (*Phoenix Lights*). Pe 13 martie 1997, între orele 19.30 și 22.30, mii de persoane au raportat, pe un traseu de aproximativ 480 km, din Nevada și Arizona (SUA) până în Sonora (Mexic), un OZN uriaș, întunecat, în formă de „V", care nu producea niciun sunet și purta cinci lumini sferice. Stelele dispăreau în spatele obiectului și reapăreau după trecerea acestuia. Cele mai multe mărturii au venit din orașul Phoenix. O anchetă reunind mărturiile a peste șapte sute de martori, inclusiv polițiști, piloți și militari, a sfârșit prin a fi ridiculizată.

Lucrurile s-ar fi oprit aici, dacă cazul n-ar fi fost preluat și în media națională. Din această cauză, Fife Symington, guvernator al Arizonei pe două termene, s-a văzut obligat să ordone o anchetă, apoi, pe 19 iunie, a convocat o conferință de presă, în care a anunțat că a descoperit făptașul, introducându-l în sală pe șeful său de personal, deghizat în extraterestru, însoțit de un polițist, ca și cum ar fi păzit arestatul. Asistența a râs. Symington a anunțat apoi că s-a interesat la toate instanțele și nimeni nu avea nicio explicație. Ca o surpriză, în 2007, la zece ani după incident și când nu mai era guvernator, Fife Symington a recunoscut că, în ziua aceea, auzise vestea la televizor și s-a hotărât imediat să o verifice personal. „Mă așteptam să văd ceva la mare distanță, dar am fost zguduit când am văzut obiectul acesta trecând chiar deasupra capului meu. Se deplasa constant și fără zgomot... Era ceva din altă lume." El și-a justificat recunoașterea târzie spunând că atunci când ai o funcție publică înaltă, dacă începi să vorbești despre extratereștri sau altceva de acest tip, vei fi ridiculizat imediat. „Trebuie să fii foarte atent ce spui, deoarece media poate să-ți distrugă credibilitatea în totalitate."

În ultimii ani, ministerele apărării din mai multe țări au recunoscut că au avut proiecte sau compartimente specializate pentru studiul fenomenului OZN, unele adăugând că nu doresc să mai continue, nu pentru că ar fi găsit răspunsul, ci dintr-un sentiment de inutilitate a demersului și deoarece au constatat că fenomenul „nu prezintă o amenințare la adresa securității naționale".

Din cele peste 50.000 de pagini desecretizate recent de Ministerul Apărării al Regatului Unit știm, de pildă, că în noaptea de 20 mai 1957, Milton Torres (ulterior profesor la Universitatea Internațională din Florida) efectua un zbor împreună cu un coleg, amândoi pilotând un avion F-86D Super Sabre. La un moment dat, au primit ordin să armeze rachetele *Aeromite* din dotare, pentru a trage într-un obiect neidentificat, „cețos și enorm", aflat deasupra orașului Ipswitch. Când s-au apropiat la 500 de metri, pregătiți să deschidă focul, obiectul a dispărut de pe ecranul radarului, în mai puțin de o secundă.

Din aceleași documente știm că în ianuarie 1962, George A. Filer III era staționat la baza RAF din Sculthorpe, Anglia, când a fost trimis să intercepteze o aeronavă neidentificată care staționa la doar 300 de metri deasupra unei zone între Oxford și Stonehenge. Obiectul, observat de mai multe radare, dar și cu ochiul liber, dădea un ecou clar și solid, ca al unui obiect metalic de 2 kilometri lungime. Când avionul lui Filer a ajuns la opt kilometri de el, brusc, OZN-ul părea că a înviat; luminile s-au intensificat extraordinar de mult, apoi obiectul a accelerat și... a dispărut.

S-a scris mult și despre faptul că în seara zilei de 19 septembrie 1976, nu departe de aeroportul din Teheran, a apărut un obiect luminos „rectangular". Comandamentul forțelor aeriene iraniene a trimis acolo un interceptor F-4. Când acesta a localizat OZN-ul pe radar și s-a apropiat de el, toate instrumentele de bord, inclusiv cele de comunicații, au rămas fără curent. În aceste condiții, pilotul s-a văzut obligat să abandoneze misiunea și să se întoarcă la bază. Un al doilea interceptor a pățit la fel. Între timp, obiectul, un cilindru orizontal extrem de luminos, lung de circa 50 de metri, a efectuat o serie de manevre imposibile pentru orice obiect pământean.

Colonelul în retragere Boris Sokolov a declarat, în 2010, că în spațiul ex-sovietic „au existat 40 de cazuri în care piloții au întâlnit OZN-uri. La început li s-a ordonat să le intercepteze și să le doboare. Când piloții s-au angajat în urmărire, OZN-urile au accelerat, piloții au pierdut controlul și avioanele s-au prăbușit. Aceasta s-a întâmplat de trei ori, iar în două dintre cazuri pilotul și-a pierdut viața. După aceea, piloții au primit ordin să observe obiectul, dar să schimbe direcția și să se îndepărteze."

Astfel de întâmplări au existat peste tot, inclusiv în România. În 1967, într-o noapte, două avioane de vânătoare MiG-19 efectuau, la 12.500 de metri, un exercițiu de rutină în vestul țării. La un moment dat, au văzut un obiect zburător de dimensiunile unui teren de fotbal. De la sol au primit ordin să tragă în direcția lui o salvă, pentru a-l obliga să aterizeze. Când unul dintre piloți a vrut să apese pe trăgaci, OZN-ul a dispărut instantaneu și a apărut în spatele celuilalt MiG, care se despărțise între timp de primul. Mihai Bărbuțiu, comandantul escadrilei, aflat în acest al doilea avion – pilot cu care am stat de vorbă personal, nu o dată – a primit, la rândul său, ordin să deschidă focul. A început o urmărire care s-a terminat deasupra orașului Belgrad. Avionul a trebuit să se întoarcă la baza de la Timișoara, întrucât i se termina și combustibilul.

S-ar putea ca cititorul să remarce că toate cazurile evocate s-au petrecut cu mulți ani în urmă. Aceasta nu înseamnă că ele nu se petrec și azi, ci reprezintă doar un semn că secretul care învăluie întâlnirile OZN este menținut cu strășnicie, iar piloții dispuși să vorbească sunt, de regulă, doar cei retrași de mult timp din activitate, deci cărora declarațiile nu le mai pot influența carierele.

Nu cumva toate aceste incidente au fost manifestări, relativ discrete, ale unor hipercivilizații? Iar omul de pe stradă nu cunoaște relatările despre ele, deoarece refuză sistematic să le asculte și să le accepte, probă patentă a unei cecități culturale. (Va urma)

GO-ul, dincolo de joc

Programul de GO se extinde în lume

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

În Cehia. Suntem tentați să vedem Europa ca o entitate unitară, dar atmosfera din țările din vest, precum Olanda, Belgia și Franța, este total diferită de cea din țările din estul Europei, ca România sau Cehia. Desigur, și starea economică din estul Europei este total diferită, dar impresia mea este că oamenii nu sunt deloc pretențioși. În septembrie 1998, am vizitat pentru prima dată Cehia și am jucat GO cu aproximativ o mie de copii. Am amintiri deosebit de vii despre un colegiu care pregătea profesori. Am jucat GO cu treizeci de tineri de șaisprezece ani, iar aceștia m-au tratat cu o mare ospitalitate. Școala se află într-un oraș numit Liberec. O parte dintre elevi, îmbrăcați în costumele lor tradiționale, m-au întâmpinat cu pâine și bere, un mod obișnuit de a-i primi pe oaspeți.

Am cântat niște cântece și am discutat despre unele caractere chinezești, așa cum fac de obicei. Curând, elevii erau relaxați, se putea trece la a juca GO. Le-am cerut mai întâi să se împartă în două echipe, una albă și una neagră, dar ei mi-au replicat: „Suntem deja astfel!" Atunci am realizat că elevii erau îmbrăcați fie în alb, fie în negru. Era ceva nou pentru mine. După partidă, am stat de vorbă.

Poate este peste înțelegerea voastră, dar în Japonia, copiii de vârsta voastră ajung uneori să se sinucidă, le-am spus. Păreau total contrariați. Nu înțelegeau despre ce era vorba, pentru că ei credeau că viața la vârsta aceea trebuie să fie plină de veselie. „În Japonia poți cumpăra orice cu bani. Putem face ce dorim. Hrana și îmbrăcămintea se găsesc din abundență. Totuși, atunci când oamenii își pierd sufletul, ei pot să devină periculoși." Le-am vorbit despre controversata problemă a hărțuirii. „Copiii dintr-un grup încep să-l sâcâie pe unul dintre ei. Copiii care sunt martori la scenă nu-l vor ajuta pe cel hărțuit, de teamă să nu ajungă ei înșiși victime. În cel mai rău caz, ei se alătură agresorilor. Este foarte trist ca unii copii să fie astfel izolați și ajung să se gândească la a-și lua zilele." Mi-am dat seama că, ascultând ce spuneam, unul dintre copii a început să plângă. Copiii din Cehia și cei din Japonia trăiesc pe aceeași planetă și sunt la fel de inocenți. De ce, atunci, depinzând de locul unde locuiesc, situația poate să difere atât de mult?

→

Ars longa...

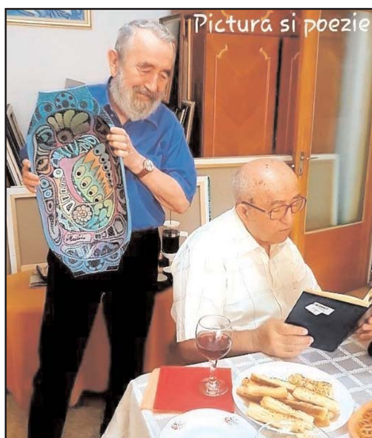
(Urmare din pag. 32)

Păsările lui au fost cele care m-au impresionat cel mai mult, aceasta pentru motive preponderent sentimentale. Eram în fața unor creații ale autorului după pragurile abrupte pe care, în final, a reușit să le treacă. Observam cu uimire că păsările lui nezburătoare nu fuseseră marcate de suferințele *părintelui* lor. Desenul a rămas la fel de precis și fin, iar culorile, echilibrate ca de obicei, sunt așternute cu înaltă artă, până la ultimul punct. Trebuia să folosesc și cuvântul *punct,* pentru că penița-i fină și desenul meticulos te pot duce cu gândul (doar cu gândul) la stilul numit cândva de francezi *pointilism,* cu diferența că tablourile pictorului nostru nu sunt mozaicuri de puncte, ci adevărate broderii și tapiserii.

Maestrul a avut amabilitatea să-mi prezinte zeci de pânze din seria păsărilor, iar eu fotografiam într-una, încercând, în același timp, să le descopăr codurile simbolice. Pentru început, pelegrinul din mine a plecat cu gândul la Pasărea Phoenix, mitica pasăre a renașterii, cea cu *penaj splendid colorat, cu pete de purpură și aur* (culori nobile), cum era descrisă de Hesiod și Herodot. Cred că ea este cea care l-a ajutat pe maestrul Meiloiu în momentele cele mai dificile din viața sa. Spun aceasta cu gândul la înțelepții care susțin că este necesar ca omul să renască măcar o dată... atunci când lucrurile par să nu mai meargă, fiind necesar să o iei de la capăt, adică să renaști precum *Pasărea Phoenix.* Din propria-i cenușă. Despre ea vorbește Radu Cârneci în poezia *Pasărea de cenușă: ...pasăre, ieși din vraja de cenușă/ zorile cer împurpurata-ți gușă;/ fără de trup un trup topind altare/ pasărea duh și pasărea întrupare/ fii iar deschisă patimilor ușă/ Pasăre ieși din vraja de cenușă.*

Deși se apreciază că pictorul narează natura în culori, deși la una dintre expozițiile sale susținea că pictura nu este poezie, privitorul are motive să-l contrazică. Pictura lui se află într-un admirabil tandem cu poezia. Am imortalizat momentul când pictorul își etala plăsmuirile de pe pânză, iar scriitorul Geo Călugărul prezenta visuri rimate. [Fotografia alăturată.] Pictorul și poetul se află sub protecția fiicelor lui Zeus, cele nouă muze-surori. Ei sunt chiar *servitorii lor prin definiție,* cu menirea de *a-i face pe oameni să uite de griji și de necazuri,* după cum spunea Hesiod. Privind păsările lui Tudor Meiloiu, începi să vezi ceea ce vede el, să descifrezi simbolurile și, eventual, să-ți creezi propriile imagini. Astfel, cu puțină imaginație, ai putea descoperi, în lumea aviară a lui Tudor Meiloiu, și Ibisul sacru al Egiptului antic, identificat cu zeul Thot. În *Pasărea Ibis,* Radu Cârneci îl vede și el: *...când vine primăvara cu magnolii/ ca semn întâi la Nilu-n revărsare/ pasărea Ibis vine din uitare:/ penet în alb și irizând văzduhuri/ ivind în preajmă-i așteptate duhuri/ reînviind mitologii agrare/ ca semn întâi la Nilu-n revărsare.*

După cum spuneam, culorile au rostul lor bine definit în pictura lui Tudor Meiloiu. La el, paleta nesfârșită a nuanțelor de albastru vine să accentueze atmosfera de basm și frumusețe. Pentru a identifica păunii lui Meiloiu nu trebuie prea mult efort. Ei sunt acolo, în mai multe variante. Îl găsim și pe cel albastru, din zona asiatică, cel care la indieni este în poziția de pasăre națională. În culturile multor popoare, el este păunul regal, simbol al frumuseții, chiar al soarelui. Apoi, el mai este asociat cu gloria, nemurirea și înțelepciunea. Uneori și cu vanitatea. Am rămas cu impresia că maestrul Meiloiu pictează cu plăcere trena fantastică a păunului, acea coadă deschisă în evantai, podoabă a masculului, care face parte din secretele împerecherii. Acest ritual de curtare se regăsește astăzi în multe dansuri populare din India. Se cuvine să amintim că, în Grecia antică, păunul era simbolul zeiței Hera, protectoarea căsniciei și a femeilor măritate.

Pictura și poezie

Din *avifauna* maestrului nu putea lipsi privighetoarea. Păsările lui, cu diverse nuanțe de roșu, par să fie acelea îndrăgostite de trandafir, care și-au dat viața pentru o îmbrățișare. Scriitorul irlandez Oscar Wilde ne-a lăsat una dintre cele mai triste lucrări ale sale, *Privighetoarea și trandafirul.* O poveste cu trimitere și la vechiul Shiraz din Iran. O poveste de dragoste pe care pictorul Meiloiu o narează în culori, cum știe el mai bine. Într-un recent album al pictorului, privighetorile sale apar însoțite de versurile poetei Iuliana Paloda-Popescu. Să-i dăm ascultate: *...Îndrăgostită privighetoarea/ se avântă-n cununa de spini/ și își rănește inima... (Cu privighetoarea pe umăr) ...Era o noapte târzie și grea/ Pasărea vie încet se stingea!/ Niciun Înger n-avea să-i mângâie/ Inima pâlpâind sângerie/ Nici un Înger n-avea să-i mai știe/ Cântecul în cetatea pustie... (Pasărea) ...Numai sângele Păsării curge/ spre înaltul Potir,/ Unde Îngerii-i pun trupul pur/ și o scaldă în mir...* (*Trece Pasărea*).

Bufnițele nu ar avea cum să lipsească din colecția de păsări a pictorului. Îi spun colecție, deoarece, deși perfecte din punct de vedere al desenului și coloritului, ele ne apar doar în poziții statice. Sunt gata de un zbor pe care privitorul și-l închipuie cum vrea el. M-am uitat atent la bufnițele din atelierul și albumele pictorului și parcă auzeam *uhu*-ul lor. Imaginația este permisă. Îmi aminteam că, în mitologie, ele erau trimisele zeilor sau chiar întruparea lor. În China, de exemplu, bufnița este asociată cu principiul yang al dualității, cel masculin, care exprima vitalitate, forță și energie. Ea se regăsește și în celebrul *Feng Shui* chinezesc, ca reprezentantă a cunoașterii și înțelepciunii. La grecii antici, bufnița era simbolul Athenei, zeița înțelepciunii. Este neîndoielnic faptul că bufnițele lui Tudor Meiloiu și-au ajutat creatorul să depășească momentele de cumpănă din viața lui. S-au aflat și ele în stolul de păsări care l-a purtat pe Tudor Meiloiu înapoi la atelierul de lucru. El le-a fost recunoscător, după cum vedem din tablourile create recent.

Privind pânzele din *avifauna* meiloiană, observăm că maestrul integrează și valorifică magistral simboluri din zona imaginarului și fantasticului popular, concentrate toate în *Pasărea Măiastră.* Transfigurate pe pânză, păsările lui ne apar ca adevărate poeme vizuale. La vernisajul expoziției *Imaginaria,* Tudor Meiloiu mărturisea că laitmotivul acesteia era *Pasărea Măiastră* a lui Brâncuși. După cum știm, la Brâncuși găsim pasărea în spațiu, spiritualizată (în cadrul celor șapte versiuni) până la a-și pierde toate părțile componente, mai puțin ciocul. În final, Brâncuși a ajuns să dăltuiască zborul și nu pasărea. Tudor Meiloiu al nostru, cu poveștile și basmele lui, ține păsările la sol, fără să le spiritualizeze. El ni le înfățișează sub forma unor construcții complete, în care fiecare grăunte de culoare are locul lui bine definit. *Acest înțelept al picturii ne arată ceea ce a văzut el și nu am văzut noi. După aceea, începem să vedem și noi* (Marius Tița, critic de artă).

Despre visurile de pe pânză ale lui Tudor Meiloiu ar mai fi multe de spus. Trebuie, de pildă, să precizăm că el face parte dintr-o cunoscută familie de artiști, în care Tudor pictează *închipuiri,* soția Alexandra – *ferestre spre viitor,* iar fiica Consuela – *metamorfoze.* Trio-ul Meiloiu este bine cunoscut argeșenilor din expozițiile personale sau de grup, vernisate la Curtea de Argeș, Pitești sau Câmpulung, începând cu anul 2007. Dintre ele, aș aminti doar două, pentru valoarea lor sentimentală. Prima ar fi *Grup 3 Meiloiu sau Pictura nu este poezie,* găzduită de Centrul Cultural Pitești, în anul 2012. Cea de a doua este *Expoziția de pictură și grafică Tudor Meiloiu, la aniversarea a 70 de ani,* vernisată în martie 2014, la Muzeul Municipal Curtea de Argeș. Nu există niciun dubiu că argeșenii îl așteaptă cu mult drag pe Tudor Meiloiu și la cea de a 75-a primăvară a vieții sale (martie, 2019). De fapt, este așteptat grupul celor trei artiști plastici Meiloiu: Tudor, Alexandra, Consuela.

(Tudor Meiloiu a mai fost prezentat în revistă, în numărul din septembrie 2014, atunci, sub semnătura lui Marian Nencescu.)

Am adus cu mine din Japonia table de GO de hârtie și am dat câte una fiecărui copil. După discuție, un tânăr profesor, sub treizeci de ani, s-a apropiat de mine. Și el avea lacrimi în ochi. Mi-a cerut un autograf pe spatele tablei de hârtie. Când au văzut asta, toți elevii ne-au înconjurat și mi-au cerut autografe. Le-am spus, pe jumătate în glumă: „Vă dau autografe, dacă-mi dați un sărut pe obraz."

Elevii școlii păreau a fi cu adevărat cu picioarele pe pământ. Comparați cu elevii de liceu din Japonia, arătau foarte maturi. Elevii cehi înțelegeau de ce încercam eu să promovez GO-ul printre ei – după absolvire, fiecare dintre ei va lucra ca profesor și cu toții mi-au promis că vor transmite virtuțile GO-ului la cât mai mulți oameni.

În Polonia. Am vizitat un oraș polonez cu numele Wodzislaw, apropiat de granița cu Cehia, unde locuia Jan Lubos, un bun jucător de GO. Era atât de bun, că participase la un Campionat Mondial de GO de Amatori și, în timp ce era în Japonia, a vizitat împreună cu mine câteva grădinițe și aziluri și a înțeles obiectivele proiectului meu. Nu am plănuit să vizitez Polonia, dar dl Lubos a fost foarte doritor să vin, așa că am decis să merg la el, chiar dacă programul meu era foarte încărcat. Am fost invitat în două școli.

În ciuda faptului că ne aflam în provincie, în Europa de Est, nu totul a fost liniștit și simplu. În special la una dintre școli, am vizitat o clasă de elevi de paisprezece și cincisprezece ani unde expresia profesorilor arăta că elevii erau scăpați de sub control. Când am intrat în clasă, copiii erau foarte zgomotoși și sfidători.

Fusesem prevenit asupra situației din școală de către dl Lubos, care mi-a spus că, deoarece Polonia trecuse de la comunism la capitalism, țara și-a îndreptat eforturile spre a reconstrui economia. Ca rezultat, educația nu a mai avut prioritate, iar asta a produs multe probleme sociale. Dl Lubos era îngrijorat dacă voi reuși să țin o lecție de GO, din cauză că elevii nu erau în stare să se concentreze. Totuși, am simțit că acesta era exact cadrul în care GO-ul putea fi de ajutor. Ignorând situația din clasă, am pornit ca de obicei o partidă de GO-captură. Curând, am avut partide între profesori și elevi, care i-au captivat pe copii. Copiii erau frustrați când pierdeau și se bucurau în exces când câștigau, se îmbrățișau unii pe alții. Am petrecut o vreme minunată.

La cealaltă școală am desfășurat programul de GO după ore, iar participarea a fost deschisă oricui. Mă așteptam să vină zece sau douăzeci, dar au apărut în jur de o sută de copii. A fost o partidă între copiii de opt ani și cei de cincisprezece ani. Profesorii s-au alăturat ulterior echipelor și asta a sporit distracția. Directoarea școlii era o doamnă minunată de vreo patruzeci de ani. A fost impresionată de acea experiență și mi-a spus că va introduce GO-ul printre lecțiile școlii. Am fost invitat în biroul ei și tratat cu mâncare, vin, coniac și șampanie. Când am întrebat dacă biroul este des folosit pentru a organiza asemenea petreceri, mi-au răspuns că e prima dată în istoria școlii că se întâmplă așa ceva! Cred că școala continuă și azi să aibă o lecție de GO pe săptămână pentru elevii mai mari și una la două săptămâni pentru elevii mai mici.

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO,* de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro.)

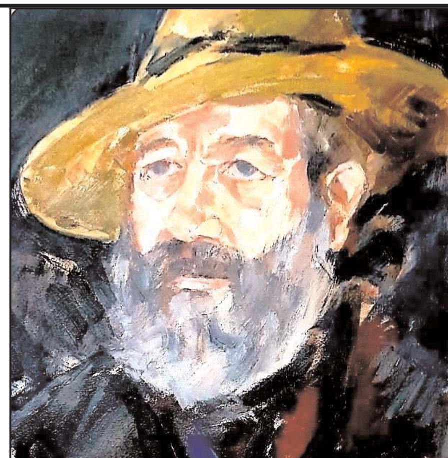

Ars longa...

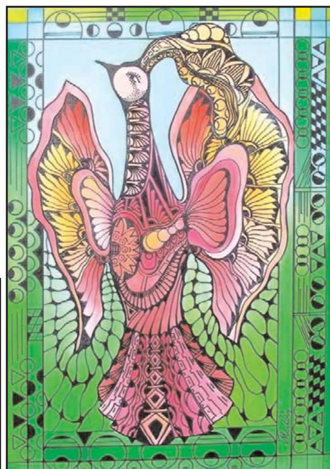

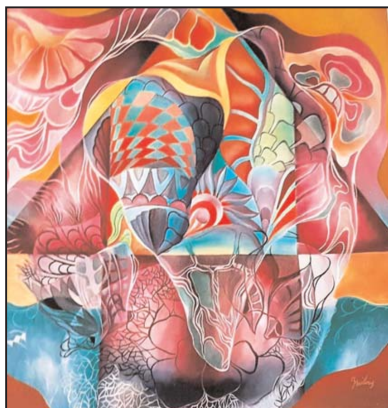
În atelierul pictorului Tudor Meiloiu

Ion PĂTRAȘCU

Este o lume aparte, este lumea lui Tudor Meiloiu, pe care criticii de artă o apreciază ca fiind magică, de basm, o lume fără dimensiuni, un Paradis de lumină și culoare. Acolo, lângă șevaletul lui, ai șansa să întâlnești pictorul meditației, experimentului și revelației, filosoful care are forța de a te convinge de consistența secundei din universul său. El nu se refugiază într-o manieră, stil sau curent artistic. Artistul nu este nici peisagist, nici portretist și nici autor de compoziții complexe. El se retrage, pur și simplu, în lumea lui de simboluri, o lume de taină, de *taină meiloică,* cum o numesc specialiștii

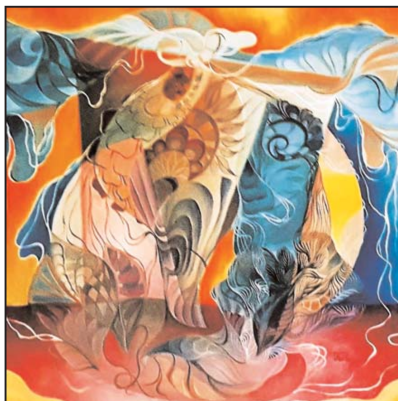
în domeniu. Este o lume pe care nu încetează să o caute. Maestrul ne spunea mai deunăzi: *Sunt într-o permanentă revelație, mă simt ca un copil și descopăr mereu lucruri noi... Lumea de artist este una superbă, însă eu vorbesc de lumea mea interioară, de lumea minții mele.*

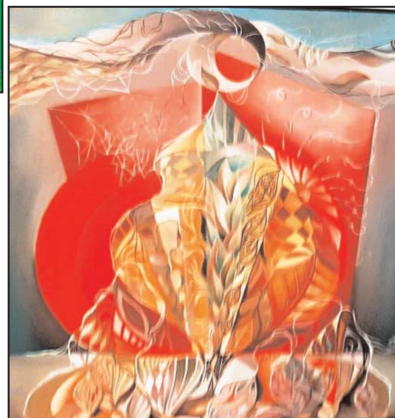
El este un artist de atelier, care-și folosește imaginația debordantă pentru a așterne pe pânză plăsmuirile și visurile sale. Nu orice fel de visuri, ci doar pe acelea care pot deveni și visuri ale privitorului. Descifrându-i simbolurile, începi să înțelegi ce vede el dincolo de formă, de suprafața înșelătoare și schimbătoare și, astfel, numai astfel, poți comunica cu autorul și cu operele sale. *Folosind simboluri sacre ale începutului, recunoscând zidirea, el își permite să înalțe o lume paralelă, un fel de Paradis cu melci, cu păuni, cu tot ceea ce este fără de prihană, dar care are ascunzișuri și capcane.* (Ioan T. Lazăr)

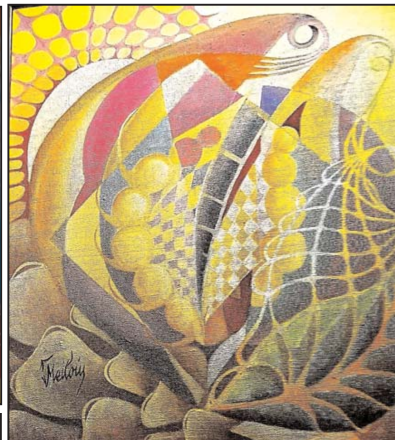
În întreaga lui operă tronează ordinea, asigurată de disciplina interioară și armonia sufletească ce-l caracterizează, de acea combinație fericită dintre un foarte bun grafician și un pictor extrem de original. Lucrările lui Tudor Meiloiu te îndeamnă la meditație, altfel nu vei înțelege nici măcar genericul unor expoziții ale sale, adevărate mărturisiri de credință: *Imaginaria, Închipuiri, Viziuni, Păsări închipuite, Flori închipuite, Pomul vieții, Visul păsării* (la el, și ele visează) etc. *Anotimpurile* cred că este titlul care evidențiază cel mai bine tematica preferată a pictorului. În tablourile prezentate publicului se regăsesc subiecte florale imaginare, păsări fantastice, încremenite într-un tremur al aripilor (atâta doar, pentru că ele nu se înalță în văzduh), arborele vieții cu rădăcinile înfipte în pământ, frunze și tot ceea ce se degajă din imaginația și visurile artistului. El este un narator admirabil al acelei lumi vegetalo-aviară, plăsmuită printr-un desen perfect, într-o coloristică dinamică, însă odihnitoare. Cu asemenea pânze minunate, Tudor Meiloiu nu încetează să-și încânte admiratorii de aproape 50 de ani, în cadrul unui număr impresionant de expoziții personale și de grup. Astăzi, iubitorii de frumos îi pot afla lucrările în diverse colecții particulare din România, Franța, Germania, Italia, Belgia, Noua Zeelandă, Ungaria, Cehia.

Despre pictorul și omul Tudor Meiloiu s-a scris mult și se va mai scrie, pentru că el este un artist complex, echilibrat, puternic ancorat în arta populară românească, în mitologie, sau în bogata simbolistică a Orientului. Îl cunosc de ceva vreme pe maestrul Tudor Meiloiu, îi cunosc o bună parte din operă, însă nu știu cum se face că, la recenta vizită în atelierul Domniei Sale, îi vedeam pânzele cu alți ochi.

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu tablouri de Tudor Meiloiu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Brașov
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Gabriela PANĂ DINDELEGAN – lingvist București, Membru corespondent al Academiei Române
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Sorin BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Cornel ȚUCĂ – istoric, Pitești
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., București
- Olimpia POPESCU – profesor, Ploiești
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Acad. Mihai CIMPOI – Chișinău
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București